

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL NAȚIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE
„COSTIN C. KIRIȚESCU“

Vol. 59-60/2003

Colectia
BIBLIOTECA ECONOMICĂ

Seria
**Probleme
economice**

**COMENSURAREA
ȘI EVALUAREA
DECALAJELOR
ECONOMICE
ÎN
PERSPECTIVA
INTEGRĂRII**

Virginia CÂMPEANU
- coordonator -

ISBN 973-7940-02-4

Centrul de Informare și Documentare Economică

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL NAȚIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE
INSTITUTUL DE ECONOMIE MONDIALĂ

COMENSURAREA ȘI EVALUAREA DECALAJELOR ECONOMICE ÎN PERSPECTIVA INTEGRĂRII

COORDONATOR:
Dr. Virginia CÂMPEANU

Centrul de Informare și Documentare Economică
București, 2003

Volumul de față prezintă tema
"COMENSURAREA ȘI EVALUAREA DECALAJELOR ECONOMICE ÎN
PERSPECTIVA INTEGRĂRII",
realizată de Institutul de Economie Mondială
în cadrul
Programului național de cercetare CERES.

Proiectul Institutului Național de Cercetări Economice al Academiei Române
**"Modelarea politicilor economice în perspectiva integrării în Uniunea
Europeană și fundamentarea restructurării economiei României în contextul
tranziției spre o nouă Europă".**

Contract 155/2001

AUTORI:

Virginia CÂMPEANU
Lucia IORDACHE
Lucia MEZEI-PUȘCOI
Monika ILNIȚCHI
Adrian CIOBOTARIU
Mihai BRATU

Editat de CENTRUL DE INFORMARE ȘI DOCUMENTARE ECONOMICĂ
REDACTOR-ȘEF - VALERIU IOAN FRANÇ
SECRETAR GENERAL DE REDACȚIE - AIDA SARCHIZIAN

REDACTOR: PAULA NEAÇȘU
MACHETARE ȘI TEHNOREDACTARE: LUMINIȚA LOGIN
CIDÉ/PROBLEME: Pro_59-60-03.doc

Redacția și administrația: București, Calea 13 Septembrie nr. 13, sectorul 5,
cod poștal 76 117, telefon: 0040-1-411 60 75, telefax: 0040-1-411 54 86
Adresa poștală: București 5, căsuța poștală 5 - 72

Materialele cuprinse în acest buletin pot fi reproduse numai cu aprobarea
conducerii Institutului Național de Cercetări Economice.

Volumele seriei pot fi identificate și comandate fie în colecție anuală, respectiv ISSN 1222 - 5401,
fie pe fiecare titlu în parte, respectiv pe ISBN alocat fiecărui volum.

Pentru volumul de față: ISBN - 973-7940-02-4

CUPRINS

PARTEA 1

TRANSFORMĂRI ECONOMICE CALITATIVE ȘI CANTITATIVE ÎN ROMÂNIA ȘI ȚĂRILE CENTRAL ȘI EST-EUROPENE ÎN PERSPECTIVA ADERĂRII LA UNIUNEA EUROPEANĂ

1.1. Factori de stimulare a transformărilor economice și sociale din țările central și est-europene	5
1.2. Factori de influență a performanțelor economice în țările candidate - evoluții comparative	7
1.2.1. Ritmul și calitatea reformelor	7
1.2.2. Deschiderea economiilor și rolul investițiilor străine directe	17
1.3. Evaluarea performanțelor și a decalajelor economice între țările central și est-europene și a decalajelor față de UE	18

Partea a 2-a

REFORMELE ȘI STABILIZAREA MACROECONOMICĂ ÎN ȚĂRILE CENTRAL ȘI EST-EUROPENE CANDIDATE, MENITE SĂ DETERMINE REDUCEREA DECALAJELOR FAȚĂ DE UE

2.1. Bulgaria.....	28
2.2. Cehia	37
2.3. Estonia.....	44
2.4. Ungaria	51
2.5. Lituania	59
2.6. Polonia.....	66
2.7. Slovacia	77
2.8. Slovenia	84
BIBLIOGRAFIE.....	94

Partea 1: TRANSFORMĂRI ECONOMICE CALITATIVE ȘI CANTITATIVE ÎN ROMÂNIA ȘI ȚĂRILE CENTRAL ȘI EST-EUROPENE ÎN PERSPECTIVA ADERĂRII LA UNIUNEA EUROPEANĂ

Dr. Virginia CÂMPEANU

1.1. Factori de stimulare a transformărilor economice și sociale din țările central și est-europene

Acordurile europene și criteriile de aderare la UE au constituit stimulente pentru transformările economice și sociale din țările în tranziție, dar rezultatele acestora sunt diferențiate pe țări.

Primele luări de poziție legate de cooperarea Uniunii Europene cu țările din centrul și estul Europei s-au înregistrat încă din ianuarie 1989, când J. Delors, făcând aluzie la conceptul lui Gorbaciov de “Casă comună europeană”, vorbește în Parlamentul European despre “satul european” alcătuit din diferite case și având în centru Comunitatea Europeană.

Apoi, la scurt timp după căderea zidului Berlinului din 1989, Comunitatea stabilește relații diplomatice cu țările Europei Centrale. În plan economic, suprimă cotele la importul unor produse și extinde sistemul generalizat de preferințe (SGP).

Un sprijin financiar important de susținere a eforturilor acestor țări pentru reforme și reconstrucție s-a realizat prin **Programul Phare**, de asistență economică a Comunităților Europene pentru Europa Centrală, creat în 1989 pentru Polonia și Ungaria, extins apoi în septembrie 1990 la alte țări din est (Cehoslovacia, Bulgaria, România).

În august 1990, Comisia Europeană a propus transformarea acordurilor comerciale cu Ungaria și Polonia în acorduri de asociere, care au fost semnate la sfârșitul anului 1991, dar au fost ratificate doi ani mai târziu.

În anii ce au urmat, Comunitatea Europeană și țările sale membre au încheiat acorduri de asociere cu alte opt țări central și est-europene, cunoscute sub numele de “**Acorduri europene**”, care constituie baza juridică a relațiilor bilaterale între aceste țări și UE.

Acordurile europene se referă la comerțul bilateral, vizând liberalizarea treptată a schimburilor comerciale între țările asociate și UE, la domeniul politic și

la alte domenii de cooperare. Perioadele de liberalizare a schimburilor comerciale bilaterale cu țările asociate sunt diferite, prevăzându-se maxim 10 ani pentru Bulgaria, R. Cehă, Ungaria, Polonia, România, Slovacia, 6 ani pentru Lituania, Slovenia și 4 ani pentru Letonia. În privința Estoniei, liberul schimb a fost stabilit de la 1 ianuarie 1995.

Pentru alte domenii, asocierea cuprinde o perioadă maximă de tranziție limitată la 10 ani pentru Bulgaria, R. Cehă, Ungaria, Polonia, România și Slovacia, la 6 ani pentru Slovenia, iar pentru Letonia și Lituania s-a stabilit să nu fie depășită data de 31 decembrie 1999. Pentru Estonia nu a fost prevăzută nici o perioadă de tranziție.

România a încheiat Acordul european în februarie 1993, intrat în vigoare în februarie 1995, după ratificarea sa de către toate țările membre (cu un acord interimar ce a funcționat între cele două date).

În fapt, Acordurile europene au recunoscut intenția țărilor asociate de a deveni membre ale Uniunii Europene, ceea ce s-a confirmat la puțin timp după intrarea în vigoare a acordurilor, când aceste țări au depus individual candidaturile.

În baza Acordurilor europene, comerțul între UE și țările central și est-europene (TCEE) s-a dezvoltat rapid, Uniunea Europeană devenind principalul partener comercial și de investiții pentru această zonă. După anul 1994, UE a devenit cea mai importantă piață de desfacere pentru exporturile din TCEE, absorbind peste 50% din totalul acestora.

Statisticile Uniunii Europene atestă faptul că schimburile comerciale ale UE¹ cu cele 13 țări candidate la aderare (10 țări central și est-europene, Cipru, Malta, Turcia) relevă **diferențe sensibile între țările candidate în privința ponderii lor în comerțul cu UE și un grad mare de concentrare al acestuia pe 4 din cele 13 țări asociate.**

Astfel, din totalul exportului UE spre cele 13 țări candidate, 72% se îndreaptă spre patru țări: Polonia (24%), Turcia (19%), R. Cehă (15%) și Ungaria (14%), în timp ce UE importă din aceste patru țări tot 72% din valoarea importurilor sale din regiune.

România absoarbe 5% din exportul UE în cele 13 țări și acoperă 6% din importul acesteia provenit din aceleași țări. Într-o ierarhizare a celor 13 țări candidate după volumul schimburilor comerciale cu UE, România se situează pe locul 6, după Polonia, Turcia, Cehia, Ungaria, Slovacia, cu export de 5122 milioane euro și import de 6275 milioane euro (1998)²

Cu toate că Acordurile europene au caracter asimetric, în sensul că restricțiile la exportul țărilor central și est-europene sunt înlăturate mai rapid decât cele asupra exporturilor UE, datele statistice relevă o **balanță comercială negativă a celor 10 TCEE cu UE în toată perioada de funcționare a acordurilor**, atingându-se în 1998 un deficit de 22 200 milioane euro.

Deficitul comercial al **României** pe relația UE a fost de 1 153 milioane euro (situându-se, de asemenea, pe locul 6 între cele 13 țări candidate, la nivelul anului

---

¹ Eurostat, 1998.

² Calculat pe baza datelor din Elargissement de l'Union européenne, Commission européenne, 2000, p. 40.

1998), în timp ce Polonia, principalul partener comercial al UE dintre țările candidate, a înregistrat un deficit comercial de circa 12 000 milioane euro.

1.2. Factori de influență a performanțelor economice în țările candidate - evoluții comparative

Între factorii determinanți ai realizării performanțelor economice, meniți să conducă la îndeplinirea criteriului economic pentru aderarea la Uniunea Europeană și la diminuarea decalajelor economice față de aceasta, putem identifica:

- ✓ ritmul și calitatea reformelor interne în țările candidate;
- ✓ deschiderea spre exterior a piețelor prin liberalizarea și amplificarea schimburilor comerciale;
- ✓ rolul investițiilor străine directe la nivel micro și macroeconomic;
- ✓ strategiile de dezvoltare pe termen apropiat și mediu.

1.2.1. Ritmul și calitatea reformelor

Țările central și est-europene se confruntă de peste 10 ani cu procesul complex de transformări interne și de integrare europeană și internațională a societăților și a economiilor lor. Toate acestea se complică, pe măsură ce statele trebuie să rezolve problema foarte dificilă a stabilizării economice și pe cea a restructurării și modernizării tehnologice.

În demersul nostru, ne vom concentra pe aspectele economice ale acestor procese, dar afirmăm că și celelalte aspecte - politice, de securitate, sociale, culturale, morale ș.a. - sunt la fel de importante.

Toate aspectele interne și externe sunt interdependente și se condiționează reciproc. Dar *cea mai importantă este stabilizarea economiei și găsirea căilor de dezvoltare durabilă pe termen lung la nivel de țară și la nivel regional, întrucât crearea unei economii de piață moderne este o condiție de aderare la Uniunea Europeană.*

Existența economiei de piață funcționale și a capacității de a face față presiunii concurențiale și forțelor pieței din interiorul Uniunii constituie o premisă importantă a aderării la Uniunea Europeană, fiind criteriul economic în funcție de care o țară candidată poate adera la Uniune (Consiliul de la Copenhaga, 1993).

Existența unei economii de piață funcționale constituie totodată, pentru țările candidate din centrul și estul Europei, obiectivul central al tranziției de la economia socialistă, central planificată. Ca urmare, pentru multe țări central și est-europene (TCEE), procesul de integrare în Uniunea Europeană se desfășoară concomitent sau în continuarea procesului de tranziție.

Pentru toate țările candidate însă, indiferent de stadiul realizării economiei de piață funcționale, ținta integrării europene a avut o mare contribuție la creșterea sprijinului politic și public pentru consolidarea și continuarea reformelor economice.

Pe de altă parte, reformele efectuate în TCEE pentru creșterea capacității concurențiale pe piața internă a UE au multe elemente comune cu procesul de globalizare, care, de asemenea, le afectează.

Analiza cronologică a principalelor reforme din țările central și est-europene în perioada 1990-1999 atestă că în această fază a dezvoltării este greu de marcat o distincție clară între influențele integrării, tranziției și globalizării. Este însă ușor de sesizat că reformele s-au desfășurat în timpi diferiți, ritmuri diferite și grade diferite de complexitate, ceea ce a condus la aprecieri calitative diferite pentru o țară sau alta în privința realizării reformelor.

Procesul reformelor economice din TCEE a fost direcționat în toate țările din centrul și estul Europei spre liberalizare, privatizare, reforma întreprinderilor, a infrastructurii și a instituțiilor financiare.

În baza raportului Băncii Europene pentru Reconstrucție și Dezvoltare (BERD, 1998), prezentăm comparativ indicatorii calitativi ai tranziției în România și alte patru țări central și est-europene, care negociază în prezent aderarea la UE.

Tabel 1

Cronologia principalelor reforme din unele țări central și est-europene

Anii	Ungaria	Cehia	Polonia	Slovacia	România
1990	Începe marea privatizare	Stabilirea a 2/3 din sistemul bancar	Liberalizare prețuri la majoritatea produselor	Stabilirea a 2/3 din sistemul bancar	Stabilirea a 2/3 din sistemul bancar
	Agencia Proprietății de Stat - înființare	Prima emisiune de eurobonduri	Liberalizare majoritară comerț exterior		Liberalizare parțială a comerțului exterior
	Stabilirea Bursei de Valori		Începe mica privatizare		
			Legea concurenței - adoptare		Liberalizare parțială a prețurilor
			Agencia Concurenței		
			Legea privatizării - adoptare		

Anii	Ungaria	Cehia	Polonia	Slovacia	România
1991	<p>Liberalizare prețuri - majoritatea produselor</p> <p>Legea concurenței - adoptare</p> <p>Începe mica privatizare</p>	<p>Unificare cursuri de schimb</p> <p>Liberalizare prețuri - majoritatea produselor</p> <p>Liberalizare comerț exterior - majoritate</p> <p>Începe mica privatizare</p> <p>Legea restituției - adoptare</p> <p>Legea concurenței - adoptare</p>	<p>Încep tranzacțiile la Bursa de Valori</p> <p>Inițiere piață bonuri de tezaur</p>	<p>Unificare cursuri de schimb</p> <p>Liberalizare comerț exterior - majoritate</p> <p>Începe mica privatizare</p> <p>Legea restituției - adoptare</p>	<p>Legea căilor ferate</p> <p>Legea bancară</p> <p>Legea privatizării</p> <p>Începe marea privatizare (cupoane)</p>
1992	<p>Legea falimentului</p> <p>Acord de asociere la UE</p> <p>Agenția de management a activelor statului</p>	<p>Inițiere piață bonuri de tezaur</p> <p>Începe marea privatizare</p> <p>Membră EFTA</p>	<p>Reforma fiscală</p> <p>Acord de asociere la UE</p> <p>Amendare legea bancară</p>	<p>Inițiere piață bonuri de tezaur</p> <p>Începe marea privatizare prin cupoane</p> <p>Membră EFTA</p>	<p>Începe mica privatizare</p> <p>Abolirea monopolului de stat în comerț</p>
1993	<p>Membră CEFTA</p> <p>Legea falimentului - amendată</p> <p>Membră EFTA</p>	<p>Separare Cehia de Slovacia</p> <p>Introducere TVA</p>	<p>Restructurare legea finanțelor</p> <p>Membră CEFTA</p> <p>Începe marea privatizare în masă</p> <p>Privatizarea primei bănci</p>	<p>Separare Cehia de Slovacia</p> <p>Introducerea noii monede</p> <p>Membră CEFTA</p>	<p>Membră EFTA</p> <p>Introducere TVA</p>

Anii	Ungaria	Cehia	Polonia	Slovacia	România
		Introducerea noii monede Prima emisiune de eurobonduri a Cehiei Membră CEFTA Încep tranzacții la Bursa de Valori Legea falimentului - adoptare	Introducere TVA Membră EFTA	Încep tranzacții la Bursa de Valori Legea falimentului - adoptare	
1994	Privatizarea primei bănci	Al II-lea val de privatizare (cupoane) Primul eurobond corporatist	Fonduri Naționale de Investiții - stabilire	Primul eurobond corporatist Primul eurobond al statului Legea concurenței	Inițierea pieței bonurilor de tezaur Comisie Națională pentru Valori Mobiliare
1995	Membră OMC Legea privatizării - adoptare Fuziunea Agențiilor Proprietății de Stat și a Managementului Activelor Telecoms - companie cu capital majoritar străin	Membră OMC Convertibilitatea totală a conturilor curente naționale Membră OECD	Redefinirea restricțiilor salariale Schimbarea restricțiilor la import agricol Primul eurobond al statului Convertibilitatea totală a conturilor curente naționale Membră OMC	Membră OMC Anulare al II-lea val de privatizare prin cupoane Excluderea întreprinderilor strategice de la privatizare	Membră OMC Noua lege a privatizării - adoptare Legea falimentului Noua lege a restituției

Anii	Ungaria	Cehia	Polonia	Slovacia	România
	<p>Legea restituției - adoptare</p> <p>Comisia Națională de Valori Mobiliare - stabilire</p>		<p>Alocarea întreprinderilor de stat la Fondurile Naționale de Investiții</p> <p>Legea căilor ferate - adoptare</p>	<p>Convertibilitatea totală a conturilor curente naționale</p> <p>Primul eurobond municipal</p>	<p>Liberalizarea a prețurilor la majoritatea produselor</p> <p>Al II-lea val de privatizare prin cupoane</p> <p>Primele tranzacții la Bursa de Valori</p>
1996	<p>Convertibilitatea totală a conturilor curente naționale</p> <p>Reforma finanțelor statului</p> <p>Program FMI</p> <p>Legea vămilor - adoptare</p> <p>Membră OECD</p> <p>Noua lege vamală - adoptare</p> <p>Legea supravegherii sectorului financiar</p>	<p>Administrarea forțată a celei mai mari bănci private</p> <p>Agenția Concurenței - stabilire</p>	<p>Primul eurobond corporatist</p> <p>Noua lege a privatizării</p> <p>Membră OECD</p>	<p>Aliniere la piața de capital</p>	<p>Stabilirea pieței OTC</p>

Anii	Ungaria	Cehia	Polonia	Slovacia	România
1997	<p>Schimbarea coşului valutar</p> <p>Noua lege a concurenţei - adoptare</p> <p>Reforma pensiilor - adoptare</p> <p>Identificarea întreprinderilor privatizate (27) în care statul menţine pachet semnificativ de proprietate (acţiunea de aur) şi a celor în care statul menţine pe termen lung cota de proprietate minoritară (116)</p>	<p>Pachet de austeritate cu restricţionarea creşterii salariilor în sectorul public şi al întreprinderilor controlate de stat</p> <p>Criză valutară</p> <p>Al II-lea pachet de austeritate anunţat</p> <p>Prima mare electrocentrală vândută la străini</p>	<p>Adoptarea legii energiei</p> <p>Legea valorilor mobiliare - amendare</p> <p>Reforma pensiilor</p> <p>Adoptarea legii electricităţii</p>	<p>Legea revitalizării întreprinderilor</p> <p>Noi reglementări salariale</p> <p>Falimentul celei de a treia mari bănci</p> <p>Legea îngheţării preţurilor</p>	<p>Legea concurenţei - adoptare</p> <p>Primul eurobond corporatist</p> <p>Programul lichidării întreprinderilor falimentare</p> <p>Unificarea cursurilor de schimb</p> <p>Primul eurobond al statului</p> <p>Membră CEFTA</p> <p>Abolirea creditelor direcţionate din agricultură</p>
1998	Implementare noul sistem de pensii, ce include fonduri private de pensii	Îngheţarea salariilor nominale în sectorul de stat	Începerea negocierilor de aderare la UE (martie)	Amendament la legea falimentului	Acord cu ţările CEFTA pentru creştere uşoară a taxelor

Anii	Ungaria	Cehia	Polonia	Slovacia	România
	Liberalizarea fluxurilor internaționale de capital	Amendament la legea companiilor de investiții, care prevede deschiderea până în 2002 a fondurilor de investiții închise	Nou regulament de liberalizare radicală a regimului cursului valutar Regulament de liberalizare totală a tranzacțiilor curente și pe termen lung de capital până în anul 2000	Creșterea TVA pentru servicii poștale și telecomunicații de la 7% la nivelul standard de 23%	vamale la unele produse agricole Convertibilitatea totală a conturilor curente
	Liberalizarea pieței energiei pentru furnizorii străini, în baza EU Energy Charter Treaty	Amendarea legii falimentului (finalizarea lichidării întreprinderilor insolabile în decurs de 18 luni)	Proiect de privatizare până în anul 2001 Eliberarea primelor licențe pentru operatori independenți de servicii căi ferate	Reducerea drastică a subvențiilor pentru încălzire	Liberalizare a cursurilor de schimb și a pieței bonurilor de tezaur Presiuni guvernamentale pentru restructurarea regiilor autonome
	Privatizări masive în sistemul bancar (activele statului au scăzut la 20%)	Creșterea prețurilor la energia casnică și reducerea subvențiilor încrucișate de la industrie la consumul casnic	Legea comercializării publice a activelor Reducerea graduală a impozitelor pe veniturile personale la 19%, 30% și 40% în 1998 și a impozitelor pe profit la 32% în 2000		Noua lege de accelerare a restituirilor din agricultură și a clarificării drepturilor de proprietate Privatizarea primelor două bănci (BRD, Banc Post)
	Restabilirea controlului guvernamental asupra Fondului de sănătate	Amendarea legii bancare, cu întărirea puterilor băncii centrale în limitarea participării oricărui investitor în sectorul bancar Înființarea Comisiei Valorilor Mobiliare			Reducerea impozitelor pe salarii și profit, majorarea TVA și a accizelor

Anii	Ungaria	Cehia	Polonia	Slovacia	România
1999*			Liberalizarea restricțiilor pentru intrarea băncilor străine Garantarea accesului companiilor și filialelor străine de asigurări Intrarea în vigoare a noului sistem de pensii		

* Estimare BERD.

Sursa: Tabel sinoptic realizat de autoare pe baza datelor BERD, Transition report, 1998.

Tabel 2

**Indicatori calitativi ai tranziției în România
comparativ cu unele țări central și est-europene, 1990-1998**

Indicatori calitativi	Ungaria	Cehia	Polonia	Slovacia	România
LIBERALIZARE					
Regim curs valutar	Treptat, în bandă	Flotant dirijat	Treptat, în bandă	Flotant dirijat	Flotant dirijat
Convertibilitate cont curent	Total	Total	Total	Total	Total
Liberalizare dobânzi	Total	Total	Total	Total	Total
Reglementare salarii	Nu	Nu	Da	Da	Nu
PRIVATIZARE					
Metoda principală	Vânzări directe	Cupoane	Vânzări directe	Vânzări directe	MEBO
Metoda secundă	MEBO	Vânzări directe	MEBO	Cupoane	Vânzări directe
Drept de comercializare a terenurilor	Total, exceptat străini	Total, exceptat străini	Total, exceptat străini	Total, exceptat străini	Total, exceptat străini
ÎNTRERINDERI					
Protecția drepturilor acționarilor	Efectiv parțial	Efectiv parțial	Efectiv parțial	Inefectiv	Efectiv parțial
Procedura falimentului	Efectiv	Efectiv parțial	Efectiv	Inefectiv	Efectiv parțial
Oficiul Concurenței	Da	Da	Da	Da	Da

INSTITUȚII FINANCIARE					
Depozit asigurări	Da	Da	Da	Da	Da
Legea asigurării tranzacțiilor	Da	Restrâns	Da	Restrâns	Restrâns
Interzicerea abuzului de putere în comercializare	Da	Da	Da	Da	Da
SECTOR FISCAL, SOCIAL					
Fonduri private de pensii	Da	Da	Nu	Nu	Nu
% populație săracă	2	1	13	1	22

* Estimare BERD.

Sursa: Virginia Câmpeanu, Tabel sinoptic realizat pe baza datelor din Transition report, BERD, 1998.

O analiză mai amplă a indicatorilor calitativi ai construcției economiilor funcționale în TCEE relevă unele trăsături comune, dar și diferențieri între statele candidate, cu posibile repercusiuni asupra diferențierii momentului aderării:

a. Liberalizarea:

- ✓ Majoritatea TCEE au implementat liberalizarea prețurilor, a comerțului și a cursului de schimb chiar la începutul perioadei de tranziție, ca prime etape tipice ale procesului de reformă. Liberalizarea prețurilor a progresat continuu, dar în multe țări se menține controlul prețurilor la utilități, chirii și unele produse cu rol vital în economie.
- ✓ Progresul liberalizării a depășit alte dimensiuni ale reformelor, fiind stimulat de eforturile depuse de TCEE pentru integrarea în Organizația Mondială a Comerțului (OMC), ca și pentru satisfacerea clauzelor Acordurilor europene și CEFTA. În acest scop, multe state au liberalizat fluxurile comerciale, au trecut la convertibilitatea de cont curent, la legea antidumping și la legile fiscalității; excepție au făcut Cehia și Slovacia în 1997, prin introducerea unor bariere tarifare temporare, pentru echilibrarea deficitelor balanțelor de plăți.
- ✓ Adoptarea noilor legi s-a dovedit mai ușoară decât implementarea efectivă a acestora. Un exemplu relevant în acest sens îl constituie politica concurenței, care, cu excepția Cehiei, Slovaciei, Poloniei și Ungariei, nu are forță suficientă pentru a impune măsuri punitive în mediul anticoncurențial.
- ✓ Unele țări au reintrodus în 1997 controlul salariilor în sectorul public (Polonia) sau chiar în toate întreprinderile (Slovacia), în scopul atenuării instabilității macroeconomice; Cehia a înghețat în 1998 salariile în sectorul bugetar și în întreprinderile de stat, ca urmare a programului de austeritate; Slovenia, în schimb, a relaxat controlul salariilor în sectorul public la jumătatea anului 1997.

b. Privatizarea:

- ✓ Progresul privatizării diferă semnificativ de la o țară la alta: ponderea sectorului privat în PIB este apreciată de BERD¹ la 60% în România, 65% în Polonia și câte 75% în Ungaria, Cehia, Slovacia.
- ✓ TCEE au trecut în ultimii ani de la metoda de privatizare în masă prin cupoane (vouchere) sau MEBO la vânzări directe sau licitații internaționale pentru întreprinderile “strategice”.
- ✓ Recesiunea prelungită în unele țări central și est-europene și transparența scăzută a întregului proces de privatizare au determinat cazuri izolate de cerere a renașterii unor întreprinderi sau bănci, dar acestea sunt rare.
- ✓ În timp ce privatizarea întreprinderilor mici este practic încheiată în majoritatea țărilor, există o diferență sensibilă între țări în ceea ce privește privatizarea întreprinderilor mijlocii și mari. La mijlocul anului 1998, Cehia, Ungaria și Slovacia atingeau deja o pondere a proprietății private apropiată de cea a țărilor dezvoltate. În alte țări central și est-europene (Polonia și România), privatizarea întreprinderilor medii și mari este întârziată (28% și, respectiv, 36% în 1998), dar în ultimii doi ani, eforturile, ca și rezultatele privatizării s-au intensificat și îmbunătățit față de perioada anterioară, fără să atingă însă niveluri mulțumitoare.
- ✓ Privatizarea marilor întreprinderi cu pierderi rămâne încă o problemă nerezolvată, deși s-a trecut la lichidarea unora dintre ele.

c. Restructurarea întreprinderilor:

- ✓ Restructurarea întreprinderilor din țările central și est-europene este una dintre componentele procesului de reformă pentru construirea unei economii de piață funcționale care continuă să se situeze în urma celorlalte componente, datorită constrângerilor financiare și slabei discipline financiare.
- ✓ Ritmul restructurării întreprinderilor este lent în majoritatea țărilor din această zonă, ceea ce este vizibil prin persistența întreprinderilor cu pierderi. În unele țări, pierderile se concentrează în câteva întreprinderi mari: în Polonia, pierderile sunt provocate de întreprinderile de stat din industria chimică, siderurgică, exploatarea cărbunilor și industria navală, iar în Cehia, două mari conglomerate dețin circa 25% din totalul pierderilor înregistrate în sectorul industrial.
- ✓ În timp ce intervențiile statului au fost eliminate, multe întreprinderi de stat neprofitabile continuă totuși să primească sprijin datorită “constrângerilor bugetare lejere”, adică prin amânarea falimentului și tolerarea sustragerii de la plata impozitelor sau a arieratelor către unitățile de stat (în special pentru utilități). Legea falimentului există în toate TCEE, dar falimentul se aplică în mică măsură în Cehia, Slovacia, România, date fiind capacitatea instituțională scăzută pentru implemen-

---

¹ BERD, Transition Report, 1998.

tarea legislației și teama guvernelor de a nu repercuta consecințele marilor falimente asupra forței de muncă.

- ✓ Cu toate aceste minusuri, țările candidate la UE au făcut progrese importante în restructurarea întreprinderilor.

1.2.2. Deschiderea economiilor și rolul investițiilor străine directe

În dorința de a adera la UE, multe țări și-au deschis economiile spre exterior, în special spre Uniunea Europeană, sporind concurența pe piața produselor și serviciilor și generând stimulente pentru restructurare. Un rol important pentru deschiderea economiilor și îmbunătățirea performanțelor întreprinderilor l-au avut investițiile străine directe (ISD) în țările candidate.

Datele statistice¹ privind originea investițiilor străine în țările din centrul și estul Europei relevă că Uniunea Europeană este principala sursă, acoperind în medie 73% din investițiile străine directe, cu variații între 53% (Letonia) și 82% (Cehia). În același timp, în România, gradul de acoperire a ISD de către UE este de 60% .

Nivelul absolut al ISD a contribuit de facto la diferențierea performanțelor țărilor candidate.

Încercând o clasificare a celor 13 țări candidate la UE după nivelul stocurilor de investiții străine directe (cumulate din 1990 până la începutul anului 1999, pe baza datelor BERD, 1999, și CNUCED, 1999), rezultă că România se clasează pe un confortabil loc 5, după Ungaria, Polonia, Cehia și Turcia, acumulând 4023 milioane euro (peste 7 miliarde dolari până în octombrie 2000). Această observație ar putea conduce însă la concluzii eronate în privința rolului potențial al ISD asupra performanțelor economice din România, în sensul că România ar trebui să se claseze între primele țări candidate performante.

Analizând însă indicatorul privind nivelul investițiilor străine directe pe locuitor, se observă că România se situează pe locul 11 între cele 13 candidate, devansând, cu nivelul de 178 euro pe locuitor, doar Bulgaria și Turcia. Din punctul nostru de vedere, investițiile străine pe locuitor ar trebui să constituie principalul indicator privind rolul și impactul investițiilor străine în România, considerând că nu este o simplă coincidență între locul ocupat în atragerea investițiilor raportate pe locuitor și locul rezervat României pentru accesarea în UE.

Nu ne propunem în demersul nostru să identificăm factorii care au exercitat presiuni asupra ISD și căile pe care ar trebui să meargă România pentru stimularea acestora, existând la Institutul de Economie Mondială și la Centrul de Studii Europene studii ale cercetătorilor de renume în domeniu. Dar putem afirma că **factorii de decizie din România ar trebui să se aplece cu mult interes la analiza deficiențelor mediului economic românesc și la evaluarea eficienței măsurilor de stimulare a investițiilor străine prin prisma creșterii semnificative a nivelului acestora pe locuitor.**

---

¹ UNCTAD, FDI / TNC, 1999.

1.3. Evaluarea performanțelor și a decalajelor economice între țările central și est-europene și a decalajelor față de UE

Performanțele economice ale țărilor central și est-europene candidate ar trebui să reducă decalajele față de Uniunea Europeană și să fie direcționate spre îndeplinirea criteriilor de convergență la uniunea economică monetară (UEM), așa cum s-a specificat ca obligație de aderare, inclusiv prin integrare monetară.

Pentru a intra în așa-numita "zonă euro", nu este suficientă calitatea de membru al UE, fiind necesară în prealabil realizarea cu strictețe a unor indicatori macroeconomici în anumite limite obligatorii, numite "criterii de convergență". Acești indicatori arată:

- ✓ **stabilitatea prețurilor**, măsurată prin indicii de prețuri de consum. Rata anuală a inflației în țările din zona euro nu poate depăși cu mai mult de 1,5% media primelor trei țări cu cele mai bune performanțe;
- ✓ **stabilitatea monetară**: deficitul bugetar trebuie menținut la un nivel sub 3% din PIB;
- ✓ **convergența ratei dobânzilor**: ratele nominale ale dobânzilor pe termen lung nu pot depăși cu mai mult de 2% rata medie a celor mai bine dezvoltate trei țări;
- ✓ **stabilitatea cursului de schimb**, fără devalorizări față de moneda națională a oricărei alte țări membre.

Până în anul 2000, aceste criterii au fost îndeplinite de 11 dintre cei 15 membri ai UE, stabilindu-se zona euro "EUR-11", dar criteriile de convergență sunt urmărite în continuare și după formarea Eurosistemului, realizat în anul 2002.

În fapt, condițiile nu vor fi îndeplinite pe termen scurt sau mediu de România și nici de alte țări din Europa Centrală și de Est și nici nu li s-a solicitat îndeplinirea criteriilor de convergență pentru a deveni membre depline ale UE sau pentru începutul perioadei "de grație" în calitate de state membre ale UE. Dar aceste criterii trebuie luate în considerare de către țările candidate pe termen lung și, atunci când elaborează politicile de stabilizare economică și echilibru macroeconomic, pe termen scurt și mediu.

Progresele țărilor central și est-europene candidate la UE în realizarea criteriilor economice de aderare se măsoară prin evoluția următorilor indicatori economici: produsul intern brut (PIB), inflația și deficitul bugetar raportat la PIB. Acești indicatori reflectă stabilitatea economică a unei țări.

Produsul intern brut

Acest indicator reflectă creșterea economică pozitivă, negativă sau stagnarea (creșterea zero) a unei țări.

Începutul anilor '90 a fost caracterizat printr-un climat economic nefavorabil la scară internațională, determinat de criza economiei mondiale, manifestată îndeosebi în Europa (1991-1993). Pentru prima oară după 1945, produsul intern brut agregat la scară mondială a marcat o scădere cu 0,4%. Redresarea a început în 1994 în Europa, dar ritmul creșterii economice s-a stabilizat la circa 2,5-3%, adică la jumătatea celui înregistrat înainte de 1973.

În Europa Centrală și de Est, schimbările revoluționare din anii 1989 și 1990 au fost urmate de crize economice fără precedent în această zonă a Europei, comparate de unii analiști occidentali cu “marea depresiune” a anilor 1929-1933 sau cu pagubele provocate de al doilea război mondial. În România, potrivit profesorului și analistului Nicolae Belli¹, perioada 1990-2000, “judecată prin amploarea pagubelor create economiei și populației, ca și prin durata prelungită de recuperare a nivelului economic din 1989, va rămâne în istorie ca o perioadă mai rea și mai păguboasă decât au fost pentru România nu unul, ci ambele războaie mondiale luate împreună”. Explicația unor crize de o asemenea amplitudine este dată de faptul ca turbulențele economice de la începutul anilor '90 s-au transformat în crize structurale profunde”, începute încă din anii '70.

Durata și intensitatea recesiunii au fost variabile de la o țară la alta și, putem spune, chiar între țările din Europa Centrală și de Est, fiind mai accentuate în țările din est (creștere economică negativă de două cifre).

Pentru majoritatea țărilor, criza a durat până în anul 1994. Amploarea ei în fiecare țară reiese din tabelul următor, care prezintă modificările anuale ale PIB din fiecare stat din centrul și estul Europei în perioada 1990-2001.

După creșteri economice succesive în perioada 1993-1996, România a înregistrat 3 ani de creștere negativă, cu cel mai ridicat ritm de scădere în 1997 (-6,9%), pe fondul schimbării politicii economice și monetare și al influenței exercitate de criza economică din Asia și Rusia. Dintre celelalte țări central și est-europene candidate la aderarea la UE, doar Cehia a înregistrat o evoluție similară, urmată în 1999 de Estonia și Lituania. Ungaria și Slovenia au marcat cele mai semnificative creșteri economice, cu ritmuri de peste 4%.

În România, primele semne de revigorare au apărut în anul 2000, când s-a înregistrat o creștere economică pozitivă, de 1,6%. Toate celelalte țări ex-socialiste candidate au înregistrat ritmuri pozitive de dezvoltare economică în anul 2000, cu maxime în Estonia 6,9%, Lituania 6,6%, Bulgaria 5,8%, Ungaria 5,2%.

Tabel 3
Evoluția PIB în țările din centrul și estul Europei

	PIB, modificări %												
	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000 *	2001 *	
Bulgaria	-9,1	-11,7	-7,3	-1,5	1,8	2,9	-10,1	-7	3,5	2,4	5,8	4	
Cehia	-1,2	-11,5	-3,3	0,1	2,2	5,9	4,8	-1	-2,2	-0,2	2,9	3,6	
Estonia	-8,1	-13,6	-14,2	-8,5	-2	4,3	3,9	10,6	4,7	-1,1	6,9	5,3	
Ungaria	-3,5	-11,9	-3,1	-0,6	2,9	1,5	1,3	4,6	4,9	4,5	5,2	3,8	
Letonia	-3,5	-10,4	-34,9	-15	0,8	-1	3,3	8,6	3,9	0,1	6,6	7,6	
Lituania	-6,9	-5,7	-21,3	-16,2	-9,8	3,3	4,7	7,3	5,1	-4,1	3,9	5,5	
Polonia	-11,6	-7	2,6	3,8	5,2	7	6	6,8	4,8	4,1	4	1,1	
România	-5,6	-12,9	-8,8	1,5	3,9	7,1	3,9	-6,9	-5,4	-3,2	1,6	5,3	
Slovacia	-2,5	-14,6	-6,5	-3,7	4,9	6,9	6,6	6,5	4,4	1,9	2,2	3,3	
Slovenia	-4,7	-8,9	-5,5	2,8	5,3	4,1	3,5	4,6	3,8	4,9	4,6	3	

* Estimări FMI.

¹ Belli, Nicolae, Tranziția mai grea decât un război, România 1990-2000, Editura Expert, București, 2001.

În anul 2001, ca o consecință a înrăutățirii climatului economic internațional, s-a înregistrat o încetinire a ritmului de creștere economică a statelor candidate; concomitent, creșterea economică globală s-a înjumătățit datorită creșterii prețurilor țițeiului și scăderii investițiilor, factori ce au fost amplificați de incertitudinea ce a urmat atacurilor teroriste din 11 septembrie 2001 în SUA. Sfârșitul anului 2001 a fost însă mai bun decât se anticipase, datorită redresării economice rapide a SUA în ultimul trimestru din 2001. În pofida tendinței generale, cele mai multe dintre statele candidate au reușit să limiteze influența încetinirii creșterii economice globale asupra economiilor lor, prin creșterea cererii interne. Ritmul creșterii economice în țările central și est-europene a fost de 3,1% în 2001. Cu excepția Poloniei, cererea internă a sprijinit creșterea economică din toate celelalte țări candidate.

În anul 2001, România și statele baltice au înregistrat cele mai ridicate ritmuri de creștere economică între țările candidate la UE. PIB-ul României a crescut cu 5,3% în termeni reali, pe baza consumului privat și a investițiilor. În schimb, Polonia a înregistrat cel mai scăzut ritm al creșterii economice, de 1,1%, în condițiile în care economia nu a fost sprijinită de cererea internă.

Previziuni pentru perioada 2002-2003

Potrivit estimărilor Comisiei Europene, România, Bulgaria și statele baltice vor înregistra în 2002 și în 2003 cele mai importante creșteri economice între statele candidate la integrarea europeană.

În pofida redresării economice din 2001, evoluția economică mai puțin favorabilă în a doua parte a anului 2001 are impact considerabil asupra ritmului mediu de creștere economică din anul 2002, estimat la 2,9% pentru cele 10 țări central și est-europene. O dată cu revenirea la condiții interne și externe normale, creșterea economică a statelor candidate s-ar putea accelera și ar putea atinge peste 4% în 2003. Cel mai important factor va continua să fie creșterea cererii interne, sprijinită, pe de o parte, prin majorarea reală a salariilor ce va determina sporirea cererii private, iar pe de altă parte, de reluarea investițiilor ca urmare a îmbunătățirii perspectivelor economice și a majorării cererii externe.

Creșterea cererii externe pentru exporturi în 2002-2003 ar putea preveni deteriorarea semnificativă a balanțelor externe, chiar și în condițiile unei cereri interne dinamice.

Dat fiind faptul că finanțele publice trebuie ținute sub control, experții de la Comisia Europeană nu așteaptă o contribuție importantă a consumului public la creșterea economică.

PIB/locuitor

Nivelul de dezvoltare al unei țări este exprimat în mod sintetic prin indicatorul PIB/locuitor, la nivelul parității puterii de cumpărare (PPP)¹.

Analiza acestui indicator în țările central și est-europene relevă, pe de o parte, decalaje profunde între statele membre ale Uniunii Europene și statele candidate și, pe de altă parte, decalaje accentuate între țările candidate la aderare.

---

¹ A Community of Fifteen, *Bruxelles, 2000, p.11: PPP indică un volum identic de produse și servicii ce pot fi achiziționate oriunde, indiferent de nivelurile de preț.*

Nivelul mediu al PIB/locuitor în UE-15 s-a situat în 1999 (datele disponibile cele mai recente) la 20 613 dolari, marcând o creștere de peste 1 500 dolari comparativ cu anul 1997. În toate țările central și est-europene, PIB/locuitor se situează sub nivelul zonei euro, EUR-11. Slovenia este singura țară în care nivelul PIB/locuitor (PPP) depășește nivelul Greciei și al Portugaliei, considerate “cele mai sărace” din UE.

În intervalul 1994-1999, în țările candidate central și est-europene s-a înregistrat o tendință generală de creștere a PIB/locuitor, cu unele mici fluctuații. Singura țară în care produsul intern brut raportat pe locuitor (PPP) a scăzut în anul 1999 este România, cu o redresare ușoară începând cu anul 2000. În acest fel, în România se realiza numai 28,5% din nivelul mediu al PIB/locuitor din UE.

În ceea ce privește decalajele absolute ale României la acest indicator, analiza pe anii 1997-1999 relevă amplificarea acestora în ultimul an al intervalului vizat față de toate țările membre ale Uniunii Europene (cu excepția Franței), în mod special față de Spania, Portugalia și Grecia, țări mai puțin dezvoltate ale Uniunii Europene, care în ultimii ani au luat un avânt deosebit. Decalajele s-au mărit totodată față de Slovenia, Cehia, Ungaria și Polonia, țări care au început negocierile de aderare în primul val.

În România, PIB/locuitor a marcat în anul 2000, pentru al patrulea an consecutiv, o tendință de scădere, ajungând la 5785 dolari/locuitor, ceea ce a făcut ca România să se claseze pe penultimul loc după acest indicator între cele 10 țări central și est-europene candidate, înaintea Bulgariei. Situația s-a deteriorat vizibil dacă o comparăm cu anul 1996, când România depășea nu numai Bulgaria, dar și cele trei țări baltice, Estonia, Letonia, Lituania.

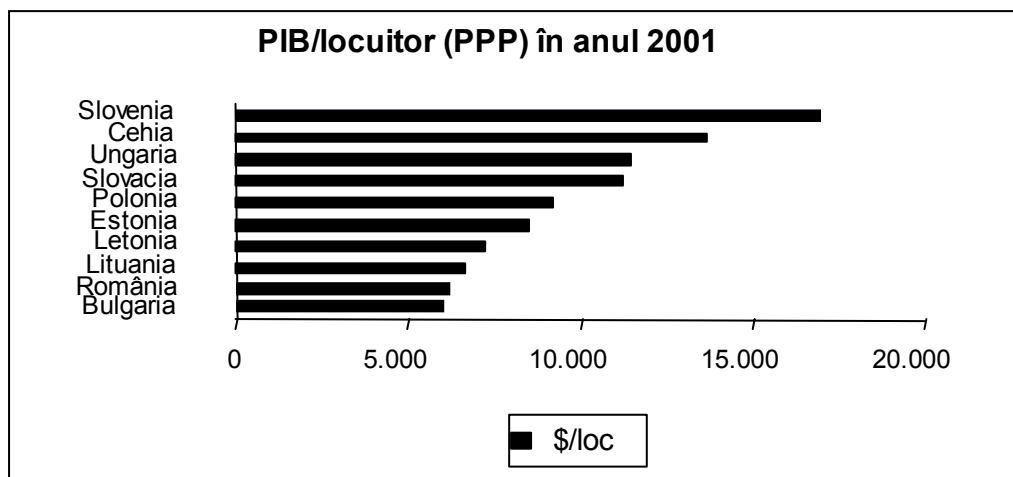
În 2001, PIB/locuitor (PPP) a marcat o creștere de peste 50% comparativ cu anul 1990, ajungând la nivelul de 6064 dolari (+ 4,6% față de anul anterior). Deși s-a înregistrat o redresare în 2001 (fără a se atinge însă nivelul record al anului 1996), poziția României rămâne neschimbată.

Tabel 4

Evoluția PIB/locuitor (PPP) în statele candidate din centrul și estul Europei

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000 *	2001 *
Bulgaria	4.487	4.114	4.098	4.195	5.010	5.370	4.988	4.822	4.980	5.170	5.393	5.870
Cehia	9.526	8.721	8.951	9.273	10.760	12.070	13.040	13.320	12.970	13.030	12.932	13.689
Estonia	n.d	4.778	4.433	3.992	3.803	3.834	4.171	4.449	5.082	5.456	8.179	8.531
Ungaria	n.d	n.d	n.d	n.d	8.380	8.930	9.340	10.010	10.580	11.190	11.084	11.506
Letonia	n.d	5.472	5.118	3.463	3.070	3.213	3.312	3.515	3.920	4.136	6.747	7.222
Lituania	n.d	n.d	n.d	n.d	3.681	3.409	3.612	3.853	4.164	4.425	6.142	6.689
Polonia	n.d	n.d	n.d	n.d	6.050	6.708	7.310	7.968	8.380	8.790	8.793	9.203
România	3.966	3.580	3.530	3.700	3.942	6.181	6.628	6.318	6.010	5.870	5.785	6.064
Slovacia	...	...	...	...	7.260	8.026	8.784	9.543	9.990	10.240	10.453	11.236
Slovenia	n.d	n.d	n.d	n.d	11.520	12.439	13.220	14.151	14.780	15.590	15.595	16.948

* Estimări FMI.

Inflația

Unul dintre cele mai importante și dureroase fenomene ale crizelor economice din țările Europei Centrale și de Est îl constituie inflația, care se măsoară prin indicii prețurilor de consum și afectează întreaga populație a fiecărei țări ce nu o poate controla, alterând totodată mediul de afaceri și fluxul de investiții străine.

Performanțele statelor candidate la UE privind stăpânirea tendințelor inflaționiste au fost diferite în cursul ultimului deceniu, dar trăsătura comună o reprezintă tendința de scădere a inflației față de anii de intensă criză economică, 1990-1993.

România a înregistrat un nivel maxim al inflației în anul 1993, de peste 256%, dar trebuie menționat că timp de 4 ani consecutivi, 1991-1994, inflația a fost de trei cifre. După o scădere în 1995, indicii prețurilor de consum în România se situează pe o nouă curbă ascendentă, cu un maxim de 156% în 1997. Frecvențele corecții ale prețurilor la energie și utilități au constituit un factor important de influență în sensul creșterii inflației.

De menționat că nu România deține recordul de inflație între țările candidate în ultimul deceniu al secolului trecut, ci Lituania (1161%) și Estonia (1076%) în 1992 și Bulgaria (1082%) în 1997.

Bulgaria avea inflație de patru cifre în anul 1997, iar România de trei cifre. Restul țărilor candidate aveau fie inflație de două cifre (11-18%), fie chiar de o cifră: Cehia, Slovenia, Slovacia (sub 10%).

Cu excepția Ungariei și Lituaniei, celelalte state candidate au înregistrat în anul 2000 ușoare creșteri ale prețurilor la consumator. În România, inflația anului 2000 s-a situat la un nivel cvasisimilar anului anterior (45,7%).

În anul 2001, scăderea prețurilor internaționale la materii prime a contribuit la reducerea inflației din țările candidate.

În România inflația a marcat o scădere de 11% în 2001, la nivelul de 34,5%, tendință continuată în 2002. Evoluții pozitive au avut loc și în Bulgaria, Polonia și Slovacia, care în 2001 au trecut de la inflația de două cifre la cea de o cifră.

România este singura țară candidată din centrul și estul Europei care, în pofida evoluției pozitive îndeosebi a anului 2001, continuă să aibă inflație de două cifre.

Tabel 5

Evoluția indicelui prețurilor de consum în statele central și est-europene, 1990-2001

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000 *	2001 *
Bulgaria	23,8	338,5	91,2	72,8	96	62,1	123	1082	22,3	0,3	10,4	7,5
Cehia	9,7	56,6	11,1	20,8	10	9,1	8,8	8,5	10,7	2,1	3,9	4,7
Estonia	17,2	211	1076	89,8	47,7	29	23,1	11,2	8,2	3,3	4	5,8
Ungaria	28,9	35	23	22,5	18,8	28,2	23,6	18,3	14,3	10	9,8	9,2
Letonia	10,5	172	959	9,2	35,9	25	17,6	8,4	4,7	2,4	2,6	2,5
Lituania	8,4	225	1171	188,8	45,1	35,7	13,1	8,4	2,4	2,5	1	1,3
Polonia	585,8	70,3	43	35,3	32,2	27,8	19,9	14,9	11,8	7,3	10,1	5,4
România	5,1	170,2	210,4	256,1	136,8	32,3	38,8	154,8	59,1	45,8	45,7	34,5
Slovacia	10,4	61,2	10	23,2	13,4	9,9	5,8	6,1	6,1	10,6	12	7,3
Slovenia	551,6	115	207,3	32,9	21	13,5	9,9	8,4	7,9	6,1	8,9	8,4

* Estimări FMI .

Potrivit datelor oficiale publicate de Uniunea Europeană, inflația în statele membre a marcat o scădere cvasicontinuă de la începutul anilor '90, când indicele mediu al prețurilor de consum se situa la 5%, la mai puțin de 2% în 1999.

Potrivit prognozelor Comisiei Europene, inflația medie în cele 10 state candidate central și est-europene va atinge 8,1% în 2002 și 6,7% în 2003, comparativ cu 10,6% în 2001. Tendința pozitivă din 2002-2003 va fi în mare parte rezultatul eforturilor de reducere a inflației în România, unde totuși aceasta va avea cel mai ridicat nivel dintre cele 10 state candidate, continuând să fie de două cifre.

Șomajul

Șomajul este un fenomen relativ nou în Europa Centrală și de Est, fiind consemnat oficial înainte de 1990 numai în Polonia (0,1% din forța de muncă activă), Ungaria (0,6%) și Slovenia (2,9%).

Șomajul a crescut rapid după anul 1990, atingând în unele țări valori de 15-19%. În Republica Cehă, Estonia, Letonia și România, șomajul nu a depășit 10% în cei mai mulți ani ai deceniului trecut, ca urmare a salariilor scăzute, care au redus presiunea asupra întreprinderilor, astfel încât mii de muncitori au rămas în mod oficial angajați. Unele studii efectuate la jumătatea anilor '90 vorbesc despre flexibilitatea "remarcabilă de pe piața muncii", în condițiile în care "muncitorii preferă să accepte salarii mai scăzute decât să piardă locurile de muncă". Șomajul relativ scăzut din unele țări central și est-europene, inclusiv România, se explică și prin

amânarea procesului de restructurare industrială, precum și amânarea procedurilor de declarare a falimentului la întreprinderile cu pierderi. În unele state, nivelul scăzut al șomajului se explică prin dezvoltarea rapidă a sectorului terțiar, ce a absorbit o mare parte a forței de muncă disponibilizate (R. Cehă).

Comparațiile efectuate între statele candidate și statele membre ale Uniunii Europene relevă diferențe mai mici la acest indicator, nivelul mediu al șomajului situându-se în jurul a 10% din forța de muncă activă a UE.

Șomajul a marcat o evoluție descendentă în anii 2000 și 2001 în majoritatea celor 10 state candidate, excepție făcând în 2000 Bulgaria, Lituania, Polonia, iar în 2001, Estonia, Polonia, Slovacia. În aceste cazuri se observă o corelare inversă a șomajului cu inflația.

În România, după perioada 1997-1999, de creștere anuală a șomajului (la nivelul maxim de 11,5% în 1999), s-a înregistrat o tendință de scădere în anii 2000-2001, ajungând să reprezinte 9,2% din forța de muncă activă a anului 2001.

De menționat că aceste date se referă numai la persoanele care nu au locuri de muncă, dar primesc asistență socială; ceilalți, lipsiți de locuri de muncă pe termen lung și de sprijin financiar, nu intră în statisticile țărilor, dar în mod cert constituie grupul social cel mai înclinat spre activități economice criminale, îngroșând sensibil numărul celor lipsiți de locuri de muncă.

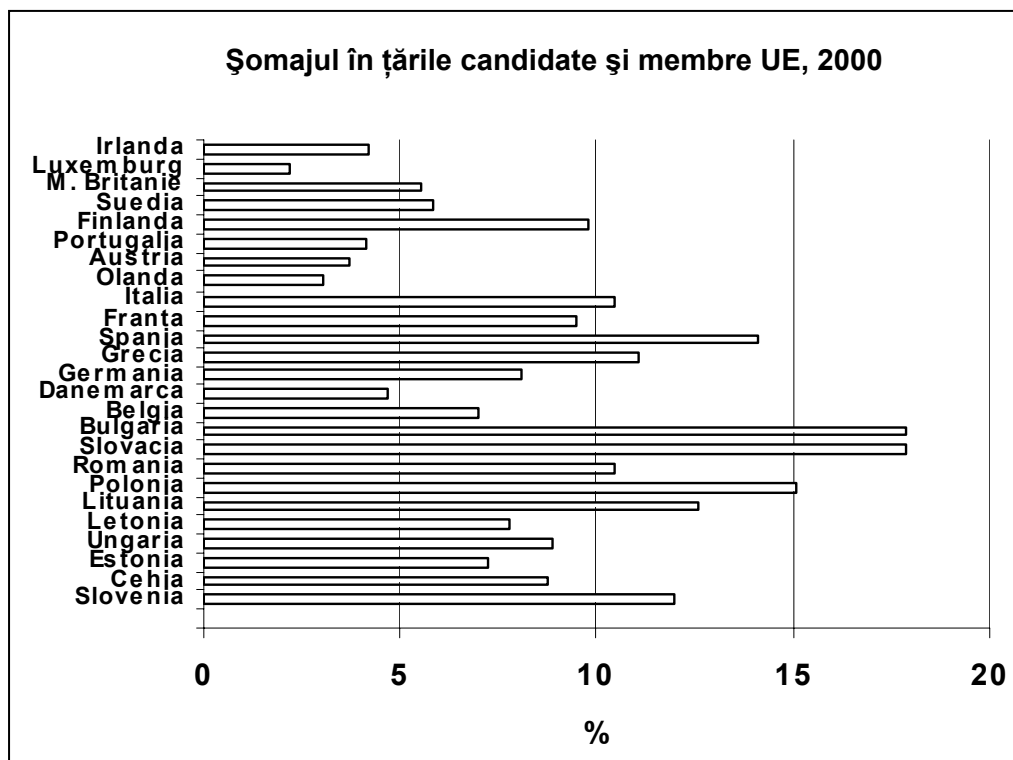
Așa cum reiese din datele statistice ale țărilor de comparație, România, alături de Ungaria, Letonia și Cehia, deține cele mai scăzute rate ale șomajului la nivelul anului 2001.

Tabel 6

Evoluția șomajului în statele central și est-europene candidate la aderare, 1990-2001

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000 *	2001 **
Bulgaria	1,7	11,1	15,3	16,4	12,8	11,1	12,5	13,7	12,2	16	17,9	17,4
Cehia	0,8	4,1	2,6	3,5	3,2	2,9	3,5	5,2	7,5	9,4	8,8	8,6
Estonia	...	...	...	....	4,4	4,1	4,4	4	3,7	5,1	7,3	13,4
Ungaria	1,9	7,4	12,3	12,1	10,4	11,7	11,4	11	9,6	9,6	8,9	5,7
Letonia	...	...	2,3	5,8	6,5	6,6	7,2	7	9,2	9,1	7,8	7,7
Lituania	...	0,3	1,3	4,4	3,8	6,1	7,1	5,9	5,4	8,4	12,6	12,5
Polonia	6,3	11,8	13,6	16,4	16	14,9	13,2	10,3	10,4	13	15,1	16,1
România	0,4	3	8,2	10,4	10,9	9,5	6,6	8,9	10,4	11,5	10,5	9,2
Slovacia	0,8	0	4,8	12,2	14,8	13,1	12,8	12,5	15,6	19,2	17,9	18,6
Slovenia	4,7	8,2	11,5	14,4	14,2	14,5	14,4	14,8	14,6	13	12	11,8

* Estimări FMI, ** estimări Deutsche Bank Research.

În ceea ce privește corelația inversă dintre șomaj și inflație (curba lui Philips), teoria economică este confirmată de evoluțiile din Uniunea Europeană, unde inflația s-a redus după 1991 concomitent cu creșterea șomajului și creșterea producției industriale, pe seama creșterii productivității.

Corelația inversă se verifică și în România anilor '90, unde cotele înalte ale inflației au fost însoțite de scăderea semnificativă a șomajului, iar producția industrială a înregistrat reduceri dramatice, concomitent cu subutilizarea cronică a capacităților de producție. Anul 2001 a marcat însă o abatere "pozitivă" de la teoria economică, în sensul că inflația s-a diminuat concomitent cu reducerea șomajului. Aceeași tendință s-a manifestat în 2001 în Ungaria, ceea ce ar putea pune sub semnul întrebării opiniile unor experți care susțin că nu se poate reduce inflația fără a crește șomajul.

Deficitul bugetar

Criza economică din perioada 1991-1993 a condus la dezechilibrarea balanțelor bugetare din majoritatea țărilor Europei Centrale și de Est, constituind unul din factorii de constrângere a creșterii economice și a redresării economiilor. În perioada de revigorare, începând cu 1994, s-au înregistrat redresări lente ale balanțelor bugetare în majoritatea țărilor.

Tabel 7

**Evoluția deficitului bugetar în statele central și est-europene
canditate la aderare, 1990-2001**

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000 *	2001 **
Slovenia	-0,3	2,6	0,2	0,3	-0,3	-0,3	0,1	-1,9	-0,8	-0,6	-2,3	-1,3
Cehia	n,d	-1,9	-3,1	0,5	-1,3	-1,2	-1,8	-2,2	-1,6	-1,6	-4,2	-3,2
Estonia	n,d	5,2	-0,3	-0,6	3,3	0	-1,6	2,6	-0,2	-3	-0,7	1,1
Ungaria	0,4	-2,9	-6,8	-5,5	-9,2	-6,6	-3,2	-5,4	-7,1	-2,9	-3,1	-5
Letonia	...	...	-0,8	0,6	-1,9	-2,9	-1,3	1,8	0,1	-3,8	-2,7	-1,9
Lituania	-5,4	2,7	0,5	-3,3	-1,7	-1,6	-2,8	-0,7	-3,4	-2,3	-3,3	-1,4
Polonia	3,1	-6,7	-6,7	-3,1	-2,4	-2,1	-2,4	-2,6	-2,1	-2,1	-3,5	-6,3
România	1	3,3	-4,6	-0,4	-2	-2,1	-3,5	-4,4	-3,1	-2,6	-3,8	-3,7
Slovacia	...	...	...	-7	0	0,2	-1,3	-4,4	-2,7	-1,9	-6,7	-7,2
Bulgaria	-4,9	-3,7	-5,2	-10,9	-5,2	-5,1	-15,3	-0,3	1,3	1,9	-0,7	-1

Ungaria a înregistrat cele mai mari deficite bugetare, care au atins 9,2% și 7,1% din PIB în 1994 și, respectiv, în 1998; în 1999, în urma unor măsuri de austeritate, Ungaria a reușit să înregistreze un deficit bugetar de 2,9%. Anii 2000 și 2001 au marcat noi creșteri ale ponderii deficitului bugetar în PIB, la 5% în ultimul an de referință.

Polonia a menținut un nivel scăzut al ponderii deficitului bugetar în PIB în perioada 1994-1999, după care a înregistrat o creștere a deficitului, atingând în 2001 peste 6% din PIB.

Evoluție similară a înregistrat și Slovacia, unde deficitul bugetar a crescut la 6,7% și 7,2% în anul 2000 și, respectiv, 2001.

Bulgaria, Slovenia, Lituania și Letonia au înregistrat în 2001 cele mai scăzute niveluri ale deficitului bugetar (sub 2% din PIB).

Datele statistice oficiale pentru România relevă reducerea semnificativă a deficitului bugetar în 1999, ajungând la 2,6% din PIB, în baza unei politici economice de austeritate și a introducerii unor măsuri speciale privind disciplina financiară. Dar aceasta a fost de scurtă durată, urmând anul electoral 2000 cu deficit de 3,8% din PIB, ce a fost ușor redus în 2001, la 3,7%.

Concluzii

Dacă gradul de stabilitate economică măsurată prin cei trei indicatori - PIB, inflație și deficit bugetar - s-ar referi la întreaga perioadă analizată, am observa fluctuații frecvente, cu perioade caracterizate prin niveluri scăzute ale creșterii PIB în țările candidate, cu niveluri ridicate ale inflației și ale deficitului bugetar, urmate de tendințe de creștere semnificativă a PIB, de reducere a inflației și a deficitelor bugetare. Și curba își continuă șerpuirea, atât datorită politicilor economice interne promovate, cât și factorilor externi, de anvergură internațională, care în era globalizării și-au pus amprenta și pe dezvoltările economice din țările central și est-europene candidate la integrarea în Uniunea Europeană. Este suficient să amintim aici criza financiară declanșată în 1997 în țările din Asia și în Rusia sau

evenimentele tragice din 11 septembrie 2001 din SUA. Acești factori au afectat toate țările candidate și se pare că anii 2002-2003 vor fi influențați în continuare de evenimentele din SUA și criza economică declanșată ulterior în țările dezvoltate. O redresare rapidă a economiei americane se întrevede însă la începutul lunii mai 2002, ceea ce ar putea schimba prognozele pesimiste privind mediul economic internațional și influența acestuia asupra economiilor naționale. O asemenea evoluție fluctuantă în ultimii 12 ani conduce la ideea că țările candidate la integrarea în Uniunea Europeană, inclusiv România, nu au asigurată stabilitatea economică și deci nu ar întruni criteriile economice necesare pentru aderare.

Dacă analiza indicatorilor menționați se referă la ultimul an al perioadei 1990-2001, reiese că majoritatea țărilor candidate au făcut progrese remarcabile în atingerea stabilității economice. România a înregistrat o creștere economică accentuată (5,3% comparativ cu anul anterior), o reducere a inflației și a deficitului bugetar.

Partea a II-a: REFORMELE ȘI STABILIZAREA MACROECONOMICĂ ÎN ȚĂRILE CENTRAL ȘI EST-EUROPENE CANDIDATE, MENITE SĂ DETERMINE REDUCEREA DECALAJELOR FAȚĂ DE UE

2.1. Bulgaria

Lucia MEZEI-PUȘCOI

Rezultatele alegerilor prezidențiale din anul 2001 nu au fost cele așteptate, victoria aparținându-i reprezentantului Partidului Socialist, Georgi Parvanov, care speră să asigure menținerea stabilității la nivel macroeconomic și să accelereze procesul de aderare a Bulgariei la UE.

Ca rezultat al procesului de reformă și al îmbunătățirii situației pe plan extern, în anul 2000, Bulgaria a înregistrat o creștere a **PIB** real de 5,8%, cea mai mare cifră de la criza din 1996-97. În același an, industria prelucrătoare a înregistrat o creștere mult mai rapidă, de 15%, iar serviciile de circa 8%. În agricultură producția s-a diminuat, la fel ca în ultimii ani, mai ales ca urmare a secetei din vara anului 2000. Aceste tendințe s-au manifestat și în primul semestru al anului 2001: creșterea în industria prelucrătoare a fost mai mare decât în servicii, iar activitatea din sectorul agricol s-a diminuat în continuare.

În anul 2001, PIB a înregistrat o creștere reală mai redusă, de 4,6%, determinată în principal de investiții, formarea brută de capital fix înregistrând o creștere cu două cifre (ponderea acesteia în PIB cifrându-se la 16,5%). Unul dintre dezavantajele procesului de restructurare este scăderea numărului populației ocupate (cu 2,8%), care împreună cu o creștere lentă a salariilor reale au condus la o creștere mai puțin importantă a consumului privat. Totodată, ca urmare a continuării politicii de austeritate de către fostul guvern, consumul public a înregistrat și el o creștere mai redusă decât economia în general. Evoluția comerțului exterior a fost principalul factor care a determinat o încetinire a creșterii în anul 2001, datorită creșterii lente a exporturilor (de numai 5,7%) comparativ cu creșterea importurilor (11,1%).

Pentru anul 2002 se anticipează o creștere a PIB de numai 3,2%, determinată în principal de cererea internă, în special de formarea brută de capital fix (care a înregistrat o creștere de peste 10%), de diminuarea nivelului impozitelor pentru companii și de accelerarea procesului de privatizare. Creșterea tarifelor la electricitate și căldură la începutul anului 2002, împreună cu un nivel mai ridicat al accizelor la tutun, bere, cafea și alte mărfuri și introducerea TVA la produsele

medicale vor contracara efectele pozitive ale scăderii reale a impozitelor pe venit. Reducerea impozitului pentru cea mai ridicată categorie de venit, de la 38% la 29%, va avea un efect benefic pentru cei cu venituri importante. Creșterea limitei pentru scutirile de impozite nu va fi suficientă pentru cei cu venituri mai mici în vederea majorării considerabile a consumului, având în vedere situația dificilă de pe piața muncii. În aceste condiții, consumul privat va cunoaște o creștere mai redusă decât PIB.

Potrivit noului acord semnat cu FMI în februarie 2002, autoritățile publice vor aplica în continuare o politică de austeritate, iar consumul public aproape va stagna.

Comerțul exterior nu va stimula prea mult creșterea economică nici în anul 2002. Având în vedere evoluția din UE, exporturile vor crește lent și mai puțin decât importurile. În aceste condiții, deficitul comercial se va menține la un nivel ridicat în anul 2002.

În ciuda excedentelor înregistrate de balanța serviciilor ca urmare a creșterii substanțiale a veniturilor din turism, deteriorarea balanței comerciale în anul 2001 s-a reflectat în situația contului curent.

Deficitul contului curent s-a majorat de la 5,6% în anul 2000 la 6,8% în anul 2001. Procesul de privatizare aproape a fost stopat în anul 2001 datorită alegerilor. Cu toate acestea, investițiile străine în obiective noi au compensat circa jumătate din deficitul contului curent.

Rezervele valutare s-au mărit ușor, în principal ca urmare a efectelor statistice, datorită depozitelor de mărci germane și alte monede din zona euro, care după introducerea monedei unice au fost convertite în euro. Un rezultat al creșterii economice înregistrate și al inflației a fost diminuarea ponderii **datoriei externe** în PIB cu circa 10%, de la 83,8% în 1998 la 76,7% în 2001.

Pentru anul 2002 se anticipează un **deficit al contului curent** sub 7%. Datorită faptului că turiștii evită transportul cu avionul, situația din turism în anul 2002 va fi similară celei din anul anterior, la fel cea a contului curent. Finanțarea deficitului contului curent în anul 2002 nu ar trebui să reprezinte o problemă, dacă se are în vedere strategia din domeniul privatizării. Potrivit declarațiilor guvernului, în semestrul I 2002 urmau să fie privatizate banca Biochim, Bulgartabak, BTC - compania din domeniul telefoniei fixe ce deține monopolul pe piața respectivă - și banca de economii DSK. Până la finele anului 2003 urmează a fi privatizate în total 1600 de companii.

Stocul **investițiilor străine directe** (ISD) la finele anului 1999, conform datelor Comisiei Europene, era de circa 1,96 miliarde euro, iar influxul anual de ISD în anul 2000 a fost de 1,25 miliarde euro. Conform prognozelor Creditanstalt, în anul 2001 influxurile de ISD în Bulgaria au fost de 730 milioane euro, iar în anul 2002 acestea vor fi de circa 930 milioane euro. La finele anului 2000, ISD pe locuitor era de 470 euro. Volumul investițiilor de portofoliu este neglijabil datorită insuficienței dezvoltării a piețelor de capital.

Guvernul bulgar a încheiat un acord cu FMI în decembrie 2001, care urma să fie ratificat în februarie 2002. Potrivit acestui acord, în următorii doi ani, Bulgaria va avea anual la dispoziție câte un credit de 300 milioane dolari SUA.

Acordul prevede derularea reformelor structurale în sectorul energetic, economii de fonduri în sectorul educației și în cel al sănătății, continuarea procesului de privatizare și adoptarea de politici care să urmărească asigurarea unui buget echilibrat.

Politica fiscală a guvernului bulgar în anul 2000 a fost una restrictivă. Programul în domeniul fiscal a fost îndeplinit în anul 2000, **deficitul bugetar**, conform standardelor UE, cifrându-se la 0,7% din PIB, iar potrivit definiției naționale, la 1% din PIB. Acest deficit a fost mai redus decât s-a prevăzut inițial (1,5% din PIB). Deficitul s-a datorat creșterii rapide a deficitului guvernului central, care a fost doar parțial compensat de creșterea excedentului sectorului asigurărilor sociale. Veniturile s-au majorat cu 4,2% în termeni reali, depășind cu 9,3% valoarea planificată.

În perioada ianuarie-mai 2001, veniturile bugetare au fost mai mari decât în aceeași perioadă a anului 2000, în ciuda diminuării impozitului pe profit de la 1 ianuarie 2001 (de la 25% la 20% pentru companiile al căror profit depășește 25600 euro și de la 20% la 15% pentru companiile al căror profit este sub nivelul menționat anterior).

Deficitul bugetar în anul 2001 a fost de 0,9% din PIB și urmează să se mențină la același nivel în anul 2002. Guvernul Bulgariei este hotărât să mențină consiliul monetar, în ciuda crizei severe din Argentina, care a avut același sistem.

Inflația în prețuri de consum s-a majorat de la 2,6% în anul 1999 la 10,3% în anul 2000, ca urmare a prețurilor mai mari la energie, la alimente, a deprecierei monedei naționale față de dolarul SUA și a ajustării prețurilor controlate. (Numărul produselor ale căror prețuri sunt controlate a fost diminuat, dar ponderea acestora în coșul bunurilor de consum a crescut de la 20% în anul 2000 la 20,6% în anul 2001. În anul 2000, creșterea prețurilor controlate a fost de 13,8%, contribuind cu circa 2,8 puncte procentuale la creșterea indicelui prețurilor de consum.) Cu toate acestea, din ianuarie 2001 inflația a revenit la valori cu o singură cifră.

În cursul anului 2001, **rata inflației** s-a diminuat la 4,8% în decembrie, iar media anuală s-a cifrat la 7,4%. Creșterile taxelor și prețurilor la energia la începutul anului 2001 au inversat acest trend, iar așteptările guvernului și ale FMI de reducere a ratei inflației la 3,5% la finele anului 2002 s-au dovedit a fi prea optimiste, deoarece doar în perioada decembrie-februarie prețurile s-au majorat cu 4,4%. În februarie 2002, prețurile cu amănuntul erau cu circa 8,4% mai mari față de nivelul din aceeași lună a anului anterior. Inflația urma să crească ușor până la mijlocul anului 2002, după care să înregistreze o scădere notabilă în a doua parte a anului. În aceste condiții, rata medie anuală a inflației în anul 2002 va fi probabil de circa 7,9%.

Datorită diferenței mari între rata inflației în zona euro și cea din Bulgaria, leva s-a apreciat în termeni reali cu peste 7% față de euro. La începutul anului 2000, rata de referință a dobânzii era de 4,5%. Aceasta a fluctuat pe parcursul aceluiași an, iar la mijlocul anului 2001 era de 4%, care, împreună cu o rată a inflației mai ridicată decât la începutul anului 2000, conduce la o rată reală a dobânzii mai scăzută. M2 a înregistrat o creștere de 13,5% în termeni reali și de 25% în termeni nominali. Deoarece, în condițiile funcționării unui consiliu

monetar, oferta de bani este determinată exclusiv de cererea de bani a actorilor din economie, înseamnă că cererea de bani și-a revenit după ce a înregistrat o scădere în perioada 1996-97, când rata inflației a fost ridicată.

Datorită legăturii strânse existente între moneda Bulgariei și euro ca urmare a introducerii consiliului monetar, rata mare a inflației în Bulgaria comparativ cu zona euro poate avea drept rezultat o deteriorare a competitivității pe plan mondial, mai ales dacă diferența de inflație nu poate fi compensată de o creștere corespunzătoare a productivității muncii. Din aceste motive, politica guvernamentală urmărește efectuarea unui volum important de investiții, care, împreună cu procesul de restructurare, vor contribui la menținerea sau chiar la îmbunătățirea competitivității pe plan internațional.

În anul 2001, întreprinderile industriale bulgare au reușit să își diminueze costurile unitare cu forța de muncă, urmare a creșterii productivității și a unor majorări reduse ale salariilor.

Rata ridicată a **șomajului** reprezintă una dintre cele mai presante probleme economice și sociale ale Bulgariei. Rata medie a șomajului în anul 2000 a fost de 18,1%, iar în anul 2001 a fost de 17,5%. Aceasta se va majora ușor în anul 2002, la 18%. O parte importantă a șomajului este de natură structurală, numărul locurilor de muncă nou create fiind mult mai mic decât cel al locurilor desființate, în mare măsură datorită climatului nefavorabil pentru afaceri și unei nepotriviri între pregătirea celor care caută un loc de muncă și cerințele celor care angajează. Acest din urmă aspect se datorează inexistenței unei politici eficiente în domeniul forței de muncă (ca urmare, existența unor posibilități insuficiente de recalificare). Rata șomajului este ușor mai mare în rândul bărbaților decât al femeilor, iar pentru tineri (sub 25 de ani) este cu circa 34,2% mai mare decât pentru persoanele mai în vârstă. Diferențele regionale sunt mai mari decât diferențele de venituri: dacă în capitală și în regiunea din jurul acesteia șomajul este sub media la nivel național, în toate celelalte regiuni șomajul este peste medie (date pentru anul 1999). Ponderea pensiilor pentru limită de vârstă în salariul mediu a crescut ușor, de la 34,6% în 1999 la 36,8% în anul 2000. Situația pe piața muncii nu pare să se îmbunătățească în perioada următoare.

Liberalizare

Aderarea la UE rămâne una dintre prioritățile Bulgariei. Bulgaria a fost invitată să înceapă negocierile de aderare la UE în decembrie 1999. În luna iulie 2002, Bulgaria deschisese 30 de capitole și închisese 21 din acquis-ul comunitar, însă, în ciuda progresului realizat până în prezent, în viitor, ritmul negocierilor de aderare va încetini probabil pe măsură ce Bulgaria va începe negocierile la capitolele mult mai complexe, precum cel referitor la agricultură sau mediu. În prezent se derulează negocieri cu UE la capitolele: concurență, agricultură, transport, energie, politică regională, mediu, justiție și afaceri interne, control financiar, prevederi în domeniul financiar și bugetar.

Stabilizare

Necesitatea asigurării stabilității fiscale pentru menținerea consiliului monetar. După introducerea consiliului monetar, în iulie 1997, numărul opțiunilor de finanțare a deficitului bugetar s-a diminuat, existând variante limitate care să permită expansiunea fiscală sau acomodarea la șocuri externe. Legea bugetului pentru anul 2001 a diminuat substanțial povara fiscală în scopul încurajării creării de noi locuri de muncă și dezvoltării sectorului privat. Impozitele pe venit s-au diminuat cu două puncte procentuale, iar impozitul pe profit s-a diminuat cu cinci puncte procentuale (de la 25% la 20% sau de la 20% la 15%). Totodată a fost diminuată contribuția la asigurări sociale cu trei puncte procentuale. Ca urmare a acestor măsuri, în anul 2001 veniturile fiscale se vor diminua probabil cu circa un punct procentual și jumătate din PIB. Pentru a compensa această reducere a veniturilor, autoritățile au hotărât să ia măsuri legislative care vizează o mai bună colectare a taxelor și o creștere a bazei de impozitare prin reducerea dimensiunii economiei subterane. Deoarece pe termen scurt este puțin probabil ca aceste măsuri să aibă rezultate semnificative, guvernul a trebuit să-și reducă cheltuielile în anul 2001.

Privatizare

La finele anului 2000, procesul de privatizare a întreprinderilor era aproape încheiat, fiind vândute circa 78% din activele statului (exclusiv infrastructura). În anul 2001 urmau a fi privatizate circa 400 de întreprinderi în care statul mai deținea acțiuni.

În noiembrie 2000 au fost aprobate o serie de amendamente la Actul de privatizare, în scopul creșterii transparenței, a eficienței și eficacității metodelor de privatizare și în scopul diminuării privilegiilor de care se bucurau echipele de conducere sau salariații din companiile respective. Însă, datorită alegerilor care urmau să aibă loc în iunie 2001, procesul de privatizare a celor mai importante întreprinderi ce trebuia privatizate a fost amânat.

Ponderea sectorului privat în PIB a crescut considerabil (de la 65,3% în anul 1999 la 69,3% în anul 2000), iar activele rămase aparțin în cea mai mare parte utilităților publice. Industria prelucrătoare aparține aproape în totalitate sectorului privat. Metodele de privatizare nu sunt întotdeauna deschise și transparente, iar procedurile de faliment trebuie perfecționate. S-a diminuat numărul întreprinderilor vândute propriilor salariați sau conducerii acestora. Performanța întreprinderilor de stat s-a îmbunătățit, fiind atent urmărită de Ministerul Finanțelor.

Climatul de afaceri s-a îmbunătățit, dar regimul de acordare a licențelor, cel fiscal și vamal necesită îmbunătățiri.

Datorită controlului postprivatizare, procesul de restructurare a companiilor este foarte lent. Contractele de privatizare conțin obligații care afectează flexibilitatea și libertatea antreprenorială a acestor companii. De multe ori însă, obligațiile din contract nu sunt respectate în totalitate.

Deși burocrăția este una dintre problemele cu care se confruntă investitorii străini, numărul noilor companii private create este în creștere. Astfel, la finele lunii martie 2001, numărul companiilor înregistrate pentru plata TVA era de 60.000, cu 7,2% mai mare față de nivelul de la finele aceleiași luni a anului

anterior. Această evoluție indică dinamismul creșterii sectorului privat. În sprijinul majorării numărului noilor companii, au fost create instituții precum Agenția pentru Investiții Străine sau agențiile regionale pentru întreprinderile mici și mijlocii, însă acestea nu au ajutat foarte mult companiile să depășească barierele la intrare.

Piața pământului

Până la finele anului 2000, procesul de restituire a terenurilor a fost aproape încheiat, însă o parte importantă a terenului arabil nu este lucrat, iar **pieța pământului** nu este încă suficient dezvoltată. Constrângerile de pe această piață se datorează dimensiunilor mici ale terenurilor care sunt oferite spre vânzare, accesului aproape inexistent la credite și rentelor reduse. O inițiativă a Băncii Mondiale de dezvoltare și implementare a unui cadastru al pământului ar trebui să clarifice problema proprietarului terenului agricol. Cetățenii străini nu pot deocamdată achiziționa terenuri.

Piața pământului și cea imobiliară nu funcționează efectiv.

Reforma întreprinderilor

În ciuda progresului înregistrat în crearea cadrului legislativ și de reglementare pentru încurajarea activității din sectorul privat, este necesară creșterea semnificativă a eficacității aplicării și implementării acestora. În plus, este necesară simplificarea procedurilor administrative, în special a procedurilor de creare și înregistrare a companiilor. În scopul reducerii barierelor administrative, guvernul anterior a adoptat un program de reformă în domeniul acordării de licențe/autorizații, urmărind revizuirea cerințelor existente pentru obținerea de permise și licențe. Totodată, guvernul a introdus un program vizând crearea unui birou unic pentru reglementarea afacerilor. Cu toate aceste măsuri, controlul excesiv al guvernului prin inspecții, audit și proceduri de aprobare, interpretarea neclară a legilor, precum și nepunerea corespunzătoare în practică a acestora reprezintă în continuare obstacole importante în calea investitorilor străini. Noul guvern are posibilitatea de a îmbunătăți climatul pentru investițiile străine, putând profita de condițiile macroeconomice favorabile și de situația în plan politic relativ stabilă comparativ cu situația în țările vecine.

Infrastructura

Calitatea infrastructurii este destul de scăzută, numeroși investitori locali sau străini considerând-o o problemă importantă. Cu toate acestea, situația din infrastructură s-a îmbunătățit în ultimii ani ca urmare a eforturilor depuse de autoritățile bulgare, cu ajutorul fondurilor obținute de la UE.

Chiar cu o săptămână înaintea alegerilor din iunie 2001, guvernul a semnat două contracte cu companiile americane AES și Entergy, în valoare de 1,4 miliarde dolari SUA, care vizau modernizarea producției de electricitate din bazinul de cărbuni Maritza-Iztok. Cele două contracte prevăd crearea unei centrale electrice noi la Maritza East I în valoare de 1 miliard dolari SUA și alocarea sumei de 400 milioane dolari SUA pentru renovarea unei centrale electrice la Maritza East III. Cele două construcții vor fi încheiate probabil în anul 2005. Electricitatea

va fi vândută Corporației Naționale de Energie (NEC) de către AEC și Entergy la prețuri fixate, iar dreptul de proprietate asupra centralelor va fi transferat după circa 15 ani către NEC.

Întreprinderea NEC, care a deținut monopolul în domeniul electricității, a fost divizată în 15 companii: una care deține în proprietatea sa rețeaua de distribuție a electricității, 7 producători și 7 distribuitori. La finele anului 2001, NEC deținea încă rețeaua de distribuție a electricității, o centrală nucleară, o termocentrală și facilități în domeniul hidroenergetic, iar celelalte 14 unități urmau a fi privatizate.

Modificările Actului în domeniul **energiei**, prezentate parlamentului în martie 2001 și convenite cu Banca Mondială și cu FMI, se așteaptă să conducă treptat la o creștere a concurenței în industrie. Conform proiectului, din ianuarie 2002, producătorilor de electricitate li se va permite să contracteze direct prețurile cu marii consumatori industriali. Aceștia, în schimb, vor putea să negocieze alimentarea cu gaz direct cu companiile străine, utilizând rețeaua de distribuție a companiei de stat Bulgargas, care deține monopolul în domeniul distribuției gazelor naturale. Bulgargas înregistrează pierderi în primul rând datorită contractului său cu furnizorii de gaz, care prevede cantități și prețuri fixe. Responsabilitățile în domeniul reglementării și acordării de licențe vor fi transferate Comisiei de stat pentru reglementare în domeniul energetic (SCER).

Au fost elaborate planuri de acțiune pentru restructurarea și dezvoltarea minelor de cărbuni și a sistemului de încălzire regională. Acesta din urmă aparține statului, cu excepția celui din Sofia, care aparține administrației locale. Sistemul de încălzire a fost subvenționat considerabil în ultimii ani, dar autoritățile intenționează să-l transfere în proprietatea administrațiilor locale.

După eșecul primei încercări de privatizare a Companiei Bulgare de Telecomunicații (BTC), echipa de experți în domeniul economic a lui Simeon al II-lea a pregătit o nouă strategie de privatizare pentru această companie. Decizia de a acorda BTC a treia licență GSM a fost anulată de către noul guvern bulgar pentru că a fost obținută fără organizarea unei licitații internaționale.

Instituții financiare

După privatizarea celei mai mari bănci, Bulbank, în iulie 2000, circa 80% din activele băncilor comerciale aparțineau sectorului privat, iar 73% băncilor străine. Băncile care încă aparțin statului sunt DSK, Biochim și CCB. În ultima bancă menționată statul deține 34,3% din acțiuni.

În anul 2000, profitabilitatea sectorului bancar s-a majorat cu 32,4%, numai 4 din cele 35 de bănci din Bulgaria înregistrând pierderi în anul 2000. Creditele neperformante s-au diminuat de la 7,9% la 5,4%.

Privatizarea băncii Biochim, una din cele trei bănci de stat rămase, a fost amânată. Hebrobank a oferit 26 milioane euro pentru achiziționarea a 99,6% din acțiunile deținute de Compania de Consolidare Bancară (BCC) în Biochim, însă oferta a fost respinsă pentru că suma a fost considerată prea mică. Recent, o decizie a acționarilor Băncii CCB prevede vânzarea unui pachet majoritar al acțiunilor acestei bănci, respectiv cel deținut de BCC (32,8% din acțiuni) și Banca

Corporatistă (24%). În prezent au loc negocieri cu câteva bănci pentru finalizarea privatizării Biochim.

Sectorul bancar se dezvoltă lent; în situația în care se află în prezent, acesta nu contribuie semnificativ la o restructurare rapidă a industriei și serviciilor.

Alte două companii importante din sectorul financiar în curs de privatizare sunt Compania Națională de Asigurări DZI și Banca de Stat de Economii - DSK; privatizarea lor ar trebui să fie finalizată în anul 2002.

Deși s-a înregistrat o oarecare creștere a **volumului creditelor** acordate întreprinderilor mici și mijlocii, totuși volumul creditelor acordate sectorului privat era de numai 12% din PIB la finele anului 2000, iar volumul activității de intermediere financiară rămâne scăzut. În anul 2000, diferența dintre rata dobânzii la depozite și rata dobânzii la împrumuturi era de peste 10 puncte procentuale. Creditele pe termen lung sunt greu de obținut, iar rata dobânzii în cazul acestor credite este ridicată. Guvernul a luat unele inițiative pentru facilitarea creșterii volumului creditelor acordate sectorului privat și pentru creșterea eficacității procedurilor de faliment. Totodată, acesta a supus parlamentului unele amendamente la Codul de procedură civilă, pentru consolidarea drepturilor creditorilor și simplificarea procedurii de colectare a garanțiilor colaterale.

Volumul tranzacțiilor la **bursa de valori** rămâne extrem de scăzut, deși sunt cotate la bursă acțiunile unui număr considerabil de companii mari. Pentru dezvoltarea pieței interne a titlurilor de valoare, noul guvern a declarat că intenționează să vândă la bursă pachete importante de acțiuni deținute de stat în companii ce urmează a fi privatizate.

Reforma socială

În martie 2001, parlamentul a aprobat unele amendamente la Codul muncii, pentru ca forța de muncă să se adapteze mai ușor la modificările din cadrul economiei bulgare. Pentru a reduce costurile companiilor cu ajustarea forței de muncă, guvernul intenționează să implementeze unele politici în domeniu, inclusiv finanțarea de la buget a unor programe speciale cu destinație precisă (regiunile cu șomaj ridicat). Una dintre principalele probleme pe care trebuie să le rezolve noul guvern este diminuarea ratei inflației.

În prezent este în curs de derulare reforma sistemului de pensii bazat pe trei piloni. Primul pilon - cel în cadrul căruia plățile se fac din încasările curente - a fost creat deja și este în pregătire cel de al doilea pilon. Până în prezent, guvernul a acordat licențe câtorva fonduri de pensii, iar majoritatea reglementărilor din acest sector au fost deja aprobate. La începutul anului 2002 trebuia să înceapă să funcționeze cel de al doilea pilon, în acest scop urmând a fi adoptate alte reglementări pentru stabilirea nivelului contribuției și definirea unei scheme de finanțare a costurilor tranziției de la vechiul sistem la cel nou. În iunie 2001 au fost majorate pensiile sociale cu 10%. Reforma în domeniul sănătății a intrat în cea de a doua etapă, după reforma îngrijirii ambulatorii, următorul pas fiind cel de transformare a spitalelor din unități bugetare în întreprinderi comerciale.

Proгнозе

În condițiile redresării economiei mondiale, prognozele Creditanstalt indică o creștere de 4,5% a PIB în anul 2003, ca urmare a creșterii exporturilor. Formarea brută de capital fix va fi în continuare principalul motor al creșterii. Rata inflației se va diminua la 4,5% în anul 2003, de la 7,9% în anul 2002. Deficitul contului curent se va menține la un nivel ridicat (6,2% din PIB), deși va cunoaște o ușoară reducere față de anul anterior (6,9% din PIB). Acesta va fi finanțat în mare măsură din veniturile din privatizare și din investițiile pe loc gol. Potrivit prevederilor Acordului cu FMI, deficitul bugetar nu va depăși 1% din PIB în anii 2002 și 2003. Ponderea datoriei externe se va diminua la 70% din PIB în anul 2003.

Tabel 8**Bulgaria - evoluția principalilor indicatori macroeconomici**

	1998	1999	2000	2001	2002	2003
					Prognoze	
Modificare față de anul anterior (în %)						
PIB real	3,5	2,4	5,8	4,6	3,2	4,5
Producție industrială (reală)	-12,7	-12,5	2,3	0,7	4,0	6,0
Formare brută de capital fix (reală)	22,9	25,3	8,2	15,0	12,0	10,0
Prețuri de consum (medie anuală)	22,3	0,3	9,9	7,4	7,9	4,5
Șomaj (medie anuală)	12,2	13,8	18,1	17,5	18,0	17,8
Deficit bugetar (% în PIB)	1,1	-0,9	-1,1	-0,9	-1,0	-0,9
În milioane euro						
Exporturi	3.749	3.756	5.243	5.694	6.124	6.316
Importuri	4.089	4.769	6.521	7.442	7.978	8.211
Cont curent	-55	-613	-735	-980	-1.067	-1.053
Cont curent (% din PIB)	-0,5	-5,3	-5,6	-6,8	-6,9	-6,2
Influxuri nete investiții străine directe	488	448	817	461	1.011	895
Datoria externă brută (la finele perioadei)	9.185	19.565	11.263	11.058	11.685	11.789
Datoria externă brută (% din PIB)	83,8	82,3	86,5	76,7	75,4	69,8
Rezerve valutare în nr. luni importuri	5,5	5,7	5,2	4,7	4,8	4,7
Curs de schimb mediu leva/euro	1.969,5	1,96	1,96	1,96	1,96	1,96
Curs de schimb mediu leva/dolari SUA	1.760,7	1,84	2,12	2,18	2,20	2,06

Sursa: CEE Report nr. 2/2002, Creditanstalt, p. 28.

2.2. Cehia

Monika ILNIȚCHI

Republica Cehă a făcut progrese importante în perioada 2000–2002, deși nu au fost depășite toate provocările.

Ca urmare a unei perioade de inactivitate pe plan structural și a unei recesiuni direcționate, creșterea economică a reînceput din anul 2000 fără a pune în pericol procesul de dezinflație realizat la sfârșitul anilor '90. La baza acestei performanțe au stat politicile macroeconomice de sprijin, influxurile de investiții străine directe (ISD), precum și progresul constant al reformelor structurale. Dar aceste realizări nu s-au făcut fără sacrificii. Restructurarea întreprinderilor a contribuit la creșterea șomajului structural, în timp ce concentrarea ISD în anumite zone – împreună cu mobilitatea limitată a forței de muncă – a dus la decalaje regionale ale șomajului. Mai mult, băncile au acumulat pierderi considerabile, care a trebuit să fie transferate către guvern pentru a permite vânzarea lor către investitori strategici, ceea ce a dus la apariția pe termen mediu a unor presiuni de natură fiscală. De reținut este faptul că agenda reformei fiscale, necesară pentru susținerea pe termen mediu a politicii fiscale, nu a fost abordată.

Evoluția economiei cehe din ultimii ani a surprins mulți specialiști. După trei ani de recesiune, economia a cunoscut o creștere de 2,9% în anul 2000, explicată printr-un reviriment al investițiilor, în principal în companiile cu capital străin, și printr-o creștere modestă a consumului gospodăriilor¹. Creșterea economică a continuat până la 3,9% în primul trimestru al anului 2001, și aceasta deoarece investițiile au continuat să se extindă într-un ritm alert, iar consumul gospodăriilor a crescut. După diminuarea PIB cu 0,8% în anul 1999, produsul intern brut a crescut cu 3,1% față de anul anterior. Cu toate acestea, dezvoltarea a fost inegală, companiile dinamice cu capital străin și cu activitate orientată spre export au dominat redresarea și au sporit competitivitatea economiei, în timp ce un mare număr de firme mai puțin dinamice au avut nevoie de restructurare și au continuat să genereze pierderi. Totuși, fundamentul procesului de creștere s-a extins, întrucât companiile locale au început să beneficieze de pe urma prezenței firmelor străine – în principal ca furnizori de componente. Cererea fermă din partea Uniunii Europene a dus la creșterea rapidă a exporturilor, dar importurile (în principal de bunuri de investiții) au crescut într-un ritm mai rapid decât exporturile, generând o contribuție negativă a sectorului extern.

Creșterea gradului de ocupare a forței de muncă a contrabalansat perioadele de șomaj datorate restructurării doar de la jumătatea anului 2000, iar rata șomajului a scăzut încet spre o valoare sezonă ajustată de 8,5% la mijlocul anului 2001, ceea ce a contribuit la susținerea cererilor salariale prin creșterea

---

¹ Potrivit Agenției Cehe pentru Investiții, pachetul de măsuri stimulative pentru investițiile străine (lansat în anul 1999) s-a concretizat prin investiții directe în valoare de 1,5 miliarde dolari SUA, o valoare record pentru agenție.

productivității¹. Mobilitatea scăzută a forței de muncă a condus la decalaje regionale ale ratei șomajului².

Inflația la sfârșitul anului 2000 a fost de 4%, cu 1,5% mai mare decât în anul anterior, datorită unor factori temporari, precum costul ridicat al importurilor de combustibil și dolarul SUA puternic. Cu toate acestea, inflația netă urmărită de Banca Națională a Cehiei (BNC) (care exclude prețurile sectorului administrativ și modificările taxelor indirecte) a fost de 3% la sfârșitul anului 2000, sub nivelul preconizat de 3,5–5,5%. Inflația de vârf a atins 5,5% în luna iunie 2001, dar inflația de bază a rămas scăzută datorită concurenței strânse din sectorul privat și acoperirii prin productivitate a cererilor salariale.

Diminuarea condițiilor de schimb (diferența dintre încasările din exporturi și plățile pentru importuri) și importurile puternice de capital–echipament au dus în anul 2000 la o creștere vizibilă a deficitului extern al contului curent, de 4,8% din PIB, finanțată în cea mai mare parte de influxurile de investiții directe străine (ISD). Deficitul balanței de plăți s-a dublat, ajungând în anul 2000 la 6,6% din PIB, în ciuda unei creșteri rapide a volumului exporturilor cu aproape 20%, ceea ce a reflectat efectele avute de prețurile ridicate la țigări (au adăugat aproximativ 1,5% din PIB la valoarea importurilor) și de importurile masive de bunuri de capital și produse intermediare. În anul 2000, influxurile de ISD au ajuns la 4,98 miliarde euro (adică 9% din PIB), din care 82% proveneau din Uniunea Europeană și circa 95% din țările membre ale Organizației pentru Cooperare și Dezvoltare Economică. În valori nete, influxurile de capital s-au ridicat la 6,8% din PIB. Aceste tendințe au continuat și în primul trimestru al anului 2001, deficitul extern al contului curent atingând 5,6% din PIB. În consecință, de la începutul anului 2000 moneda națională, coroana, s-a întărit ușor față de euro și în termeni nominali și a fost relativ neafectată de tulburările de pe piețele emergente.

În ultimii ani, **nivelul de formare brută a capitalului fix a fost ridicat**. Ca procent din PIB, investițiile fixe au fost de circa 27%. Suplimentările stocului de capital au dus la mărirea output-ului. În ceea ce privește cheltuielile guvernamentale, procentul acestora în PIB a rămas mare în comparație cu media țărilor UE.

Condițiile monetare au rămas favorabile, cu o diminuare a ratelor reale ale dobânzii ce a compensat aprecierea reală a coroanei. Banca Națională a Cehiei a scăzut în februarie 2001 rata dobânzii – instrumentul-cheie al politicii sale – de la 5,25% (valoare rămasă constantă din noiembrie 1999) la 5%. În timp ce ratele de pe piață au urmat tendința de diminuare dată de ratele oficiale ale dobânzii, nivelul împrumuturilor bancare totale către sectorul privat a rămas scăzut. Creditul ajustat acordat sectorului neguvernamental a scăzut cu 0,3% în anul 2000, iar la sfârșitul lunii aprilie 2001 continua să scadă cu 0,6% (față de aceeași perioadă a anului

¹ Productivitatea forței de muncă în industrie (în prețuri constante) a crescut cu 8% în anul 2000 și cu 8,3% în primul trimestru al anului 2001, adică mai mult decât dublul ratei de creștere a salariilor reale.

² În luna aprilie a anului 2001, în Praga și partea de vest a părții s-a înregistrat o rată a șomajului de 2,3%, comparativ cu 20,9% în Moravia, regiunea nord-vestică a părții.

anterior)¹. Acest lucru a reflectat efectul de răcire al activității de creditare indus de eforturile managementului marilor bănci de stat, de curând privatizate, de a-și consolida portofoliul de împrumuturi. Totuși, creditele acordate gospodăriilor și firmelor cu capital străin s-au mărit în anul 2000 și la începutul anului 2001, în vreme ce împrumuturile acordate companiilor sectorului de stat au continuat să se diminueze.

Intermedierea financiară de pe piața titlurilor de valoare a rămas la un nivel scăzut. Capitalizarea pieței a atins 23,2% din PIB la sfârșitul anului 2000. Importanța sectorului financiar nebanancar a fost foarte limitată; în special sectorul de asigurări și leasing au manifestat tendințe dinamice de creștere. Pe ansamblu, situația piețelor de capital din Cehia s-a îmbunătățit într-un ritm lent.

Pe fundalul unei redresări aflate încă la început, Cehia a practicat în anul 2000 o **politică fiscală expansionistă**, în care deficitul bugetului consolidat² (ce exclude încasările din privatizare și costurile de restructurare a sistemului bancar) a crescut cu aproape 1%, ajungând la 4,1% din PIB. Aceste tendințe au continuat și în anul următor (cu o creștere de 1,6% a deficitului bugetului consolidat, adică 5,7% din PIB); în plus, costurile de restructurare a sistemului bancar au adăugat până la 5% din PIB la nevoile totale de finanțare ale guvernului. Ca urmare, această nevoie a trebuit acoperită cu încasările din privatizare. Datorită creșterii veniturilor obținute din impozitare în același ritm cu PIB în valori nominale, mărirea proporției deficitului bugetului în PIB a reflectat creșterea rapidă a cheltuielilor (în special transferurile către companiile nefinanciare, ajutoarele sociale și cheltuielile de capital). În plus, subvențiile acordate pentru transformarea instituțiilor – destinate să acopere în special costurile restructurării sectorului bancar – au adăugat încă un procent la valoarea de vârf a deficitului (neajustat).

Importanța întreprinderilor mici și mijlocii (IMM) a crescut, în ciuda dificultăților întâmpinate la finanțarea externă. În anul 2000, numărul de IMM-uri nou create s-a apropiat de 25000, în timp ce numărul total s-a ridicat la 760000. IMM-urile au cuprins aproximativ 60% din forța de muncă a Cehiei și au produs circa 40% din PIB. Cu privire la sectorul extern, contribuția IMM-urilor la totalul exporturilor a fost de 36% și a absorbit 49% din totalul importurilor. Accesul restrâns la finanțarea externă și la consultanță în afaceri a continuat să limiteze potențialul economic al acestui sector.

Poziția deschisă a economiei cehesti a crescut continuu. În anul 2000, exporturile și importurile de bunuri și servicii s-au ridicat la 150% din PIB, comparativ cu 127% în anul anterior. Integrarea comercială cu UE a atins un nivel înalt. Exporturile Cehiei către UE au reprezentat aproximativ 69% din totalul exporturilor, în timp ce importurile din UE au reprezentat 62% din total. În general, comerțul cu economiile cu piață dezvoltată s-a intensificat. În ceea ce privește structura pe mărfuri, comerțul exterior s-a concentrat pe bunuri cu valoare adăugată. Mașinile, echipamentele de transport, ca și alte produse finite au rămas

¹ *Creditul ajustat ia în considerare anulările de credite și operațiunile legate de restructurarea portofoliilor de credite.*

² *Ajustat pentru a măsura mai exact impactul cererii agregate și denumit în continuare deficit „ajustat” al bugetului consolidat.*

principalele bunuri comercializate. Aceste categorii continuă să-și sporească proporția în totalul exporturilor către UE. Competitivitatea prețurilor mărfurilor cehești a crescut ușor pe parcursul anului 2000.

Pe plan structural, progresul a fost mixt. Reforma legislativă a continuat în ritm alert, în Raportul Comisiei Europene pe anul 2000 remarcându-se o accelerare importantă a gradului de aliniere cu acquis-ul comunitar. Până în anul 2001, Republica Cehă încheiase 19 din cele 30 de capitole deschise. O dată cu privatizarea celei mai mari bănci de stat, Komerční Banka, sectorul bancar este în mare parte deținut de capitalul străin. Ceska Sporitelna, una dintre cele mai mari bănci cehești, a fost vândută către Austria's Erste Bank, după ce i-au fost anulate datoriile. Restructurarea sectorului bancar a transferat un număr mare de active neperformante către banca de stat Konsolidacni Banka¹, dar ritmul reglementării acestora a fost scăzut. În anul 2000 au început privatizările unor mari companii din sectorul telecomunicațiilor (Ceske Radiokomunikace și Cesky Telekom). Cu privire la sectorul energetic, au fost necesare schimbări de reglementare. În sectorul chimic și petrochimic, singura soluție viabilă acceptată de către autorități a fost fuzionarea mai multor companii de stat într-un grup controlat de stat, Unipetrol. În luna mai a anului 2000 a fost adoptat amendamentul la Legea falimentului, cu scopul de a întări drepturile creditorilor, dar aceștia au continuat să își exprime nemulțumirea legată de punerea în aplicare a procedurilor de faliment. Rentabilitatea la nivelul corporațiilor a fost în creștere (cu o mărire semnificativă a rentabilității activelor în prima jumătate a anului 2000, concomitent cu o diminuare a ratelor de levier), dar procesul de privatizare a unui număr mare de întreprinderi s-a făcut încet, deoarece acestea continuă să genereze pierderi și să aibă datorii mari. Programul de revitalizare² pentru nouă mari companii a condus la un număr mai mare de privatizări, dar planurile de restructurare pentru un număr de alte companii au fost zădărnice de insuficiențe ale sistemului juridic și de lipsa sprijinului din partea altor creditori.

Creșterea economică prin investiții caracterizează evoluția pentru anii 2001 și 2002.

În ciuda strânselor legături comerciale și investiționale pe care le are cu Uniunea Europeană, economia cehă a suportat remarcabil de bine recenta recesiune mondială. **Creșterea reală a PIB**, de 3,3%, a rămas constantă în perioada 2000–2001, în ciuda unei modeste scăderi în a doua jumătate a anului 2001 datorată faptului că recesiunea economiilor din spațiul UE a redus creșterea exportului. Investițiile fixe masive și consumul susținut al gospodăriilor – sprijinit de o creștere fermă a salariilor și de mici câștiguri obținute prin ocuparea forței de muncă – au ajutat la susținerea unei cereri interne de 4,9%. Mai mult, deficitul extern al contului curent s-a micșorat în anul 2001 ca urmare a unei creșteri mai moderate a importului decât cea a exportului, ce reflectă conținutul mare de importuri în exporturi și prețul scăzut al țiteiului.

---

¹ Din decembrie 2001, Konsolidacni Banka a fost transformată în Agenția Cehă pentru Consolidare, o instituție nebancaară, însărcinată în mod oficial cu gestionarea și atragerea activelor neperformante și vânzarea lor către investitori din sectorul privat.

² Introdus de guvern în anul 1999.

Un important factor de contribuție la vigoarea recentă a economiei Cehiei au fost influxurile semnificative de ISD. Influxurile brute de ISD au atins 4,9 mld. dolari SUA în anul 2001 (8,7% din PIB), cea mai mare valoare din regiune, ceea ce a adus stocurile totale la 20 de mld. dolari SUA, aproximativ 40% din PIB. Salariile mici, o forță de muncă educată și disciplinată, o așezare geografică favorabilă și perspectiva aderării la UE au făcut din Republica Cehă o destinație atractivă pentru investițiile străine. Programul de privatizare a atras, de asemenea, importante investiții străine. Ca urmare, economia a beneficiat, printre altele, de o creștere graduală a accesului către marile piețe de export, amortizând impactul descreșterii cererii externe. În același timp, ISD au reprezentat principala forță din spatele investițiilor interne și al ocupării forței de muncă și au contribuit la o bază mai mare de creștere, întrucât firmele cu capital străin se bazează din ce în ce mai mult pe extinderea ofertei interne.

***Influxurile mari de ISD și anticiparea unor influxuri viitoare au contribuit la aprecierea bruscă a coroanei.** Coroana s-a apreciat cu 5–6% față de euro în ultimul trimestru al anului 2001, concomitent cu speculațiile potrivit cărora mari încasări obținute ca urmare a privatizării unor importante companii vor fi convertite pe piață. Drept răspuns, guvernul și Banca Națională a Cehiei (BNC) au căzut de acord la începutul anului 2002 asupra unei strategii pentru izolarea pieței valutare prin preschimbarea la BNC a încasărilor valutare guvernamentale provenite din privatizare¹. Cu toate acestea, creșterea coroanei nu a fost stopată și o nouă apreciere de 6% a avut loc la mijlocul lunii aprilie 2002, sugerând nevoia unei serii de răspunsuri ferme de politică. După o scurtă perioadă de stabilitate, coroana s-a apreciat din nou la sfârșitul lunii iunie, iar la începutul lunii iulie câștigase 13% față de euro (față de aceeași perioadă a anului trecut).*

Presiunile inflaționiste s-au disipat în mod considerabil în ultimele luni. După ce a atins un vârf de 5,9% în iulie 2001, inflația a urmat o traiectorie descendentă, beneficiind de: (i) scăderea prețurilor internaționale la produsele alimentare și produsele de bază, (ii) cererea scăzută și (iii) o monedă națională puternică. Inflația netă a scăzut la 2,4% la sfârșitul lui decembrie 2001, aproape de nivelul minim al intervalului planificat de 2–4%. Cea mai mare valoare a inflației a atins 2,5% în luna mai 2002, valoare aflată sub nivelul stabilit². Prețurile producătorilor industriali au scăzut în ultimele luni față de aceeași perioadă a anului trecut.

Banca Națională a Cehiei a redus ratele dobânzii și a intervenit pe piața de schimb, în paralel cu creșterea neliniștii potrivit căreia avântul coroanei va discredita competitivitatea externă și va opri creșterea. Aprecierea rapidă a coroanei, o perspectivă mai moderată a evoluției inflației, precum și neliniștile referitoare la perspectivele economice de după 11 septembrie au determinat

¹ Conform acordului, guvernul plătește o taxă ce crește o dată cu suma cumulativă convertită, cu scopul de a compensa BNC pentru eventuale pierderi datorate aprecierii rezervelor sale de devize. Taxa pornește de la 3% din suma convertită și crește până la 9%. Fondurile astfel preschimbate și apoi cheltuite de către guvern sunt sterilizate de către BNC prin operațiunile sale repo (repurchase agreement).

² Nivelul stabilit pentru inflație descreește liniar de la 3–5% la începutul lui 2002 la 2–4% la sfârșitul anului 2005.

Banca Națională să reducă ratele dobânzii cu 100 de puncte cumulative, la sfârșitul anului 2001 și începutul anului 2002, și cu încă 50 de puncte de bază la sfârșitul lunii aprilie 2002. Aceste reduceri au echilibrat câteva dintre condițiile monetare strânse impuse de o coroană puternică și au redus diferențialul ratei dobânzii cu zona euro. Mai mult, BNC a intervenit în mai multe ocazii pe piața valutară pentru a opri creșterea rapidă a coroanei și a asigura îndeplinirea obiectivului referitor la inflație.

Economia reală nu a manifestat încă efectele datorate unei monede naționale puternice. Producția industrială și vânzările s-au redus începând cu primăvara anului 2001, dar în ultimele luni ale anului 2002 au crescut din nou. Deși unele dintre efectele aprecierii coroanei mai pot fi încă în desfășurare, nu există indicii conform cărora balanța comercială va fi afectată.

În ciuda planurilor de dezvoltare, deficitul bugetar a scăzut în anul 2001. Se estimează că deficitul ajustat al bugetului consolidat a fost de 2,9% din PIB în anul 2001, ceea ce înseamnă 2,1% din PIB sub nivelul bugetar stabilit și 0,6% din PIB mai puțin decât rezultatul din anul 2000¹. Atât factori ciclici, cât și particulari au contribuit la obținerea acestui rezultat. Sumele de bani obținute din impozite au depășit obiectivele bugetare cu 1,3% din PIB, fiind susținute de o economie mai puternică decât se aștepta în prima jumătate a anului 2001. O parte din banii economisiți pe seama capitalului pentru investiții și a împrumutului net (0,6% din PIB) s-a obținut reflectând, în parte, nivelul lent al cheltuielilor realizate de către noul Fond pentru transport și locuințe, și nu datorită eforturilor deliberate pentru reducerea cheltuielilor.

Planurile referitoare la bugetul pe 2002 au în vedere o mărire importantă a deficitului bugetului consolidat și nu conțin măsuri cu privire la consolidarea fiscală. Bugetul pe 2002 cuprinde un deficit ajustat al bugetului consolidat de 5,0% din PIB (0,9 miliarde coroane), o creștere mare față de rezultatul estimat pentru anul 2001, de 2,9% din PIB. Mai mult de jumătate din creșterea considerată provine dintr-un nivel mai mare al cheltuielilor datorat planurilor mai ambițioase de cheltuieli ale celor două noi fonduri extrabugetare și dublării temporare a obligațiilor de cheltuieli rezultate prin introducerea noilor administrații regionale². Încărcarea cheltuielilor în perioada premergătoare alegerilor a contribuit, de asemenea, la un deficit bugetar mai mare decât în mod obișnuit pentru primele cinci luni ale anului 2002. Veniturile planificate a fi obținute din privatizare în anul 2002 se ridică la 9,8% din PIB, din care 5,3% se explică prin vânzarea completă a distribuitorului unic de gaz. Perspectivele unei alte privatizări de mare importanță

---

¹ Deficitul ajustat exclude: încasările din privatizări și din vânzarea de licențe UMTS (pentru telefonia mobilă), restituirea datoriei către Rusia – referitor la venituri -, subvenții pentru transformarea instituțiilor (pentru a acoperi costurile cu privire la gestionarea activelor nerecuperabile) – referitor la cheltuieli. Aceste ajustări sunt făcute pentru a înregistra impactul politicii fiscale asupra cererii agregate.

² Paisprezece regiuni administrative au fost fondate la sfârșitul anului 2000 cu scopul de a facilita negocierea cu Comisia Europeană (inclusiv pentru primirea ajutorului structural) și Eurostat.

(Cesky Telekom), din care se așteaptă să se producă până la 3,5% din PIB, sunt nesigure, fiind lăsate la latitudinea următorului guvern.

Problemele de ordin structural ale pieței forței de muncă par să se agraveze. În spatele fluctuațiilor ciclice ale șomajului se află o diferență între sectoare, cu muncitori din anumite regiuni, grupuri de vârstă și niveluri educaționale ce cunosc rate ale șomajului disproporționat de mari. În completarea acestor discrepanțe, o parte din ce în ce mai mare din numărul șomerilor – mai mult de jumătate – sunt șomeri pe termen lung, lucru ce reflectă, în parte, descurajarea căutării unui loc de muncă, ce decurge din sistemul de indemnizații sociale. Cu toate că nu reprezintă o amenințare imediată, aceste tendințe adverse ar putea limita scopul ISD și creșterea durabilă pe termen mediu.

Republica Cehia are o economie de piață funcțională. Cu condiția să facă în continuare noi progrese referitoare la consolidarea fiscală pe termen mediu și să continue punerea în aplicare a reformelor structurale, ar trebui să fie capabilă ca în viitorul apropiat să facă față presiunii concurențiale și forțelor de piață din cadrul Uniunii Europene.

Surse: *International Monetary Fund* – Staff Report for the 2001 Article IV Consultation, 12 July 2001; Staff Report for the 2002 Article IV Consultation, 11 July 2002; Creditanstalt CEE Reports (3-2001, 1-2002, 2-2002); Transition Online – Annual Report 2000; *European Bank for Reconstruction and Development* – Transition Report.

Tabel 9

Cehia – evoluția principalilor indicatori macroeconomici

	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Modificare față de anul precedent (%)					Proгноză	
PIB (real)	-1,2	-0,4	2,9	3,6	3,2	3,8
Producția industrială (reală)	1,6	-3	5,3	6,9	4,5	6,5
Formarea brută de capital fix (reală)	-3,9	-5,5	5,2	7	5	6
Prețuri de consum (media anuală)	10,7	2,1	3,9	4,7	3,1	3
Șomaj (media anuală)	6	8,6	9	8,4	8,8	8,7
Deficitul bugetului (% din PIB)	-2,9	-3,4	-4,6	-6,9	-9,2	-6,3
Milioane euro						
Exporturile de mărfuri	23.557	24.620	31.553	37.253	42.697	44.000
Importurile de mărfuri	25.840	26.403	35.124	40.758	46.629	47.263
Deficitul contului curent	-1.193	-1.469	-2.580	-2.964	-3.371	-3.053
Deficitul contului curent (% din PIB)	-2,4	-3	-4,7	-4,7	-4,6	-4
ISD (intrări nete)	3.434	3.941	3.887	5.390	8.427	4.211
Datoria externă brută (la sfârșitul perioadei)	21.497	21.199	22.461	25.458	27.753	28.421

	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Datoria externă brută (% din PIB)	43,2	42,6	40,7	40,4	37,3	37,5
Rezerve valutare în nr. luni importuri	4,4	4,5	4,2	4,1	3,9	3,7
Cursul mediu de schimb: coroană/euro	36,2	36,9	35,6	34,05	33,1	33,2
Cursul mediu de schimb: coroană/USD	32,2	34,6	38,6	38	34,1	33,2

Surse: Banca Națională a Cehiei; Departamentul de Economie al Băncii Austria Creditanstalt.

2.3. Estonia

Adrian CIOBOTARIU

Cu o populație de doar 1,4 milioane de locuitori, Estonia a avut un produs intern brut pe cap de locuitor de 3670 USD/loc. în 2000 și de 3969 USD/loc. în 2001. În termeni procentuali, produsul intern brut real a crescut cu 6,9% în 2000 și 5,4% în 2001. Pe sectoare, distribuția produsului intern brut a fost relativ aceeași: 6,3% din valoarea adăugată în agricultură, domeniul forestier și pescuit; 22,1% în domeniul minier, manufacturier și energetic și 71,6% în construcții și servicii. Tendința este de ușoară creștere a ponderii serviciilor și construcțiilor în detrimentul sectorului minier, manufacturier și al energiei. Exporturile totale de bunuri au reprezentat, în 2000, 65,6% din PIB, iar în 2001, 61,5% din PIB. Exporturile au cunoscut o reducere în special în sectorul produselor electronice cu valoare adăugată redusă. Totalul importurilor de bunuri a reprezentat echivalentul a 81,4% din PIB în 2000 și 76,0 % din PIB în 2001.

În ceea ce privește contribuția la produsul intern brut real în 2000 și 2001 a componentelor cererii interne, se observă o diminuare a contribuției consumului în creșterea produsului intern brut real, față de anul precedent, de la 5,0% la 1,7%, cererea internă fiind sprijinită în principal prin creșterea investițiilor în active fixe de la 0,5% la 3,5%. Nu s-au înregistrat schimbări relevante la nivelul stocurilor.

Creșterea economică a rămas relativ puternică, în ciuda reducerii comerțului cu principalii parteneri comerciali din UE și consolidării fiscale. Activitatea a fost sprijinită de expansiunea cererii interne, în special în ceea ce privește formarea capitalului fix brut, care a crescut rapid în a doua jumătate a anului 2001. Creșterea consumului, deși mai redusă ca în 2000, a rămas relativ puternică, urmare a creșterii salariilor reale cuplate cu creșterea modestă a gradului de ocupare a forței de muncă. Consumul privat a crescut, de la an la an, procentual, astfel: în 2000 cu 8,2%, în 2001 cu 3,2%, iar autoritățile estoniene se așteaptă la o creștere tot de 3,2% pentru anul 2002.

În Estonia, modificarea mai lentă față de anul precedent a ratei de creștere a produsului intern brut între 2000 și 2001 de la 6,9% la 5,4%, spre deosebire de cea a producției industriale de la 13,1% la 7,5%, se explică prin evoluția cererii externe pentru bunurile industriale, nivelul producției agricole bune și răspunsul la cererea internă manifestat de sectorul serviciilor ca urmare a evoluției salariilor reale și profiturilor înregistrate în perioada anterioară.

Rata șomajului a scăzut în 2001 și a continuat să scadă în prima jumătate a anului 2002 de la 14,8% la începutul lui 2000. Rata șomajului a fost în 2000 de 13,7% și de 12,6% în 2001. Șomajul în mai 2002 a fost de 6%.

În termeni reali, creșterea oficială a salariilor se situează aproape de 7% în 2001. Procentul depășește creșterea productivității și ridică problema competitivității. La nivelul întregii economii însă, plecând de la conturile naționale, care conțin și salariile în numerar primite în mână, creșterea salariilor reale a fost mult mai redusă, în jur de 3%, sub rata de creștere economică.

Inflația a fost influențată, până în 2001, în principal, de factori externi. Apoi inflația a scăzut și s-a menținut sub nivelurile înregistrate în zona euro sau în celelalte țări baltice. Creșterea prețurilor de consum a atins 7% la mijlocul lui 2001 și apoi a scăzut gradual, pe măsură ce impactul unor factori externi, cum ar fi prețurile mai ridicate ale energiei și alimentelor, a continuat să se diminueze. Dat fiind faptul că, în sectoarele care susțin exporturile, creșterea de productivitate va fi mai ridicată decât în celelalte, Estonia va putea susține o inflație mai ridicată (de ordinul a două procente, după unele aprecieri ale FMI) și să-și mențină competitivitatea comparativ cu partenerii comerciali principali. În mai 2002, indicii prețurilor bunurilor de consum s-a situat la 4,1%. Presiunile inflaționiste se datorează în principal măsurilor administrative. În acest sens, ilustrativă ar fi creșterea prețurilor energiei electrice din aprilie.

Reducerea ratei inflației de la 8,2% în 1998 la 5,7% în 2001 împreună cu presiunea exercitată de fluxurile de capital asupra ratei de schimb a determinat Banca Estoniei să reducă dobânzile practicate. Cu toate acestea, ieftinirea creditului nu a avut loc. Dobânda pe termen scurt la credite a crescut de la 2,8% în 2000 la 3,2% în 2001. Această creștere a atras în schimb investițiile străine directe. Evoluția ratelor reale ale dobânzii la depozite, negative, de -0,3% în 2000 și -1,6% în 2001, au afectat economiile private.

Deficitul guvernamental a cunoscut o reducere semnificativă de la -4,6% din produsul intern brut, în 1999, la -0,7% din PIB, în 2000. Bugetul a înregistrat pentru prima dată din 1997 (+2,2% din PIB) un surplus mic de 0,4% din produsul intern brut în 2001. Deși la nivel local s-au înregistrat mici deficite, acestea au fost compensate de surplusul înregistrat la nivel central. Creșterea salariilor guvernamentale a fost sub rata inflației pentru al doilea an consecutiv. Cheltuielile guvernamentale s-au redus ca pondere în produsul intern brut. Veniturile din impozite au scăzut și ele ca pondere în produsul intern brut datorită creșterii cu 25% a pragului privind aplicarea impozitelor pe veniturile persoanelor fizice și efectelor întârziate resimțite de pe urma scutirii profiturilor reinvestite de la plata impozitului pe veniturile corporațiilor în 2000. Aceste efecte au fost compensate de creșterea dividendelor plătite de companiile publice și ajutoarele de la Uniunea Europeană. Surplusul rezultat împreună cu veniturile din privatizări a atins 2% din

produsul intern brut și a fost folosit pentru plata datoriilor și realizarea de depozite bancare guvernamentale în străinătate.

Deficitul contului curent a fost în 2000 de 5,4% din PIB, de 6,5% din PIB în 2001 și se previzionează pentru 2002 un deficit de 6,8%. Deficitul contului curent s-a stabilizat la 6,5% din PIB și a fost acoperit de investițiile străine directe. Sistemul bancar este solid, datoria publică redusă, încrederea în monedă ridicată. Întărirea economiei datorată relaxării condițiilor monetare rezultate din rate ale dobânzii mai scăzute în zona euro și reducerii în prima de risc au răsturnat previziunile de deficit fiscal pentru 2002 de 0,75% din PIB. Guvernul intenționează să folosească creșterea de venituri guvernamentale pentru a finanța o creștere suplimentară a cheltuielilor guvernamentale. Există preocuparea că această politică, preferată în locul celei fiscale, ar introduce, pentru viitor, noi tensiuni.

Dată fiind deschiderea economiei, creșterea economică a fost menținută în ciuda recesiunii din Europa și contracției înregistrate global în sectorul tehnologiei informației. Ciclul economic, politica fiscală prudentă și nivelul scăzut al datoriei publice au asigurat o funcționare eficientă a aranjamentului monetar existent. În plus, în ultimii doi ani, guvernul a controlat nivelul real al salariilor în sectorul public. Economia rămâne sensibilă față de piețele externe. Creșterea prețului petrolului ar putea afecta într-o anumită măsură ritmul de creștere economică.

Masa monetară și creditul au crescut relativ puternic în 2001, sprijinind cererea internă, dar s-au redus în prima jumătate a anului 2002. Creșterea creditului s-a datorat ratelor dobânzii mai scăzute în zona euro și declinului în primele de risc pentru Estonia. Leasing-ul financiar a înregistrat o creștere rapidă în 2001 și reprezintă o treime din creditul pentru sectorul privat. Componenta monetară internă a fost relaxată în 2001. Previzionându-se o convergență a rezervelor către nivelurile mai reduse ale BCE, băncilor comerciale li s-a permis ca o parte din rezervele lor să fie formată din active străine de înaltă calitate denominate în euro. Această măsură a dus la o scădere a rezervelor brute în valută și la o creștere a multiplicatorului monetar. Reducerea modestă a activelor străine nete la Banca Estoniei a fost compensată de creșterea activelor străine nete la băncile comerciale. În timp ce masa monetară și volumul creditului au crescut mai încet, creditul către companiile de leasing a continuat să fie puternic. Acest gen de finanțare a cunoscut o dezvoltare accentuată mai ales în sectorul imobiliar și al automobilelor. Există o îngrijorare că întreprinderile mici și mijlocii nu au un acces adecvat la sursele de finanțare, cauza fiind concentrarea și dezvoltarea insuficientă a sistemului bancar. Guvernul a aplicat un program (KredEx) care va furniza garanții în cazul exportului, ca și sprijin pentru întreprinderile mici. Preocupările în domeniu vor fi legate de creșterea transparenței în acordarea garanțiilor și creșterea eficienței pieței de capital, eventual prin eliminarea penalizărilor împrumuturilor nonbancare.

Sistemul bancar prezintă o situație financiară solidă. Rata medie a capitalului adecvat a crescut la 14,5% la sfârșitul lui 2001, cu mult deasupra celor 10 procente cerute. Volumul creditelor neperformante a rămas redus la 1,3% din totalul creditelor.

Piețele monetare și de capital din Estonia sunt subdezvoltate. Acest fapt reflectă o politică fiscală foarte prudentă, care se regăsește și într-o datorie guvernamentală redusă.

Nivelul exporturilor a fost relativ bun, iar profitabilitatea firmelor a rămas ridicată.

Datorită deschiderii economiei Estoniei și recesiunii din Europa de Vest, în particular în Finlanda, țară spre care se îndreaptă 26% din exporturi, balanța comercială a avut de suferit, iar deficitul contului curent a atins 6,5% din PIB în 2001. Se așteaptă ca acest deficit să persiste și în următorii ani. Transferurile curente au crescut puțin, reflectând ajutoarele din partea Uniunii Europene, mai mari, iar ieșirile de capital înregistrate au fost din nou substanțiale. Creșterea exporturilor de bunuri și servicii s-a încetinit în 2001. Aceasta reflectă reducerea înregistrată global în sectorul telecomunicațiilor, însoțită de diminuarea fluxurilor comerciale, atât ale importurilor, cât și ale exporturilor, și care reflectă relațiile de subcontractare dezvoltate de companiile scandinave producătoare de produse electronice. Exporturile au fost relativ bune și s-au datorat creșterii relativ rapide a pieței rusești și altor piețe est-europene, presiunilor concurențiale din interiorul UE care au crescut atractivitatea pentru produsele estoniene cu un cost redus și creșterii exportului de produse alimentare către UE.

Intrările de capital reflectă faptul că există un număr ridicat de firme profitabile în Estonia. Cea mai mare parte a profiturilor au fost reinvestite în Estonia, intrările reprezentate de investițiile străine directe contribuind la acoperirea deficitului contului curent.

Datoria externă rămâne moderată. Datoria externă brută a crescut la 61% din PIB în 2001, în timp ce rata serviciului datoriei a rămas sub 7% din exporturile de bunuri și servicii. Datoria externă brută raportată la produsul intern brut, în procente, a reprezentat 59,4% în 2000 și 61% în 2001. Rezervele internaționale brute, în milioane euro, au crescut semnificativ până în 2000, atingând 993 mil. euro, după care au cunoscut o ușoară scădere. Raportate la datoria brută pe termen scurt, acestea reprezintă aproximativ 0,7.

Estonia a urmat îndeaproape ciclul economic al partenerilor comerciali majori: Finlanda și Suedia. Din 2001, cererea internă robustă a compensat performanțele mai reduse la export.

Se previzionează o reducere a creșterii economice la 4,5% în 2002, pe măsură ce recenta expansiune a cererii interne va cunoaște o încetinire. Reducerea ar putea fi chiar mai mică decât cea preconizată. Așteptata creștere economică a UE, în 2002, ar putea încuraja exporturile nete. În plus, recenta relaxare a condițiilor monetare ar putea, pentru o perioadă, să alimenteze creșterea cererii interne.

Pentru 2003, realizarea unui obiectiv de întoarcere la o balanță bugetară echilibrată este posibilă, ținând cont de rata creșterii economice. Aceasta ar putea fi mai ridicată în măsura în care cererea externă ar putea să crească. Cheltuielile bugetare deja angajate nu-și vor face simțite efectele imediat. Restrângerea cheltuielilor, ca și atragerea economiilor vor fi necesare pentru a se evita o creștere a impozitelor. Creșterea economică va rămâne puternică pe termen mediu, în jur de 5%. Rațiunile sunt legate de politicile macroeconomice stabile,

politica fiscală prudentă, regimul liberalizat al comerțului care a permis reorientarea acestuia către UE, reformele structurale, privatizarea rapidă, creșterea investițiilor străine directe, sectorul bancar sănătos și capabil să dezvolte legături internaționale puternice. Un buget echilibrat, creșterea economiilor publice și raționalizarea cheltuielilor curente ar putea duce, pe termen mediu, la o stabilizare a deficitului contului curent la 6% din produsul intern brut.

Politica bugetară echilibrată a asigurat Estoniei o bună stabilitate macroeconomică. Problema principală o constituie acomodarea strategiei pe termen mediu la variațiile pe termen scurt ale condițiilor ciclice. Strategia aplicată de Estonia este capabilă să asigure realizarea obligațiilor fiscale legate de integrarea în UE. Guvernul a implementat o importantă ajustare fiscală. Ca urmare a creșterii economice puternice, ca și controlului cheltuielilor guvernamentale, autoritățile au reușit să reducă deficitul fiscal de la 4,6% din PIB în 1999 la 0,7% din PIB în 2000. În decembrie 2000, parlamentul a aprobat un buget echilibrat pentru 2001. În privința veniturilor pentru 2001, s-a anticipat o reducere semnificativă a ponderii veniturilor din colectarea impozitelor directe în produsul intern brut, dată fiind creșterea veniturilor libere de taxe pentru persoanele fizice, precum și impactul pe care l-a avut scutirea de impozite pentru profiturile reinvestite ale corporațiilor în 2000, dar și o creștere a accizelor și a taxei pe valoarea adăugată. În privința cheltuielilor, s-a continuat politica de înghețare a valorii nominale a pensiilor și salariilor funcționarilor din domeniul public. Totuși, la începutul lui 2001, parlamentul a amânat creșterea taxei pe valoarea adăugată și a aprobat o creștere de 3% a pensiilor datorită numărului mai mic de pensionari.

În cadrul reformei sociale, autoritățile au trecut către un sistem parțial finanțat de către stat, format din trei piloni. Primul, operațional din ianuarie 1999, este finanțat în proporție de 20% din 33% din contribuția socială (13% sunt pentru îngrijirea medicală). Al doilea pilon (introdus în iulie 1998) este format din contribuții voluntare administrate de fonduri de pensii private și companii de asigurări. Al treilea pilon (inițiat în septembrie 2001) va reprezenta o acoperire suplimentară a pensiilor, finanțată prin contribuții individuale obligatorii. Participarea va fi obligatorie pentru noii intrați pe piața forței de muncă, dar voluntară, deși ireversibilă, pentru cei deja activi pe această piață. Angajații vor plăti 16% din taxa de securitate socială pentru a finanța primul pilon și 4% pentru cel de-al doilea. Angajatorii vor plăti suplimentar 2% din salariul brut către al doilea pilon.

O nouă schemă de asigurare pentru șomaj a fost introdusă în ianuarie 2002, finanțată din contribuții de 1% pentru angajați și 0,5% pentru angajatori. Primele plăți din fond nu vor fi făcute pentru încă un an, date fiind cererile de eligibilitate. Șomajul s-a dovedit o problemă care a persistat, în ciuda creșterii economice recente, și s-a datorat faptului că muncitorii din sectoarele tradiționale nu au reușit să se reorienteze profesional.

Intermedierea financiară în Estonia nu este una obișnuită, prin aceea că se sprijină într-o mare măsură pe bănci aflate în proprietate străină. Confruntate cu un număr de crize bancare la mijlocul anilor '90, autoritățile au restructurat sistemul bancar și au început să caute investitori strategici străini. Numărul

băncilor a scăzut de la 40 la 7 din 1992. În plus, cele mai mari două bănci controlează două treimi din totalul activelor. Consolidarea băncilor a fost asociată cu o creștere a stabilității sistemului. Toate băncile sunt în proprietate privată. În timp ce creșterea creditului a fost puternică în ultimul an, unii participanți la piață au subliniat că actuala structură a sistemului bancar limitează accesul întreprinderilor mici și mijlocii la finanțarea bancară. O trăsătură a sistemului bancar estonian este finanțarea prin leasing. Companiile de leasing sunt deținute de bănci. Rata creditelor neperformante este redusă. Reducerea rezervelor cerute în 2001 de la 13% la 6,5% a dat un nou impuls profitabilității bancare. O nouă reducere de 2% pe termen mediu va îmbunătăți această poziție și mai mult.

S-a întărit supervizarea instituțiilor financiare nebancale prin Actul activităților de asigurare emis în 2000. În aprilie 2001, Legea privind piața titlurilor de valoare a ajuns în parlament. Acest act urmează să reglementeze ofertele publice, activitățile companiilor de investiții, clearing și include reglementări extinse legate de preluări. În mai 2001 a trecut prin parlament o lege privind stabilirea unei agenții unificate de supervizare financiară pentru bănci, asigurări și obligațiuni. De la începutul lui 2002 funcționează și Autoritatea de Supervizare Financiară. Estonia a eliminat restricțiile rămase în privința mișcării capitalurilor.

În mai 2001 parlamentul a aprobat un amendament la Legea privind protecția coastelor și plajelor, pentru a asigura șanse egale străinilor în a cumpăra și vinde teren lângă apă. Amendamentul înlocuiește un articol care conferea statului drept de preempțiune pentru orice teren aflat în totalitate sau parțial într-o zonă interzisă construcțiilor și în apropierea mării sau a altor zone aflate în apropierea vreunei ape, în cazul în care ar fi fost vândut către o persoană care nu deține cetățenie estoniană.

Estonia deține unul dintre cele mai însemnate stocuri de investiții străine directe pe locuitor între țările candidate la aderare în UE. În primii ani ai tranziției, investiții străine directe au fost atrase de privatizarea, consolidarea și restructurarea sectorului bancar. O rapidă creștere s-a înregistrat și în 2001, ca urmare a cumpărării de către Hansabank a unei bănci lituaniene. În ultimii doi ani, ponderea câștigurilor reinvestite în fluxurile de intrare ale investițiilor străine directe a crescut la 4% în 2001 (de la 1% în 1999). Creșterea se datorează exceptării câștigurilor reinvestite de la plata impozitului pe veniturile corporațiilor din 2000. Motivele care au dus la creșterea volumului de investiții sunt potențialul de creștere al pieței, absența controlului capitalului, reformele rapide, proximitatea cu Finlanda și Suedia care dețin 2/3 din stocul de investiții străine directe. Slăbirea pieței globale a telecomunicațiilor reprezintă un risc pentru noi investiții în acest sector (12% din fluxurile de intrare în 2001). Societățile scandinave au văzut avantaje suplimentare legate de cost pentru a extinde anumite procese de producție localizate în Estonia.

Există o strânsă relație între investițiile străine directe și contul curent atât prin intermediul fluxurilor de venit, cât și al celor comerciale. Întreprinderile deținute de nerezidenți sunt mai orientate către export și au ajutat la mărirea capacității de export a Estoniei. Profiturile firmelor deținute de nerezidenți sunt înregistrate ca ieșiri de fluxuri de venituri în contul curent și partea reinvestită a profiturilor ca fluxuri de intrare ale investițiilor străine directe, în contul de capital.

Partea profiturilor reinvestite a fost ridicată. Acest fapt introduce un efect contra-ciclic în ambele părți ale balanței de plăți: într-o recesiune, scăderea profiturilor va reduce atât fluxurile de intrare ale investițiilor străine directe, cât și deficitul contului curent.

Sub raportul competitivității, Estonia se situează în topul țărilor în tranziție, conform Institutului Elvețian de Managementul Dezvoltării. Punctele forte ale Estoniei stau, în accepțiunea institutului, în lipsa de intervenție a guvernului în zona economicului, ca și în contribuțiile reduse la asigurările sociale ale angajaților.

În iunie 2001, parlamentul a adus amendamente la legea privind bancruta pentru a o aduce în conformitate cu legislația UE. În septembrie 2001, a aprobat Actul privind obligațiile contractuale și noncontractuale, care introduce reguli mai clare pentru aplicarea contractelor și protecția consumatorului. Legea a intrat în vigoare în iulie 2002.

În mai 2001, deținătorul Bursei Helsinki, HEX Group, a dobândit majoritatea acțiunilor Bursei din Tallin. La sfârșitul lui 2000, bursa din Tallin avea o capitalizare de 1,9 mld. euro. Cu titlu de comparație, capitalizarea Bursei Helsinki este de 318 mld. euro, iar a celei din Varșovia de 32,87 mld. euro. Prioritatea o reprezintă realizarea unei piețe estoniene a obligațiilor care să fie funcțională, să permită creșterea vizibilității companiilor estoniene și a lichidității în comercializarea acțiunilor lor.

Piața datorilor guvernamentale și corporațiilor, măsurate prin stocul de obligațiuni, s-a ridicat la 4% din PIB la sfârșitul lui 2001. Acest nivel este apreciat ca fiind sub așteptări. Totuși, pentru a finanța împrumuturile de la Banca Mondială și pentru a testa piața, guvernul intenționează să emită prima euro-obligațiune de 100 mil. euro în 2002. Cea mai mare parte a obligațiilor emise de corporații s-au datorat instituțiilor financiare deținute de străini.

Nu au existat presiuni semnificative asupra ratelor de schimb și încrederea în monedă a rămas puternică. În noiembrie 2001, Standard and Poor's a stabilit pentru Estonia un rating de A- de la BBB+, exceptând Slovenia, cel mai ridicat dintre țările candidate.

Introducerea celui de-al doilea stâlp al pensiilor, la mijlocul lui 2002, va reprezenta un sprijin pentru fondurile canalizate prin piețele de capital. Reglementările care vizează investiția acestor fonduri sunt extrem de liberale comparativ cu reglementările din alte țări. 50% din activele fondului de pensii pot fi investite în acțiuni. În timp ce absența restricțiilor legate de investițiile în străinătate vor permite o largă diversificare, reforma va îmbunătăți doar marginal dezvoltarea pieței interne de capital.

O mai bună dezvoltare a pieței interne de capital ar furniza mai multe informații legate de așteptări și de evoluțiile din sectorul real. Dacă dezvoltarea pieței interne de capital este o problemă încă în discuție, există o serie de distorsiuni care ar trebui eliminate. Veniturile din investiții din alte surse decât depozitele bancare sunt impozitate la un nivel de 26%, în timp ce venitul din depozite bancare este scutit de impozite. Această scutire de la plata impozitului este de natură să distorsioneze deciziile de investire.

Privatizarea este într-o mare măsură realizată. Agenția Estoniană pentru Privatizare și-a încetat activitatea la sfârșitul lui 2001. Cu toate acestea, nu există un plan de vânzare a activelor încă deținute de guvern.

Privatizarea celui mai mare furnizor de energie se apropie de sfârșit. În august 2000, Easti Energia, firma de stat estoniană, a semnat un contract preliminar cu o companie americană, NRG Energia, pentru vânzarea a 49% în AS Narva Elektriamaad (care deține două unități generatoare de energie electrică și 51% dintr-o companie de prelucrare a petrolului aflată în proprietatea statului) pentru 70,5 mil. USD. Firma ar urma să investească 360 mil. USD în renovarea unității generatoare de energie electrică a AS Narva și 80 mil. USD în compania de prelucrare a petrolului. Sunt necesare noi reforme pentru a permite accesul părților terțe la rețele și eliminarea distorsionării prețurilor.

Privatizarea căilor ferate s-a încheiat. În aprilie 2001, guvernul a semnat un acord de vânzare a 66% din acțiunile Căilor Ferate Estoniene către un consorțiu internațional, BRS, incluzând compania americană Rail World, compania britanică Jarvis International și o companie estoniană Ganiger Invest. BRS a plătit 56,8 mil. USD și a prezentat o garanție subscrisă de Hansabank în valoare de 50 mil. EEK pentru realizarea de investiții. BRS s-a angajat să investească 4,7 mld. EEK până în 2010.

Piața telefoniei a fost liberalizată. În ianuarie 2001, piața telefoniei fixe a fost deschisă concurenței, punând capăt la opt ani de monopol Easti Telefon. În aprilie 2001, Consiliul Concurenței a emis o decizie prin care stabilea că Easti Telefon a violat legea când a unificat tarifele pentru convorbirile telefonice locale și cele naționale la distanțe mari, crescând și nivelul mediu al tarifelor.

În privința stadiului negocierilor cu Uniunea Europeană, în iunie 2002, 26 din 31 de capitole erau închise.

2.4. Ungaria

Dr. Mihai BRATU

Evoluții economice recente

Situația politică este favorabilă integrării Ungariei în Uniunea Europeană.

Așa cum era de așteptat, creșterea economică a fost afectată considerabil de situația de pe plan internațional de la sfârșitul anului 2001.

PIB-ul real a crescut cu 4,4% în primul trimestru al anului 2001, în al doilea trimestru cu 4%, în al treilea cu 3,7%, iar în ultimul trimestru al anului 2001 a crescut cu numai 3,3% față de anul 2000.

Producția industrială a crescut pe ansamblul anului 2001 cu numai 3,8% față de anul 2000, când se înregistrase o creștere de 5,2% față de anul 1999.

Ungaria a înregistrat în anul 2001 cea mai înaltă rată de creștere din rândul celor cinci țări aspirante la aderarea la UE în primul val, din fostul bloc socialist.

Politica guvernamentală a favorizat acest lucru, deoarece s-au promovat mecanisme anticiclice care să elimine distorsiunile care apar în orice economie ca

urmare a conjuncturii ciclice a economiei mondiale. Politica bugetară a stimulat cererea internă, în special la sfârșitul anului 2001. Salariile nete au crescut în termeni reali cu 6,4%, ca urmare a creșterilor salariale masive în sectorul bugetar și creșterii salariului minim pe economie de la 25 000 de forinți la 40 000 de forinți, în anul 2001. Stoparea rapidă a ratei inflației a contribuit, de asemenea, la această tendință pozitivă. Ca urmare, a crescut consumul privat mult mai semnificativ decât în anul 2000, rata de creștere fiind ușor mai mare de 4,5%.

Formarea brută de capital fix a scăzut de la 6,6% în anul 2000 la 3,1% în anul 2001, în pofida scăderii cheltuielilor bugetare pentru construcția de drumuri și de locuințe. Această scădere reflectă fidel scepticismul investitorilor privați care nu văd profituri semnificative în viitorul apropiat.

Companiile internaționale din sectoarele industriale dependente de exporturi și-au retras investițiile planificate.

După un început bun de an 2001, producția industrială a început să stagneze la mijlocul anului, ajungându-se la o creștere de 4,1% în termeni reali a producției industriale față de anul 2000, când s-a înregistrat o creștere de 18,3% față de anul 1999.

S-a ajuns în continuare la un declin pe primul trimestru al anului 2002 în comparație cu anul 2001. Sectorul industrial este momentan în ușoară recesiune. Se așteaptă depășirea rapidă a acestui moment nefavorabil.

Conform ultimelor rapoarte economice, comunitatea de afaceri ungară este optimistă în ceea ce privește iminența relansării economice.

Depășirea perioadei de recesiune economică din economia mondială s-a făcut simțită începând cu a doua jumătate a anului 2002.

Date fiind perspectivele economice optimiste, activitatea investițională în Ungaria se va afla pe o pantă ascendentă în ultimele luni ale anului 2002.

De fapt, formarea brută de capital fix poate aduce o contribuție decisivă în comparație cu ceilalți indicatori macroeconomici la rata de creștere economică, care se previzionează a fi de 4,5% în anul 2002. Acest lucru va depinde într-o foarte mare măsură de faptul dacă vor exista sau nu în continuare cheltuieli uriașe în sectorul public.

Consumul privat va rămâne un suport important al creșterii economice în anul 2002. Acest consum privat este alimentat de creșterile salariale însemnate și de creșterea salariului minim pe economie, de la începutul anului 2002, acesta ajungând la 50 000 de forinți. În ianuarie 2002, salariile au crescut cu circa 10% față de aceeași perioadă a anului 2001.

Cererea externă va trage în jos creșterea economică în anul 2002, în pofida conjuncturii favorabile de pe plan mondial.

În ceea ce privește volumul exporturilor, acesta a scăzut față de anul 2001, exprimat în termeni nominali, în euro, în primele două luni ale anului 2002. Creșterea în acest sector nu s-a reluat până la mijlocul anului 2002 și va fi umbrată de trendul dinamic al importurilor.

Ca urmare, volumul deficitului balanței contului curent va crește din nou, după ce a scăzut până la 1,2 miliarde euro, adică 2,2% din PIB în anul 2001. Acest deficit va însuma 2 miliarde euro în anul 2002, creând o "gaură" echivalentă cu mai mult de 3% din PIB.

Deficitul mai mare al balanței comerțului exterior nu reprezintă nici un risc pentru stabilitatea cursului de schimb al forintului. Banda de fluctuație pentru cursul de schimb al forintului față de euro a fost mărită la +/-15% în luna mai 2001. De atunci, forintul s-a apreciat cu circa 10% în raport cu euro. Sistemul de stabilire a cursului de schimb al forintului se află în discuție pentru încă o extindere a bandei de fluctuare sau o ajustare a parității. Acest lucru va avea loc la sfârșitul anului 2002-începutul anului 2003.

Banca centrală a Ungariei neagă cu vehemență aceste speculații.

Schimbările din politica cursului de schimb au permis băncii centrale să-și atingă obiectivul său în ceea ce privește nivelul ratei inflației pentru anul 2001. Aprecierea forintului a micșorat prețurile la importuri, aducând nivelul ratei inflației la 6,8% la sfârșitul anului 2001, o cifră mai bună decât obiectivul propus, de 7%.

Conform analizei băncii centrale a Ungariei, cea mai mare pondere în scăderea ratei inflației o au factorii externi, cum ar fi prețurile mai mici pentru energie și alimente. Dintre factorii interni, ponderea cea mai mare în scăderea ratei inflației o are schimbarea sistemului stabilirii cursului de schimb.

Aceiași factori vor concura la reducerea ratei inflației în continuare, în anul 2002, până la o valoare medie de 5,2%. Prețurile de consum au crescut cu 6,6% în ianuarie 2002 și cu numai 6,2% în februarie 2002 față de aceeași perioadă a anului 2001. La mijlocul anului 2002, nivelul ratei inflației a atins o cifră record, sub 5%.

În a doua jumătate a anului 2002, un preț mai ridicat al petrolului coroborat cu o cerere internă masivă vor alimenta o rată a inflației ținută bine în frâu.

Se prognozează pentru anul 2003 o scădere nesemnificativă a ratei inflației, pe măsură ce vor dispărea presiunile în ceea ce privește cererea de bunuri și servicii.

Pentru anul 2003 se previzionează o creștere a prețurilor de consum cu o medie anuală de 4,5%.

Dincolo de politica cursului de schimb, evoluția ulterioară a inflației va depinde în mod semnificativ de tipul de politică bugetară pe care o va adopta guvernul ungar.

Această politică a fost destul de expansivă, permisivă în ultima perioadă, 2001-2002, conducând în ultimele luni la creșteri salariale semnificative și subvenții ridicate. Dacă această politică continuă, se vor înregistra presiuni considerabile asupra prețurilor și, pe termen lung, va submina stabilitatea economică.

Guvernul ungar a anunțat oficial că deficitul bugetar consolidat în anul 2001 s-a cifrat la doar 3,3% din PIB. Dacă se iau în considerare cheltuielile Băncii Ungare de Dezvoltare și ale altor unități cvasifiscale, volumul acestui deficit public consolidat va crește la mai mult de 5% din PIB. Deficitul bugetar, numai pe primele două luni ale anului 2002, se cifrează la 180 miliarde forinți, adică aproape 36% din deficitul total planificat pentru anul 2002. Deficitul bugetar estimat pentru întreg anul 2002 este de 3,2% din PIB.

Probleme-cheie ale reformei

Prognozele pentru o rată a inflației mai scăzută s-au îmbunătățit o dată cu schimbările sistemului de stabilire a cursului de schimb și introducerea obiectivului de inflație. Oricum, guvernul va trebui să-și demonstreze dorința de a-și atinge

obiectivul unei rate a inflației scăzute pe tot parcursul anului 2002, prin promovarea unei politici fiscale mai restrictive decât cea planificată în prezent.

Intrarea în vigoare a noilor reglementări ale preluării firmelor va fi crucială pentru îmbunătățirea protecției acționarilor minoritari și restabilirea încrederii investitorilor.

Reformele sociale, în special cele din sectorul sănătății, va trebui accelerate, atât în ceea ce privește îmbunătățirea serviciilor, cât și reducerea neajunsurilor fiscale fundamentale.

Stabilizarea macroeconomică

Proгноzele stabilizării se îmbunătățesc o dată cu introducerea convertibilității totale a forintului și a obiectivului de inflație.

În anul 2001, politica economică a guvernului de la Budapesta s-a bazat pe stimularea investițiilor autohtone prin așa-numitul Plan Szechenyi, care constă în subvenții pentru credite ipotecare și credite pentru IMM-uri, precum și pe investiții substanțiale în infrastructură și menținerea competitivității externe.

Până în prezent, guvernul și banca centrală au folosit o combinație a controalelor pe termen scurt a conturilor de capital coroborate cu intervențiile pe piața financiară, pentru a preveni presiunile asupra forintului, în vechiul sistem de stabilire a cursului de schimb cu o bandă îngustă de fluctuare. Această politică a limitat capacitatea băncii centrale de a diminua rata inflației.

După mărirea bandei de fluctuare a forintului de la +/-2,25% la +/-15% în luna mai 2001, guvernul și banca centrală au anunțat că toate restricțiile care au rămas pentru contul de capital vor fi abandonate.

În luna iunie 2001, banca centrală a anunțat trecerea de la controlul cursului de schimb la obiectivul de inflație, iar forintul a devenit în totalitate convertibil.

În luna octombrie 2001, sistemul de stabilire a cursului de schimb de tip crawling-peg a fost abandonat și a fost fixat cursul de schimb la noua paritate centrală. Aceste schimbări vor permite autorităților monetare să aibă mai mult spațiu de manevră în politicile lor antiinflaționiste.

Stabilirea independenței băncii centrale

Acest eveniment s-a petrecut o dată cu adoptarea noii Legi a Băncii Naționale a Ungariei, care a intrat în vigoare în iulie 2001 și reprezintă un pas înainte semnificativ pe calea armonizării cu legislația UE. Documentul stipulează ca obiectiv primordial al băncii centrale realizarea și menținerea stabilității prețurilor.

Pentru a întări independența instituțională și personală a băncii, legea stipulează că banca și membrii organismelor sale de decizie nu primesc instrucțiuni de la guvern sau de la un alt organism. În contrast cu legislația anterioară, legea nouă stipulează faptul că banca nu va participa la programul de politică economică al guvernului. Organul băncii centrale responsabil cu implementarea politicii monetare este Consiliul Monetar, care a operat cu un minim de personal de 7 participanți, așa cum este prevăzut în statutul său de funcționare.

Procesul de privatizare

Acest proces este aproape încheiat.

În perioada 1990-2000, Ungaria a reușit să atragă un volum de 11,9 miliarde dolari venituri din procesul de privatizare, echivalentul a peste 27% din PIB, în perioada acestor 10 ani. Cum aproape toate activele proprietate de stat au fost vândute, în anul 2000, Ungaria a înregistrat cel mai scăzut nivel al veniturilor obținute din procesul de privatizare, începând cu anul 1990, și anume 66 milioane dolari.

Înființarea Oficiului Concurenței

În anul 2000, Oficiul Concurenței Economice a luat 18 decizii împotriva unor acorduri care încalcă concurența. Cele mai importante decizii au fost în cazul unui cartel de preț împotriva producătorilor și distribuitorilor farmaceutici, față de anunțul lor de a folosi o creștere uniformă a prețurilor realizând un acord de fixare a prețului, și împotriva unor producători de carne și rețelelor de vânzare cu amănuntul ale acestora. În anul 2000 au fost investigate 56 de cazuri în care s-a constatat abuz de poziție dominantă; cel mai grav caz a fost cel al furnizorului de servicii de telecomunicații, Matav. Investigarea politicilor de preț de la MOL (compania națională de petrol și gaze) s-a concentrat asupra existenței sau nu a unui abuz de poziție dominantă pe piață. În cele mai multe dintre cele 71 de fuziuni și achiziții investigate, din care 17 au fost în sectorul telecomunicațiilor, Oficiul Concurenței Economice a constatat că nu a fost încălcată Legea concurenței.

Infrastructura economică

În iunie 2001, Parlamentul ungar a adoptat noua lege a telecomunicațiilor, care pune capăt monopolului deținut de Matav, proprietate a Deutsche Telekom AG, în proporție de 60% în telefonia fixă în 70% din suprafața țării. În restul teritoriului Ungariei, alte companii din Franța și Statele Unite dețin concesiuni pentru servicii de telefonie fixă locală.

Conform noii legi, guvernul controlează prețul serviciilor de bază în telefonia fixă. Legea a intrat în vigoare în ianuarie 2002.

Au fost selectate un număr de companii autohtone pentru construirea de autostrăzi noi.

Instituțiile financiare

Un număr tot mai mare de bănci au trecut la finanțarea întreprinderilor ungurești de mărime medie. A crescut volumul creditelor către persoanele fizice și IMM-uri, dar de la un nivel inițial foarte scăzut. Creditele mici însumează numai 10% din totalul creditelor, în timp ce creditele pentru IMM-uri însumează 30% din totalul creditelor din sectorul privat de credit. În luna februarie 2000 a fost extins programul subvenționat care să dezvolte piața ipotecară la toate băncile care doresc să acorde credite ipotecare. Numai banca ipotecară de stat FHB a fost în măsură să beneficieze de pe urma subvenției, care a crescut ulterior.

Conform decretului care a intrat în vigoare în august 2001, Agenția de Privatizare, APV și Ministerul Finanțelor au transferat acțiunile lor de la Postabank în mod gratuit către Poșta Maghiară, firmă de stat, în septembrie 2001. Auditorul de la Poșta Maghiară, PricewaterhouseCoopers, a fost selectat pentru a evalua acțiunile Postabank transferate către Poșta Maghiară.

Postabank a fost a doua bancă din Ungaria în ceea ce privește mărimea activelor, deși a fost clasată a 7-a, datorită managementului deficitar. Poșta Maghiară va rămâne o companie de stat. Oferta de cumpărare a Postabank de la începutul anului 2001, de către OTP, cea mai mare bancă comercială ungurească, a fost respinsă de guvern.

Bursa de Valori

Bursa de Valori de la Budapesta înregistrează o activitate slabă.

Protecția ineficientă a acționarilor minoritari, progresul lent în reforma pensiilor, lichiditățile scăzute și lipsa ofertelor publice sunt câțiva factori care contribuie la o activitate sub așteptări a Bursei de Valori de la Budapesta. Ca urmare a intervențiilor recente ale guvernului împotriva companiilor de gaze și farmaceutice, chiar și companiile atractive de la Bursă au înregistrat mai puține investiții străine de portofoliu.

Reforma socială

Finanțarea sistemului de sănătate se află sub presiuni tot mai mari. OCDE estimează că deficitul sistemului de sănătate va crește de la 0,8% din PIB în prezent la 5,7% pe termen lung, dacă nu sunt implementate reforme majore. Guvernul ungar nu este încă în măsură să introducă la capitolul cheltuieli subvenționarea produselor farmaceutice. Spitalele au datorii mari, medicii primesc cadouri de la pacienți, iar lipsa infirmierelor este iminentă datorită salarizării inacceptabile.

Deși guvernul de la Budapesta recunoaște necesitatea reformei, nu se vor întreprinde pași importanți în acest domeniu în viitorul apropiat.

Reforma în Ungaria în date

1. Liberalizare, stabilizare, privatizare

1990

- martie - începe procesul de privatizare;
- martie - se înființează Agenția Proprietății de Stat;

1991

- ianuarie - au fost liberalizate prețurile;

1992

- ianuarie - a fost creată piața bonurilor de tezaur;
- martie - semnarea Acordului de asociere la UE;

1993

- martie - obținerea calității de membru CEFTA;
- octombrie - obținerea calității de membru EFTA;

1995

- ianuarie - obținerea calității de membru OMC;
- mai - adoptarea Legii privatizării;
- mai - fuziunea dintre Agenția Proprietății de Stat și Compania de Management al Activelor;
- decembrie - intră în vigoare Legea restituirii;

1996

- ianuarie - introducerea convertibilității depline a contului curent;
- aprilie - adoptarea Legii vămile;
- mai - obținerea calității de membru OCDE;

1997

- ianuarie - schimbarea coșului valutar;
- ianuarie - reducerea impozitelor persoanelor fizice și juridice;
- iulie - desființarea suprataxei la import;

1998

- ianuarie - liberalizarea contului de capital;
- februarie - încheierea Programului cu FMI;

2000

- ianuarie - schimbarea coșului valutar;

2001

- mai - extinderea bandei de fluctuație a forintului;
- iunie - introducerea obiectivului de inflație;
- iunie - convertibilitatea deplină a forintului;

2. Întreprinderi, infrastructură, finanțe și reformă socială

1990

- ianuarie - adoptarea Legii societăților comerciale;
- iunie - înființarea Bursei de Valori;
- octombrie - adoptarea Legii bancare;

1991

- ianuarie - adoptarea Legii concurenței;
- iulie - Matav se transformă într-o companie mixtă pe acțiuni;
- septembrie - Legea falimentului;

1992

- noiembrie - Legea telecomunicațiilor;

1993

- septembrie - adoptarea Legii falimentului;
- octombrie - adoptarea Legii căilor ferate;
- decembrie - prima privatizare majoră, Matav;
- 1994**
- aprilie - adoptarea Legii energiei;
- aprilie - înființarea Autorității Energiei Electrice;
- iulie - prima bancă de stat privatizată;
- 1995**
- decembrie - înființarea Comisiei cursului de schimb și a hârtiilor de valoare;
- decembrie - Matav devine companie majoritar privată;
- 1996**
- ianuarie - începe restructurarea MAV (căile ferate maghiare);
- decembrie - adoptarea Legii supravegherii sectorului financiar;
- 1997**
- ianuarie - adoptarea noii Legi bancare;
- ianuarie - amendarea Legii concurenței;
- octombrie - înființarea Băncii de Credit pentru Teren și Ipotecă;
- 1999**
- aprilie - adoptarea Legii capitalului mixt;
- august - relansarea Fondului de asigurări de sănătate;
- 2000**
- ianuarie - amendarea Legii asigurării;
- decembrie - amendamente la Legea concurenței;
- 2001**
- ianuarie - aprobarea noii Legi a telecomunicațiilor;
- iulie - adoptarea noii Legi a băncii centrale;
- iulie - amendarea Legii preluării firmelor.

Tabel 10

Ungaria – evoluția principalilor indicatori macroeconomici

	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Modificare față de anul precedent (%)					Prognoză	
PIB (real)	4,9	4,2	5,2	3,8	3,6	4,4
Producția industrială (reală)	12,6	10,4	18,3	4,1	3,5	8,5
Formarea brută de capital fix (reală)	11,4	5,9	6,6	3,1	5,0	6,5
Prețuri de consum (media anuală)	14,3	10,0	9,8	9,2	5,2	4,5
Șomaj (media anuală)	7,8	7,1	6,4	5,7	5,7	5,6
Deficitul bugetului (% din PIB)	-4,7	- 3,4	- 3,4	- 3,3	- 3,2	- 3,1
Milioane euro						
Exporturile de mărfuri	18.447	20.521	27.988	31.346	33.400	37.000
Importurile de mărfuri	20.527	22.574	29.904	33.611	36.300	40.300
Deficitul contului curent	- 2.054	-1.973	- 1.436	- 1.248	-2.000	-2.400

Deficitul contului curent (% din PIB)	- 4,9	- 4,3	- 2,9	-2,2	-3,1	- 3,4
ISD (intrări nete)	1.302	2497	173	812	730	950
Datoria externă brută (la sfârșitul perioadei)	23.368	29.060	33.038	37.817	39.300	39.500
Datoria externă brută (% din PIB)	58,0	60,1	67,3	65,5	60,7	55,1
Rezerve valutare în nr. luni importuri	3,7	4,7	4,0	3,6	3,1	2,7
Curs mediu de schimb: forint/euro	241,0	252,8	260,1	256,7	244,5	240,9
Curs mediu de schimb: forint/USD	214,4	237,2	282,4	286,5	274,7	253,5

Surse: *WIIW; Banca Națională a Ungariei; Departamentul de Economie al Băncii Austria Creditanstalt.*

2.5. Lituania

Adrian CIOBOTARIU

În ultimii ani, ritmul de creștere economică al Lituaniei a cunoscut variații notabile. Creșterea procentuală a produsului intern brut real în anul 2000, raportată la anul precedent, a fost de 3,8%. În 2001, ea a depășit toate previziunile și a atins 5,9%. Această evoluție se datorează exporturilor și investițiilor care au avut un rol hotărâtor. Schimbările din legislația privind impozitarea și creșterea volumului creditului acordat au dus la investiții semnificative în economie. Creșterea cererii în țările CSI a diminuat efectele recesiunii manifestate în UE. Deficitul guvernamental a coborât spre 1,9% din produsul intern brut în 2001 de la 2,8% în 2000. Șomajul s-a apropiat de 13%.

Constrângerile salariale și rata ridicată a șomajului au impus consolidarea fiscală și au determinat creșterea lentă a consumului. Acestea au fost reflectate și în diminuarea deficitului contului curent la 4,8% din produsul intern brut în 2001 de la 6% în 2000. Peste 75% din deficitul contului curent a fost finanțat din investiții străine directe, iar costurile împrumuturilor au scăzut simțitor. Datoria externă netă a atins 26,4% din produsul intern brut. Agenția de rating Standard and Poor's a schimbat rating-ul Lituaniei de la BBB- la BBB în aprilie 2002. Indicatorii de lichiditate s-au îmbunătățit. Rezervele oficiale brute au acoperit datoriile pe termen scurt în proporție de 58% în 2001 de la 49% în 2000.

Creșterea lentă a consumului privat și prețurile mai scăzute la petrol au limitat inflația exprimată prin indicii prețurilor bunurilor de consum la 1,3%. Inflația în Lituania a crescut moderat la 2% în 2001 de la 1,3% în 2000, dar este apreciată ca fiind încă foarte redusă. Producția industrială a crescut, procentual, față de aceeași perioadă a anului precedent, de la 5,3% în 2000 la 16,9% în 2001. Creșterea se poate explica prin faptul că mai bine de jumătate se datorează rafinării produselor petroliere. În ceea ce privește contribuția la produsul intern brut real în 2000 și 2001 a componentelor cererii, se observă în cazul Lituaniei o diminuare a ponderii consumului în creșterea produsului intern brut real față de anul precedent, de la 3,3% la 2,6%. Cererea internă a fost sprijinită, în principal, de investițiile în activele fixe și de o creștere moderată la nivelul stocurilor. Productivitatea muncii a crescut semnificativ.

Șomajul a atins 12,6% în 2000 și 12,9% în 2001. Se preconizează o scădere a șomajului ca urmare a reformelor structurale, creșterii productivității și reducerii costurilor legate de forța de muncă. Șomajul afectează în principal muncitorii necalificați și este concentrat în zonele rurale. Îmbunătățirea mediului de afaceri ar putea duce la crearea de noi locuri de muncă. Restructurarea sectorului agricol trebuie să ducă la creșterea flexibilității pe piața muncii și la variația salariului minim în funcție de meserie și zonă. Creșterea economică nu a reușit să reducă șomajul. Această evoluție denotă faptul că realizarea creșterii economice a avut o bază restrânsă.

În Lituania, rata reală a dobânzii pe termen scurt la credite a cunoscut o reducere de la 11,6% în 2000 la 10,2% în 2001, mai lentă ca rata reală a dobânzii pe termen scurt la depozite, de la 5,6% în 2000 la 3,2% în 2001. Diferența dintre cele două rate ale dobânzii la împrumut și la depozite se datorează în bună măsură primelor de risc practicate de băncile comerciale și calității unora dintre activele deținute. În plus, indicele general al prețurilor bunurilor de consum (în care prețurile serviciilor sunt cele mai dinamice) relevant în cazul reducerii ratelor la depozite crește mai repede ca indicele general al prețurilor bunurilor de producție la care se recurge în cazul reducerii ratelor dobânzii la împrumut.

Aranjamentul stand by cu FMI, aprobat în martie 2000, a fost de natură să amelioreze distorsiunile fiscale și pe cele legate de contul curent. Noul guvern din 2001 a încheiat cu FMI un memorandum de politică economică pentru o perioadă de 19 luni, în valoare de 111 mil. USD, prin care guvernul se angajează să reducă deficitul fiscal la 1,4% din PIB în 2001 și 1,3% din PIB în 2002. Măsurile urmărite rezidă în menținerea constantă a cheltuielilor în termeni reali, înghețarea salariilor în sectorul public și o reducere a cheltuielilor Fondului de securitate socială (SoDra).

Tendențele mai sus conturate s-au păstrat și la începutul lui 2002. PIB real a crescut cu 4,1% în primul trimestru, în ciuda disfuncționalităților temporare pe care le-a înregistrat oferta de petrol. Exporturile celorlalte produse au crescut cu 9%. Exporturile s-au orientat în special către UE. Finanțele publice s-au îmbunătățit. Veniturile bugetare au depășit previziunile. Ele au reprezentat, în principal, venituri din colectarea taxei pe valoarea adăugată, venituri din taxe privind valorificarea resurselor naturale și din îmbunătățirea administrației, în special a celei vamale. Cheltuielile au fost mai reduse decât cele planificate datorită reducerii cheltuielilor pentru bunuri și servicii și aprobării cu întârziere a programului public pentru investiții. Indicele prețurilor bunurilor de consum a rămas neschimbat în primele patru luni ale anului 2002 și rata șomajului a scăzut la 11,8% la sfârșitul lui aprilie.

Se preconizează, conform estimărilor FMI, o creștere a produsului intern brut și în 2002. Creșterea produsului intern brut poate fi pusă pe seama investițiilor private. Creșterea nivelului de eficiență se explică prin utilizarea unor tehnologii intensive în capital. Creșterea în consumul privat ar putea să urmărească creșterea produsului intern brut, date fiind creșterea relativ redusă a salariilor și așteptările legate de scăderea șomajului. Se preconizează că inflația se va situa sub 1,5%.

Deficitul contului curent se estimează că va crește la 5,9% din PIB în 2002, permițând o creștere a investițiilor și o încetinire a ritmului de creștere a exportului

nepetrolier la 6,5% în termeni reali, după doi ani de expansiune foarte rapidă. Această creștere temporară poate fi explicată prin potențialul de creștere al economiei și îmbunătățirea termenilor financiari externi. Investițiile străine directe ar putea finanța jumătate din deficitul contului curent, în timp ce se așteaptă ca atât produsele sectorul privat, cât și ale celui public să pătrundă pe piețe în condiții din ce în ce mai favorabile. Datoria externă netă ar putea să crească la 27,5% din PIB în 2002, dar poziția lichidităților externe se va întări, urmând ca rezervele să poată acoperi datoriile pe termen scurt în proporție de 64%.

Pe termen mediu, creșterea produsului intern brut real ar putea să atingă 6%, în funcție de rezultatele măsurilor de restructurare și nivelul investițiilor. Rata șomajului va scădea lent. Economiiile naționale va trebui să crească cu 2% din produsul intern brut, dacă se intenționează finanțarea investițiilor și sprijinirea ajustărilor proiectate în contul curent. Datoria externă netă se va apropia de 44% în 2003. Obiectivul guvernamental este de a avea o structură bugetară echilibrată pe termen mediu. Deși rata datoriilor publice a crescut în ultimii patru ani, este nevoie de ameliorări, date fiind rata ridicată a datoriei denumită în valută, ca și vulnerabilitatea la variațiile ratei dobânzii și șocurile înregistrate în economia reală.

Riscul major pentru perioada următoare este încetinirea accentuată a creșterii economice pe piețele de export ale Lituaniei, mai ales în UE. O reducere semnificativă a prețului petrolului ar reduce creșterea economică a partenerilor comerciali din CSI ai Lituaniei. În ciuda îmbunătățirii termenilor de schimb, scăderea exporturilor ar reduce creșterea economică a Lituaniei, ar crește presiunea asupra finanțelor publice și ar genera o creștere a deficitului contului curent în funcție de descreșterea cererii interne private.

În iunie 2001, banca centrală a anunțat că, începând cu 2 februarie 2002, fixarea monedei se realizează nu în funcție de dolarul american, ci de euro. Banca centrală intenționează să mențină actualul regim al Consiliului Monetar prin care masa monetară aflată în circulație este complet acoperită prin rezervele Băncii Lituaniei până când Lituania va adera la UE. Această măsură s-a datorat creșterii ponderii exporturilor totale cu statele membre și candidate la UE, spre care se îndreaptă 75% din exporturi.

Fixarea litai față de euro s-a realizat la o rată de 3,45 litai pentru 1 euro. Această măsură îi va sprijini pe exportatorii către UE, care reprezintă 50% din totalul exportatorilor lituanieni, dar există și riscuri legate de menținerea unui echilibru în relațiile economice externe. Acest efect pozitiv va fi într-o oarecare măsură redus de faptul că relația cu Marea Britanie, țară care nu a introdus moneda unică europeană euro, reprezintă 15% din exporturile Lituaniei.

Dezvoltarea economică și consolidarea fiscală au asigurat condițiile unei tranziții facile către refixarea monedei în funcție de euro. Banca Lituaniei și guvernul au convertit rezervele oficiale brute și depozitele în valută în euro. Banca Lituaniei a redus comisioanele pentru tranzacțiile de vânzare-cumpărare de monedă și a stabilit niveluri maxime pentru comisioanele practicate de bănci. Această măsură este destinată să reducă cheltuielile agenților nebancari. Băncile comerciale au asigurat o gamă largă de instrumente de hedging, iar pozițiile deschise pe termen lung în dolari au o pondere redusă.

Până în preajma refixării nu s-au înregistrat schimbări majore în portofoliile menajelor și firmelor. Monetizarea economiei a crescut în 2001, deși mai puțin ca în 2000. Creșterea încrederii menajelor și firmelor în sistemul bancar va determina o creștere a economiilor și depozitelor în valută. Creșterea rapidă a depozitelor în valută a reflectat repatrierea depozitelor de către întreprinderi și o mai mare încredere a menajelor în bănci. Creșterea volumului de credit pentru sectorul privat s-a datorat concurenței mai puternice între bănci și ratelor dobânzii mai scăzute (reducere favorizată de politica similară practică de SUA), îmbunătățirii mediului de afaceri, stimulentele pentru finanțarea ipotecilor.

Firmele mari s-au adaptat mai bine consecințelor refixării monedei naționale față de euro comparativ cu întreprinderile mici sau menajele. Împrumuturile exprimate în dolari se datorează faptului că multe dintre tranzacțiile cu produse s-au realizat cu prețuri deja stabilite în dolari, ca și așteptărilor de apreciere a monedei euro. Se apreciază că majoritatea depozitelor menajelor au rămas exprimate în dolari. În perioada februarie–martie 2002, împrumuturile în litai reprezentau 32,8%, în euro 27% și în USD 40,2%, iar depozitele erau exprimate în proporție de 67,9% în litai, doar 5,4% în euro și 26,7% în USD. Paradoxal, relaxarea monetară nu a dus la ieftinirea creditului în termeni reali. Motivul principal l-a reprezentat rata rapidă a deflației, reflectată în prețurile producătorilor. În ciuda intenției de a relaxa politica monetară, ea a devenit mai dură, încetinind creșterea economică. Volumul creditului către sectorul nonguvernamental a crescut. Persistența unor diferențiali ridicați ai ratelor dobânzii a atras investițiile străine directe și a dus la aprecierea monedei naționale.

În Lituania, la credite pe termen scurt, rata nominală/reală a dobânzii a fost în 2000 de 12,1%/11,6% și în 2001 de 9,6%/10,2%, iar la depozite în 2000 a fost de 6,7%/5,6% și în 2001 a fost de 4,6%/3,2%. Disciplina financiară, stabilitatea macroeconomică, întărirea sectorului financiar, perspectivele bune de creștere economică pe termen mediu, lichiditatea bună sunt de natură să reducă dorința de a crește ratele dobânzii după refixarea monedei. Aprecierea euro/dolar nu va afecta competitivitatea Lituaniei, dat fiind potențialul ridicat de creștere a productivității. Orientarea comerțului către UE este de natură să reducă impactul posibilelor aprecieri ale euro asupra competitivității.

Piețele financiare au primit schimbarea bine, astfel că a crescut capacitatea de împrumut pe termen lung. În 2001, masa monetară a crescut cu 21% față de anul precedent și a reflectat o creștere a cererii de monedă. Indicatorii de vulnerabilitate ai sistemului bancar au rămas sănătoși, iar profitabilitatea s-a îmbunătățit. Încrederea în aranjamentul monetar actual a crescut concurența între băncile recent privatizate, ceea ce a dus la o creștere rapidă a masei monetare și a creditului în 2002. Creșterea rapidă a masei monetare nu va exercita presiuni asupra prețurilor pentru că este generată în special de creșterea cererii de monedă. Creditul pentru sectorul privat va crește cu 25% în 2002. Această situație poate fi interpretată ca o ieșire din stagnare și nu pune încă probleme legate de portofoliul băncilor. Din dorința Băncii Lituaniei de a aduce rata rezervelor la un nivel promovat de Banca Centrală Europeană, această rată a fost redusă de la 8 la 6. În plus, începând cu noiembrie, perioada de maturitate pentru depozitele destinate rezervelor va crește de la un an la doi ani.

Condițiile de aderare la UE și NATO sunt costisitoare. Echilibrarea bugetului pe termen mediu înseamnă că orice creștere a cheltuielilor trebuie compensată printr-o creștere a veniturilor. Acest demers se dovedește destul de dificil, dacă ținem cont de creșterea șomajului, care a ajuns în semestrul al doilea al anului 2001 la 16,5%, și creșterea redusă a salariilor nominale. Nivelul impozitelor este ridicat. Acest fapt nu stimulează crearea de noi locuri de muncă și realizarea de investiții private. Finanțarea municipalităților și a fondului de sănătate necesită un management riguros pentru a păstra un deficit fiscal de 1,5% din produsul intern brut.

La capitolul liberalizare, Lituania a aderat la Organizația Mondială a Comerțului în decembrie 2000. Acest fapt va facilita intrarea pe noi piețe a exportatorilor interni, dar și creșterea concurenței. Creșterea concurenței interne este așteptată cu precădere în sectorul agricol.

O serie de inițiative în zona rurală au fost realizate cu sprijinul programului SAPARD. La grâu și zahăr se mențin încă prețurile minime stabilite în luna septembrie 2001. Guvernul s-a angajat să diminueze cu 20% tarifele la import pentru produsele agricole sensibile, să reducă măsurile agregate destinate sprijinirii lor în cadrul unei perioade de tranziție de 5 ani și să elimine subvențiile. După aderarea la Organizația Mondială a Comerțului, taxele vamale au fost fixate între 0% și 25%.

Începând cu 2003, se preconizează încetarea exclusivității guvernamentale pentru serviciile de telefonie fixă oferite de Telecoms. Serviciul de Reglementare a Comunicațiilor este o instituție independentă și operează în industria telecomunicațiilor. A fost înființată în mai 2001 și monitorizează activitatea operatorului lituanian pentru telefonia fixă, care este în același timp și un monopol. Se dorește preîntâmpinarea abuzurilor de poziție dominantă și a posibilelor discriminări la intrarea în rețea.

Deși privatizarea pe scară largă se apropie de final, statul continuă să păstreze acțiuni la întreprinderi mari, producătoare de pierderi, și întreprinderi strategice în domenii ca transportul aerian, energie, gaze naturale, transportul pe calea ferată. Parlamentul lituanian a adus un amendament la Legea privind tranzacționările publice, pentru a îmbunătăți protecția deținătorilor minoritari de acțiuni în cazurile de privatizare a companiilor deținute de stat. Amendamentul cere cumpărătorilor pachetelor majoritare să achiziționeze acțiuni de la acționarii minoritari la același preț ca de la stat. Schimbarea a survenit ca urmare a vânzării în aprilie 2001 a 76% din Compania Lituaniană de Construcții Navale către un investitor strategic danez pentru 47,6 mil. USD.

În martie 2001, Parlamentul a adoptat două noi legi privind bancruta și restructurarea întreprinderilor. În vigoare din iulie 2001, acestea vor crește eficiența procedurilor legate de bancrută. Insolvabilitatea unei întreprinderi urmează să fie stabilită când nu-și îndeplinește obligațiile pentru mai mult de trei luni și când obligațiile și datoriile depășesc jumătate din valoarea activelor din bilanțul contabil la prețurile de intrare. Legea anterioară prevedea ca arieratele să depășească valoarea totală a activelor. Legea privind restructurarea întreprinderilor permite firmelor aflate în dificultate să negocieze restructurarea cu creditorii lor.

Consiliul Concurenței a cerut ca acordarea ajutoarelor de stat să fie conformă cu regulile UE în domeniu. Legea privind monitorizarea ajutoarelor de stat, adoptată de parlament în mai 2000, a împuternicit Consiliul Concurenței să anuleze ajutoarele de stat care nu sunt compatibile cu legislația europeană. În 2000, Consiliul Concurenței a luat în considerare șapte cazuri. În privința creditului pentru export, Ministerul Economiei are ca politică în acordarea de ajutoare de stat doar acoperirea riscurilor care nu țin de piață.

Vânzarea Băncii Agricole a încheiat privatizarea sectorului bancar. Banca Lituaniei a aprobat în martie 2002 cerințe mai stricte privind raportarea lunară de către bănci a acțiunilor deținute. Privatizarea băncilor a reprezentat un progres semnificativ. În decembrie 2000, guvernul a vândut majoritatea acțiunilor deținute la Banca Lituaniană pentru Dezvoltare către o bancă finlandeză pentru 10 mil. USD. În mai 2001, 90% din acțiunile Băncii de Economii, a doua mare bancă în termeni de active, a fost vândută către o bancă estoniană pentru 37,5 mil. USD. Vânzarea a fost pusă în discuție când s-a propus o fuziune între o bancă suedeză - Swedbank (proprietar majoritar al Hansabank) - și SEB (proprietar majoritar al Vilniaus Bank, cea mai mare bancă lituaniană în termeni de active). Realizarea fuziunii ar fi dus la o concentrare a pieței. Banca Centrală și Consiliul Concurenței au aprobat vânzarea cu condiția ca, în cazul fuziunii dintre Swedbank și SEB, noua entitate să vândă din activele bancare pentru a se evita ca cele două bănci, combinate, să depășească 50% din piață.

Au fost luate măsuri împotriva spălării de bani, în domeniul asigurărilor și reglementării piețelor de capital. Legea privind asigurările a fost amendată pentru a permite punerea în practică a unor recomandări privind conducerea corporațiilor, drepturile consumatorilor, realizarea auditului.

Restructurarea și liberalizarea sectorului energiei progresează. Legea privind energia electrică, în vigoare din ianuarie 2002, stabilește principiile care reglementează generarea, transportul, distribuția și furnizarea energiei electrice. Noua lege asigură o liberalizare graduală a pieței energiei electrice. Totuși, reorganizarea firmei integrate, de stat, care deține monopolul pe piața energiei electrice, nu s-a realizat încă. Privatizarea firmei de stat care se ocupă cu distribuția gazului natural, programată pentru septembrie 2001, a fost amânată datorită unor neînțelegeri privind modelul și termenii în care ar urma să se realizeze. Un caz notabil l-a reprezentat rafinăria de petrol Mazeikiu Nafta. Aceasta continuă să producă pierderi și realizarea unei înțelegeri cu compania rusească Yukos, care, în schimbul participației sale, ar asigura o ofertă de petrol pe termen lung și un program de investiții, a fost amânată. Statul a vândut un număr ridicat de acțiuni care reprezentau participări reziduale la diferite întreprinderi. Un amendament constituțional care să permită vânzarea de loturi de pământ străinilor, în conformitate cu prevederile UE, a primit aprobare preliminară din partea parlamentului.

Agenda reformelor structurale vizează: privatizarea băncilor, întărirea managementului financiar al corporațiilor, îmbunătățirea flexibilității pieței forței de muncă, privatizarea pe scară largă, îmbunătățirea mediului de afaceri, reforma agricolă.

Pași importanți s-au realizat pe linia reformei finanțelor municipale. Arieratele în valoare de 38 mil. LTL reflectă nevoia de noi reforme. Situația financiară a multor municipalități este precară. Datoriile acestora se situau în ianuarie 2001 la 585,9 mil. LTL, iar în aprilie 2002 la 650,4 mil. LTL.

Deficitul Fondului Securității Sociale, SoDra, s-a lărgit în ultimii ani. În 2000, deficitul a atins 212 mil. LTL (53 mil. USD). Guvernele au venit cu măsuri pe termen scurt de creștere a taxelor pentru securitatea socială și de reducere a veniturilor pentru pensionarii care lucrează. Arieratele importante ale Fondului Asigurărilor Sociale au fost șterse și s-au luat măsuri de îmbunătățire a situației financiare a fondului. În decembrie 2001 s-a înaintat către parlament legislația necesară fuziunii Fondului Securității Sociale și a Inspectoratului de Stat pentru Taxe. Pentru a obține o viabilitate pe termen lung, s-a înaintat parlamentului în iunie 2001, spre discutare, un proiect de lege prin care se intenționează realizarea unui pilon sub gestiune privată care să funcționeze pe bază de mandat. Persistă încă diferențe asupra modului de finanțare a deficitului. Se oscilează între o finanțare din fondul de privatizare și împrumuturi guvernamentale sau doar din împrumuturi guvernamentale.

În domeniul fiscal, Ministerul Finanțelor a stabilit două noi departamente în aprilie 2001 care să coordoneze și să monitorizeze problemele financiare legate de aderarea la UE. Legea privind metodologia de redistribuire a veniturilor între municipalități a fost trecută prin Seimas în octombrie. Proiectul de buget pentru 2002 cuprinde definițiile pentru obligațiile mandatate de stat și costurile lor. Un amendament la legea privatizării a autorizat Fondul pentru Stabilizarea Rezervelor și a fost aprobat de Seimas în noiembrie.

Ajustarea fiscală s-a realizat de o manieră susținută în 2001, deși veniturile au fost insuficiente. Reducerea veniturilor (aproape 0,6% din PIB) a fost însoțită de reduceri ale cheltuielilor pentru bunuri și servicii, cheltuieli mai mici decât cele prevăzute ale SoDra, cheltuieli mai mici de capital ca urmare a întârzierilor în aprobarea și implementarea programului public de investiții.

Reformele structurale fiscale au continuat în 2001 și 2002. Reforma sistemului de impozitare a avansat prin adoptarea unui nou impozit pe veniturile corporațiilor și a taxei pe valoarea adăugată în decembrie 2001 și ianuarie 2002. Legea privind impozitul pe venitul persoanelor fizice a fost înaintată parlamentului în mai 2002. Reformele structurale ale guvernului urmăresc îmbunătățirea managementului fiscal, întărirea solidității sectorului financiar și îmbunătățirea competitivității.

Prioritatea autorităților este de a stabili veniturile prin realizarea unui sistem de impozitare compatibil cu cerințele UE. Guvernul a pregătit un program ambițios de reforme vizând impozitul pe valoarea adăugată, venitul corporațiilor și venitul persoanelor fizice. Scopul este de a înlătura excepțiile și de a permite lărgirea bazei de impozitare. Se așteaptă ca rezultatele să apară doar pe termen mediu.

În 2003 sunt așteptate noi legi privind impozitele pe valoarea adăugată și veniturile corporațiilor. Totuși, veniturile din colectarea impozitelor menționate vor crește într-o măsură mai mică decât s-a estimat inițial. Câștigurile așteptate din noua taxă privind valorile imobiliare sunt de 70 mil. LTL (puțin peste 0,1% din

PIB). Guvernul intenționează să amendeze legea privind impozitul pe veniturile corporațiilor pentru a permite o schimbare a datei de declarare a veniturilor și să limiteze creșterea minimului pentru exceptarea de la plata impozitului pe venitul persoanelor fizice pentru a asigura neutralitatea pachetului de impozite.

Reforma sistemului de impozitare este un proces gradual. În 2003, impozitul pe venitul persoanelor fizice va scădea la 29% de la 33%, iar impozitul pe veniturile corporațiilor va scădea de la 24% la 15% (prin scutirea de la plata impozitului pentru profiturile reinvestite). Această reducere va stimula afacerile, dar nu va garanta atingerea obiectivelor de natură fiscală. Armonizarea cu sistemul de impozitare al UE va necesita eliminarea exceptărilor de la plata taxei pe valoarea adăugată și creșterea accizelor la produsele petroliere și tutun. Se poate aprecia că tendința este de la o politică fiscală activă și o politică monetară neutră în 2000 către o politică fiscală neutră și o politică monetară mai flexibilă pentru anul 2001.

Autoritățile lituaniene apreciază că în 2003, în urma reformelor fiscale, pierderile din colectarea taxei pe valoarea adăugată și colectarea impozitului pe venitul persoanelor fizice vor fi compensate de câștigurile din colectarea impozitului pe veniturile corporațiilor, impozitului pentru valorile imobiliare și de îmbunătățirile din administrarea impozitelor. Per total, se apreciază că pierderile se vor situa la 338 mil. LTL (0,6% din PIB), iar câștigurile la 340 mil. LTL (0,6 din PIB). În plus, schimbările suplimentare în legislația privind impozitele, cerute de UE, ar putea duce în 2004 la eliminarea impozitului pe vânzări.

După rapidul progres înregistrat în 2001, negocierile de aderare cu UE vor fi încheiate în 2002. S-au încheiat acorduri pentru 28 din cele 31 de capitole.

2.6. Polonia

Lucia IORDACHE

Polonia este una dintre puținele economii în tranziție care au experimentat o creștere substanțială și durabilă. PIB/locuitor la paritatea puterii de cumpărare reprezenta în 2000 cca 39% din media UE, față de 34% în 1995.

După nouă ani de creștere economică continuă și rapidă, economia Poloniei s-a confruntat în 2001 cu serioase dificultăți. Cauzele acestei situații sunt complexe și provin din politica economică aplicată de autorități, care au amânat măsurile necesare, dar nepopulare, de reformă în perioada de avânt economic, când performanțele spectaculoase la nivel macroeconomic au făcut mai puțin evidente unele probleme structurale cronice.

Cadrul general al declinului creșterii economice în 2001

Pentru prima dată începând din 1991, Polonia a înregistrat în 2001 o creștere a **PIB** situată sub 2%, care i-a făcut pe analiști să întrevadă chiar pericolul unei recesiuni economice în cazul în care se menține declinul creșterii

economice în țările europene (aproape 2/3 din exporturile Poloniei sunt destinate țărilor din UE). Cererea externă ridicată a susținut creșterea PIB cu 4% în 2000, dar reducerea acesteia în 2001, în contextul problemelor în coordonarea politicilor fiscală și monetară, a avut un impact puternic, limitând creșterea PIB la doar 1%.

Cadrul general pentru această evoluție a economiei a fost constituit de condițiile nefavorabile create de recesiunea la nivel mondial, politicile monetare restrictive și ritmul prea rapid al creșterii economice înregistrat începând din 1997, care a fost urmat de o fază de corecție începând din 2000.

Producția industrială a înregistrat în 2001 o scădere foarte ușoară (-0,2%), întreprinzând tendința fermă de creștere din anii precedenți, care a atins 7,1% în anul 2000; pentru anul 2002 este estimată stagnarea producției industriale. Industriile care produc pentru export au fost afectate nu numai de reducerea cererii interne în 2001, dar și de aprecierea zlotului, care a avut ca efect scăderea prețurilor de export exprimate în zloți cu 3% față de anul 2000, în timp ce prețurile la producători au crescut cu 2,4% și prețurile la consumatori s-au majorat cu 6%. Reducerea prețurilor de import cu 5% a favorizat importurile, dar nivelul mai redus al cererii interne a prevenit creșterea rapidă a acestora.

Scăderea profiturilor a fost resimțită de cea mai mare parte a industriilor, îndeosebi de cele în care există un număr mare de companii care înregistrează pierderi, cum sunt industriile minieră, metalurgică și textilă.

Încasările mai reduse din exporturi, dobânzile la credite care au depășit cu 10% sau mai mult rata inflației și cererea internă mai scăzută au determinat un declin general al profiturilor în afaceri. Marjele agregate înainte de plata taxelor, care deja se situau la nivelul scăzut de 1,9% în 2000, s-au redus la doar 0,7% în 2001. Companiile au reacționat la aceste modificări prin concedieri de personal și reducerea investițiilor. Forța de muncă din companiile cu 10 sau mai mulți angajați era în februarie 2002 inferioară cu 5,5% față de februarie 2001 și cu 8% față de februarie 2000.

Șomajul a înregistrat o majorare substanțială în 2001, de 16,2%, față de aproape 14% în 2000, și va continua să crească la 18% în 2002. Nivelul ridicat al șomajului este considerat un factor important de dezechilibru în economia Poloniei. Piața muncii nu a fost stagnantă, deoarece au fost create în ultimii ani multe locuri de muncă, dar acestea nu au compensat desființarea altor locuri de muncă, în condițiile în care această piață se confruntă cu unele probleme în domeniul formării și pregătirii profesionale și are o mobilitate scăzută a forței de muncă.

Cheltuielile investiționale, ajustate cu rata inflației, s-au redus cu 12% în primele trei trimestre din anul 2001, reflectând pesimismul oamenilor de afaceri și situația financiară mai dificilă a companiilor.

Formarea brută de capital a înregistrat o scădere de peste 10% în termeni reali, în anul 2001, ca efect combinat al restrângerii planurilor de investiții ale companiilor din sectorul privat și al măsurilor de austeritate din sectorul public; pentru anul 2002 este prevăzută o scădere de 5% a acestui indicator.

Declinul creșterii economice în 2001 ar fi fost mai pronunțat dacă nu ar fi fost atenuat de creșterea consumului privat și de frânarea puternică a creșterii importurilor.

Consumul privat a crescut în 2001 cu 2,1% (rată inferioară cu doar 0,5% față de creșterea din anul precedent), datorită majorării cu 3,3% a salariului mediu (la companiile cu 10 sau mai mulți angajați, creșterea a fost de 1,6%) și cu 4,7% a pensiilor, în termeni reali. Consumul a fost alimentat, de asemenea, de plățile reparatorii efectuate de Germania, care au totalizat circa 900 milioane euro (0,5% din PIB). **Consumul public** a crescut în 2001 cu doar circa 0,6%.

Comerțul exterior a înregistrat o performanță remarcabilă în ultimii ani, reflectată de creșterea substanțială a volumului exporturilor concomitent cu reducerea importurilor. Aceasta a permis scăderea deficitului contului curent, finanțarea acestuia realizându-se în mare parte prin investiții străine directe.

Importurile de bunuri și servicii (ajustate cu modificarea prețurilor) au crescut cu doar 2% în 2001, după creșterea cu 16% din anul 2000. *Importurile* de mărfuri au totalizat 54,5 miliarde euro în 2001, înregistrând o creștere de 2%, față de 24% în anul precedent; creșterea importurilor se va diminua la aproape 1% în 2002.

Exporturile au înregistrat o creștere de 9% în anul 2001, mult inferioară creșterii de 20% atinse în anul precedent. Exporturile de mărfuri au totalizat 43,7 miliarde euro în 2001, marcând o creștere cu 12%, după majorarea cu 38% în 2000; pentru anul 2002 este apreciată o creștere de 4%.

Polonia are un grad ridicat de integrare a comerțului cu Uniunea Europeană, evidențiat de creșterea ponderii exporturilor și importurilor de bunuri și servicii în PIB la 69,3% în 2000, față de media de 26% din cei patru ani precedenți. Exporturile de mărfuri către UE reprezintă în prezent 70% din totalul exporturilor.

Deși ponderea produselor cu valoare ridicată în exportul total este încă scăzută, este evidentă tendința de reorientare către exportul de bunuri intensive în capital și forță de muncă înalt calificată. Produsele electrice și mecanice reprezintă peste 37% din exportul către UE, dar apar noi domenii de specializare a producției pentru export.

Impactul investițiilor străine directe asupra capacității de producție și export a întreprinderilor poloneze este reflectat și de nivelul actual al comerțului intra-industrie. Creșterea productivității muncii a permis Poloniei să mențină competitivitatea la exportul către UE chiar în condițiile aprecierii reale a cursului de schimb al zlotului.

Deficitul contului curent s-a redus de la 10,8 miliarde euro (6,3% din PIB) în 2000 la 8 miliarde euro în 2001 (4% din PIB), ca urmare a creșterii mai lente a importului și a nivelului mai ridicat al exporturilor de servicii. Pentru anul 2002 este apreciată o creștere ușoară a deficitului, la 8,2 miliarde euro (3,9% din PIB).

Intrările de investiții străine directe s-au menținut ridicate în ultimii ani și continuă să aibă un rol-cheie în ridicarea nivelului tehnologiei și al competitivității economiei poloneze. Datorită dimensiunii și potențialului său, Polonia a atras cea mai mare parte a investițiilor străine directe din regiune. O mare parte din aceste

investiții au fost legate de procesul de privatizare, astfel încât menținerea intrărilor de ISD va fi o provocare majoră după încheierea acestui proces. Până în prezent, ponderea investițiilor "green field" în totalul investițiilor a fost redusă.

Creșterea deficitului contului curent în 2001 a fost compensată în totalitate de intrările de investiții străine directe, care au totalizat 7,7 miliarde euro (pe baza plăților efectuate), situându-se cu 1,3 miliarde euro sub nivelul record atins în 2000 (din care 4,7 miliarde euro au provenit din privatizarea companiei Polish Telecom TPSA).

Intrările de investiții de portofoliu s-au redus de la 2,9 miliarde euro în 2000 la 1,1 miliarde euro în 2001. Investițiile nete în titluri de stat s-au diminuat de la 1,1 miliarde euro (echivalent în zloți) în 2000 la 0,9 miliarde euro în 2001.

Deficitul bugetar a crescut substanțial în 2001 ca efect al majorării cheltuielilor sociale, îndeosebi pentru pensii și ajutoare de șomaj, astfel încât ponderea deficitului în PIB a reprezentat 4,5%, față de 2,2% în 2000. Au fost făcute transferuri mai mari de la buget către fonduri extrabugetare și către autoritățile locale, ca o componentă a unui nou sistem de redistribuire a veniturilor. A fost necesară creșterea plăților pentru dobânzi și a celor pentru fondul de asigurări sociale – aceasta din urmă a fost determinată de ajustarea pensiilor pentru a compensa creșterea inflației în anul 2000.

Ponderea cheltuielilor administrației publice centrale în PIB s-a majorat de la 22,1% în 2000 la 23,9% în 2001, iar cea a încasărilor bugetare s-a diminuat de la 19,8% la 19,4%. Concomitent s-a majorat deficitul înregistrat de autoritățile locale și de fondurile extrabugetare.

Deficitul bugetar a fost finanțat în principal prin emiterea de titluri de stat (denominate în zloți). Încasările din privatizare au reprezentat 0,9% din PIB în anul 2001.

Reducerea substanțială a încasărilor din taxe în 2001 ca urmare a declinului creșterii economice, în timp ce cheltuielile bugetare au continuat să crească, a provocat serioase îngrijorări în legătură cu sustenabilitatea politicilor guvernamentale. În cursul anului 2001, bugetul a fost revizuit de două ori pentru a reduce cheltuielile și a permite un deficit mai mare decât se prevăzuse inițial.

Datoria publică totaliza la sfârșitul anului 2001 cca 80 miliarde euro (40% din PIB). Având în vedere că mai mult de jumătate din cheltuielile sectorului privat sunt reprezentate de cheltuieli sociale, nu este previzibilă îmbunătățirea rapidă a situației cheltuielilor bugetare fără introducerea unor măsuri profunde de reformă, care este dificil de realizat din motive de ordin social și politic. Deși au fost unele măsuri aprobate de către parlament în noiembrie 2001 pentru creșterea încasărilor din taxe, acestea nu par să prevină o nouă creștere a ponderii deficitului bugetar în PIB în 2002 cu 1%. După consultări prelungite și dezbateri, a fost votat în martie 2002 bugetul revizuit, care reflectă programul anticriză al guvernului. Bugetul conține unele măsuri de austeritate ce au ca scop să atenueze creșterea cheltuielilor publice și să reducă deficitul fiscal și sunt prevăzute să aibă ca efect reducerea în continuare a cererii interne; este de așteptat ca această ajustare fiscală importantă să aibă un impact negativ asupra activității economice.

Bugetul pentru 2002 se bazează pe creșterea reală a PIB de aproape 1% și o rată a inflației de 5%. Deficitul administrației publice centrale a fost stabilit la 5,2% din PIB, în condițiile în care încasările sunt prevăzute la 19% din PIB și cheltuielile la 24,2% din PIB. Este apreciată o creștere a cheltuielilor, ca o consecință, în mare parte, a majorării plăților pentru dobânzi de la 3% la 3,4%, ca urmare a nivelului mai ridicat al datoriei publice.

Deficitul sectorului public va crește în 2002 la aproape 6% din PIB și aceasta va însemna o creștere a consumului privat. Pe de altă parte, vor fi reduse investițiile în sectorul public pentru a limita creșterea cheltuielilor. În condițiile creșterii deficitului, datoria publică va spori la circa 85 miliarde euro (44% din PIB).

Cerințele mari de finanțare determinate de deficitul bugetar fac ca guvernul să continue în 2002 emisia de titluri de stat, atrăgând intrări de capital din străinătate inferioare totuși comparativ cu anul 2001.

Având în vedere diminuarea încasărilor din privatizare și interesul mai scăzut al corporațiilor străine de a investi, este estimată **scăderea intrărilor nete de investiții străine directe** de la 7,7 miliarde euro (pe baza plăților efectuate) în 2001 la 5,4 miliarde euro în 2002.

Și interesul pentru **investițiile de portofoliu** ale investitorilor străini este probabil mai redus în acest an, ca urmare a ratelor mai mici ale dobânzilor și a incertitudinii sporite în legătură cu evoluția cursului de schimb. În aceste condiții, companiile poloneze își reorientează o parte din împrumuturi de la piețele externe spre piața internă.

Tendința de scădere a investițiilor de portofoliu face ca zlotul să fie mai vulnerabil la efectele incertitudinii de pe piețele financiare internaționale, îndeosebi în condițiile în care negocierile de aderare la UE se dovedesc a fi mai dificile decât se prevăzuse inițial. Ca urmare, analiștii au anticipat **posibilitatea deprecierei zlotului în raport cu euro cu 10%** sau chiar mai mult în cursul celei de-a doua jumătăți a anului 2002. O depreciere accentuată va împiedica realizarea țintei de inflație a băncii centrale de 4%-6% pentru decembrie 2002 și 4% pentru decembrie 2003.

Banca centrală deține rezerve suficiente, de 26 miliarde USD, care acoperă circa 5 luni de importuri și care îi permit să intervină pentru a limita deprecierea zlotului probabil la 10% (aceasta ar fi prima intervenție de la liberalizarea totală a cursului de schimb, în aprilie 2000).

Privatizarea și reformele structurale

Întârzierea încheierii procesului de privatizare reprezintă una dintre sursele de ineficiență ale economiei. **Sectorul privat** participă cu peste 70% din PIB și din totalul forței de muncă, dar deține doar 50% din activele fixe productive ale Poloniei. Actualul guvern pare să prefere un progres lent și etapizat în restructurarea și consolidarea întreprinderilor de stat, în defavoarea vânzării rapide sau dizolvării, care în multe cazuri ar genera pierderi masive de locuri de muncă. Această abordare este criticată de numeroși parlamentari din opoziție, care consideră că ea reprezintă un pas înapoi și are ca scop îndeosebi să crească controlul statului în economie decât să aplice o anumită politică industrială; dacă procesul de restructurare implică pierderi de locuri de muncă,

este rolul guvernului să soluționeze această problemă socială și să aplice măsurile necesare pentru a stimula crearea de locuri de muncă.

Planul de privatizare al guvernului pentru 2001 prevedea inițial încasări totalizând 18 miliarde zloți (cca 4,5 miliarde USD), în principal din vânzarea companiilor de utilități publice. La mijlocul anului 2001, valoarea încasărilor a fost redusă la 11,5 miliarde zloți ca urmare a condițiilor nefavorabile de pe piață. Guvernul prevedea vânzarea unor noi pachete de acțiuni din capitalul social al operatorului național TPSA, care deținea monopolul asupra telecomunicațiilor, al companiilor pentru producția și distribuția energiei și al principalei companii de asigurări, PZU. Guvernul intenționa să înceapă privatizarea companiei pentru extracția cuprului și argintului, KGFM, să continue privatizarea principalului grup petrolier, PKN Orlen, să vândă rafinăria Gdansk și să privatizeze unele companii din industria chimică, stațiuni balneo-climaterice, companii siderurgice și miniere.

Programul de privatizare prevedea inițial vânzarea directă către investitori strategici prin intermediul unor licitații internaționale, dar și vânzarea prin oferte publice la bursele locale. Valoarea companiilor care urmau să fie vândute a scăzut în condițiile declinului înregistrat la bursele mondiale de valori începând din martie 2000 și această situație a determinat întârzieri în procesul de privatizare. Guvernul a vândut încă o cotă de 12,5% din capitalul social al TPSA pentru 875 milioane USD unui consorțiu condus de France Telecom (care deținea deja 35%) în septembrie 2001 și cote importante din capitalul social al câtorva companii din sectorul energetic.

Încasările din privatizarea marilor întreprinderi de stat din diverse sectoare industriale (cum sunt producția de energie electrică, industria petrochimică, producția de alcool, construcția de nave) au fost utilizate pentru finanțarea celor patru mari reforme sociale începute în 1999 în domeniile pensiilor, sănătății, educației și al reformei teritoriale. Aceste reforme sunt costisitoare și mai apar încă unele dificultăți în implementarea lor (de exemplu, în cazul reformei sistemului de pensii), dar continuarea lor este indispensabilă pentru asigurarea creșterii durabile.

Sectorul agricol nu a înregistrat până în prezent un progres important al procesului de restructurare, dar a fost privatizat în cea mai mare parte. Până la jumătatea anului 2001, Agenția pentru Proprietatea Agricolă a vândut sau a dat în arendă cca 95% din suprafețele agricole pe care le-a preluat la începutul perioadei de tranziție.

Reforma în domeniul întreprinderilor. În ceea ce privește mediul concurențial, nu mai există bariere semnificative, legislative sau instituționale în stabilirea noilor firme în Polonia și drepturile de proprietate sunt stabilite clar și sunt transferabile.

Principala problemă care rămâne de rezolvat este implementarea cadrului pentru falimentul și ieșirea de pe piață a firmelor.

Noua legislație comercială a intrat în vigoare în ianuarie 2001, incluzând un nou cod comercial ce prevede reducerea numărului activităților economice care necesită licențe, un nou registru al debitorilor insolvabili și un nou registru al instanțelor naționale.

În 2001 a fost adoptată noua lege a falimentului care, împreună cu noul cod comercial, întărește cadrul legislativ pentru afaceri. Noul cod comercial are un rol benefic pentru marile firme și facilitează consolidarea acestora prin fuziuni și achiziții. El trebuie să contribuie, de asemenea, la îmbunătățirea guvernantei corporative.

Sunt necesare măsuri suplimentare pentru a asigura protecția drepturilor acționarilor minoritari, deoarece există încă posibilitatea apariției unor dezacorduri între acționarii majoritari și cei minoritari. Au fost înregistrate câteva cazuri importante în care au fost implicate mari companii cum sunt PZU (principala companie de asigurări), un producător de anvelope, Stornil Olsztyn, o instituție financiară regională, Bank Slaski, un conglomerat industrial, Elektrim, și o companie pentru produse alimentare, Agros. Conflictele acționarilor au implicat de obicei Ministerul de Finanțe și investitori străini privați și au evidențiat necesitatea de a încheia procesul de privatizare în companiile listate, care sunt parțial în proprietatea statului.

Noile modificări în legislație trebuie să pună accent pe creșterea transparenței în ceea ce privește cotele din capitalul social deținute de conducerea companiilor, protecția mai eficientă a acționarilor minoritari și o mai bună aplicare a legislației în domeniul concurenței.

O contribuție importantă o pot avea dezvoltarea progresivă a burselor de valori și a rolului fondurilor de pensii.

Restructurarea întreprinderilor de stat se menține într-un stadiu mai puțin avansat. Un progres mai evident se constată în procesul de restructurare din sectorul minier, îndeosebi în extracția cărbunelui, în conformitate cu un plan asistat de Banca Mondială, care se concentrează pe reducerea forței de muncă din acest sector, închiderea minelor care înregistrează pierderi și privatizarea celor care sunt potențial viabile. În industria siderurgică nu s-a produs încă o restructurare reală (până în prezent au fost luate doar măsuri de reducere a numărului de angajați), deși au fost adoptate în iulie 2001 legea restructurării siderurgiei și în iunie 2002 planul de restructurare a acestui sector. Guvernul a înregistrat un eșec în încercarea de privatizare a marilor companii siderurgice care înregistrează pierderi la sfârșitul anului 2001, când toți potențialii investitori s-au retras de la negocieri. Un nou plan de restructurare a sectorului siderurgic are ca scop să fuzioneze principalele companii producătoare de oțel, inclusiv Huta Sendzimira și Huta Katowice, și să reducă atât numărul de angajați, cât și nivelul producției.

În martie 2001, guvernul a modificat strategia de privatizare a sectorului energetic, reorientând-o către producătorii de energie electrică cel mai puțin atractivi, care au nevoie de investiții mari, îndeosebi pentru a îmbunătăți standardele de mediu. În iulie 2001, compania de rețea de electricitate Polskie Sieci Elektroenergetyczne a inițiat un program care are ca scop crearea unei piețe angro operaționale pentru electricitate.

Un test important îl va constitui implementarea programului de restructurare a PKP, compania națională care deține monopolul căilor ferate, după un proces îndelungat și dificil de adoptare a cadrului legislativ de către parlament. Procesul de restructurare continuă prin separarea într-un număr de firme care includ transportul de mărfuri, energie, transportul regional, serviciile de telecomunicații și

infrastructura feroviară. PKP intenționează să reducă în continuare numărul de angajați de la 166 mii la 145 mii până la sfârșitul anului 2002.

Restructurarea sectorului agricol este, de asemenea, în întârziere și va necesita în anii următori o politică adecvată pentru a facilita absorbirea în economie a forței de muncă disponibilizate din agricultură și a crește competitivitatea acestui sector. Piața pământului și a forței de muncă din zonele rurale nu funcționează normal și aceasta reduce mobilitatea forței de muncă și produce întârzieri în procesul de consolidare a pământului și de creștere a productivității în agricultură. Unele obstacole sunt create și de politica socială, îndeosebi de efectele negative ale stimulentele acordate agricultorilor prin sistemele de impozitare și beneficii, cum este, de exemplu, sistemul agricol de pensii (KRUS).

Ajutorul de stat rămâne încă un factor major de perturbare a pieței, atât în sectorul firmelor private, cât și în cel al firmelor de stat. În ianuarie 2001, a intrat în vigoare noua lege a ajutorului de stat, dar întreprinderile de stat au continuat să beneficieze de subvenții indirecte. Companiile industriale în proprietatea statului, inclusiv cele producătoare de oțel, continuă să beneficieze de subvenții sub forma scutirii de taxe, a anulării datoriilor și a garanțiilor acordate de stat la împrumuturi. Arieratele acumulate la plățile între întreprinderile de stat evidențiază necesitatea de a impune o disciplină financiară strictă.

Sectorul întreprinderilor mici și mijlocii, care reprezintă 2/3 din totalul forței de muncă și 1/2 din PIB și din valoarea exporturilor totale, este încă afectat de nivelul scăzut al inovației și de accesul scăzut la finanțare, îndeosebi pentru cele din mediul rural.

Creditarea IMM de către băncile comerciale este limitată. În prezent, peste 10% din totalul creditelor acordate de bănci sunt direcționate către principalele zece companii mari listate public, dar în perspectivă este de așteptat ca sporirea concurenței în sectorul bancar să determine băncile să intre pe segmente noi și mai riscante ale pieței.

IMM au reacționat la gradul ridicat de impozitare, la suprareglementarea, modificarea frecventă a cadrului legislativ și "uneori" lipsa de claritate a acestuia, la tratamentul discriminatoriu, printr-o stagnare a creșterii la sfârșitul anilor '90. Pachetul de măsuri economice anunțat de guvern în ianuarie 2001 a constituit un pas important în direcția sprijinirii antreprenoriatului. Scopul măsurilor introduse este reducerea costurilor afacerilor, crearea unei flexibilități sporite pe piața forței de muncă și crearea cadrului de reglementare care să încurajeze și să faciliteze înființarea și funcționarea întreprinderilor.

Infrastructura

După boom-ul investițional din a doua jumătate a anilor '90, a devenit evidentă necesitatea de a fi îmbunătățită infrastructura fizică, începând cu cea din transport, astfel încât deficiențele acesteia să nu devină un obstacol în procesul de creștere economică.

Legea bugetului pentru anul 2001 conținea o țintă de 3,1% din PIB pentru cheltuielile de capital ale statului, care situa Polonia peste media UE, dar sub țările cu un nivel al PIB/locuitor mai mic decât media comunitară.

Infrastructura pentru telecomunicații este într-un proces de modernizare și înregistrează o dezvoltare rapidă în telefonie mobilă și o creștere constantă a numărului de linii principale pe locuitor (283 la 1000 de locuitori). O dezvoltare semnificativă are loc și în construcția de autostrăzi.

Instituțiile financiare

Piața bancară este dominată de băncile comerciale, care dețineau în 2000 peste 70% din totalul activelor și al împrumuturilor nete.

Ponderea activelor bancare în PIB era la sfârșitul anului 2000 de cca 28% din PIB.

Cea mai mare parte a activelor din sectorul bancar este controlată de bănci străine. O mare bancă cu capital majoritar de stat, PKO Bank Polski SA, deține încă cca 30% din totalul depozitelor bancare și reprezintă principalul furnizor de fonduri pentru piața interbancară. Statul este, de asemenea, acționarul principal în altă bancă importantă, BGZ, a cărei activitate este orientată îndeosebi către sectorul agricol.

Un motiv de îngrijorare prezent în ultimii doi ani a fost deteriorarea accentuată a calității activelor bancare. Profitabilitatea băncilor a înregistrat un declin în anul 2000 și în prima jumătate a anului 2001, astfel încât ponderea creditelor neperformante a crescut la aproape 16%. La aceste presiuni financiare s-a adăugat și impactul încetirii creșterii economice și al instabilității cursurilor de schimb.

În **sectorul asigurărilor**, procesul de privatizare a avut unele întârzieri. Guvernul a anunțat la începutul anului 2001 intenția de a vinde 50% din capitalul social al PZU, compania dominantă în domeniul asigurărilor, printr-o combinație a ofertei publice cu vânzarea către un investitor strategic. Valoarea tranzacției era estimată la cca 7 miliarde zloți (1,6 miliarde USD). Dezacordurile și litigiile între compania europeană Eureko (care a achiziționat în 1999 o cotă de 20% din PZU) și Ministerul de Finanțe în legătură cu validitatea vânzării din 1999 și cu compoziția echipei de management, precum și apariția unui caz grav de fraudă în cadrul filialei pentru asigurări pe viață au amânat încheierea privatizării PZU. Guvernul a acceptat în octombrie 2001 să vândă companiei Eureko 21% din PZU pentru 2,7 miliarde zloți (0,7 miliarde USD).

Piața de capital este relativ concentrată, principalele cinci companii reprezentând cca 50% atât din capitalizarea pieței, cât și din cifra de afaceri.

Bursa de valori din Varșovia are o imagine bună pe piață, datorită cadrului de reglementare corespunzător și eficienței cu care își îndeplinește rolul de supraveghere prudențială. Bursa este bine dezvoltată și are un număr de noi oferte publice inițiale ale companiilor private și listări ale unor companii mari de stat. În 2000, capitalizarea pieței a atins 20% din PIB, cu o cifră de afaceri reprezentând 50% din capitalizarea pieței.

Investitorii străini dețineau o pondere de 28% din cifra totală de afaceri pe piața de capital în anul 2000, iar investitorii instituționali locali (care includeau 93 de fonduri de investiții și 21 de fonduri de pensii) și-au majorat ponderea în cifra de afaceri la 22%.

Reforma socială. Implementarea reformei sistemului de pensii, care a fost lansată în 1999, s-a confruntat inițial cu unele probleme tehnice. În prezent, aceste probleme sunt aproape rezolvate, dar aplicarea măsurilor de reformă depinde în mod critic de performanța Fondului de Asigurări Sociale (ZUS), care operează plățile de asigurări sociale, inclusiv contribuțiile în cadrul sistemului de pensii și transferul acestora în fondurile private de pensii.

Relația între guvern, ZUS și întreprinderile aflate în dificultate trebuie să devină mai transparentă pentru a elimina sprijinul acordat de stat întreprinderilor neviabile sub forma amânării contribuțiilor sociale.

Ministerul de Finanțe și ZUS trebuie să rezolve problema deteriorării încasărilor la Fondul de Asigurări Sociale, care sunt estimate la câteva procente din PIB.

Perspectiva evoluției economice și provocările majore ale procesului de reformă

În strategia economică publicată de guvern în ianuarie 2001 erau anticipate rate ale creșterii PIB de 1%, 3% și, respectiv, 5% pentru următorii trei ani. Cu toate că programul prevede o politică monetară mai puțin restrictivă și măsuri de raționalizare a finanțelor publice, în absența unor reforme fundamentale în acest domeniu, rata de creștere fixată pentru 2004 ar putea să se dovedească a fi optimistă.

Și prognozele unor analiști privați indică pentru anul 2003 o *accelerare a creșterii economice, în condițiile creșterii producției industriale cu 6%*. Redresarea creșterii economice va fi sprijinită de deprecierea zlotului, revigorarea cererii de export, ratele mai scăzute ale dobânzilor și apropierea de sfârșit a tendinței de scădere a investițiilor.

Creșterea economică va fi acompaniată doar de o creștere moderată a deficitului contului curent și o majorare ușoară a ratei inflației, ca urmare a aprecierii zlotului.

În pofida importanțelor ajustări fiscale introduse în 2002, *deficitul bugetului consolidat* ar putea să se mențină ridicat pe termen scurt.

Intrările nete de ISD sunt prevăzute să scadă în 2003 cu cca 20%, la 4,3 miliarde euro, după scăderea cu 30% estimată pentru 2002.

Având în vedere constrângerile impuse finanțelor publice, care sunt stabilizate în prezent, dar înregistrează un deficit substanțial, strategia pe termen scurt a guvernului pentru revigorarea economiei pune *accent pe politica monetară*. Această abordare se bazează pe aprecierea că singura modalitate pentru a realiza o redresare rapidă este *deprecierea zlotului* și pentru aceasta este necesară reducerea ratelor dobânzilor de către banca centrală. Se presupune, de asemenea, că ieftinirea creditului va stimula cererea agregată.

Unii critici ai politicii guvernamentale susțin că, în *absența reformelor structurale, reducerea ratelor dobânzilor nu conduce în mod necesar la o creștere economică mai rapidă și durabilă*.

Pe de altă parte, chiar dacă dobânzile mai scăzute ar putea să determine deprecierea zlotului, în condițiile cererii externe scăzute, un zlot mai slab nu ar

avea ca efect în mod necesar un volum mai mare al exportului. Un aspect important este acela că ratele înalte ale dobânzilor atrag investițiile străine de portofoliu.

Aderarea la UE în 2004 și introducerea euro în 2007, așa cum intenționează guvernul polonez, impun eforturi, începând din 2003, pentru *măsuri suplimentare de reformă, îmbunătățirea și reechilibrarea mixului politicilor macroeconomice*. Pentru aceasta trebuie să se pună accent pe *ajustarea fiscală*, care să asigure sustenabilitatea finanțelor publice. Astfel de măsuri ar reface și ar stimula încrederea oamenilor de afaceri.

Pe termen mediu vor apărea provocări structurale, cum sunt reducerea nivelului de impozitare, definirea gradului adecvat de reducere a deficitului bugetar prin restrângerea nivelului total al cheltuielilor, îndeosebi a celor sociale, și asigurarea condițiilor pentru creșterea cheltuielilor de capital. În acest stadiu al procesului de reformă este necesară o reformă profundă a sistemului de asigurări sociale.

Deficitul sectorului public trebuie să fie redus la cca 3% din PIB în următorii cinci ani. Acesta va avea ca rezultat încetinirea creșterii economice pe termen mediu, care se va concretiza probabil în creșteri ale PIB în medie cu 3–4% după 2007.

Pentru a menține creșterea economică pe termen mediu este imperativă accelerarea privatizării și restructurării în unele sectoare-cheie, cum sunt industriile tradiționale și agricultura. Sunt necesare reforme profunde în unele sectoare industriale, incluzând siderurgia și industria minieră.

Șomajul, care este prevăzut în 2003 la un nivel similar anului 2002 (18%), se va menține ridicat în anii următori.

O atenție deosebită va trebui să fie acordată *sectorului privat* pentru a deveni mai competitiv, astfel încât acesta să-și exercite rolul de motor al economiei.

Funcționarea piețelor va fi îmbunătățită prin implementarea unor planuri clare de înlăturare a obstacolelor în ieșirea pe piață a firmelor, printr-o mai bună aplicare a procedurilor de faliment și prin eliminarea ajutoarelor de stat indirecte.

Piața forței de muncă va trebui să răspundă în anii următori unei provocări majore – deplasarea forței de muncă din sectorul agricol și absorbirea ei în economie.

Tabel 11

Polonia – evoluția principalilor indicatori macroeconomici

	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Modificare față de anul precedent (%)						(a)
PIB (real)	4,8	4,1	4,0	1,1	0,8	3,0
Producția industrială (reală)	3,5	4,3	7,1	- 0,2	1,0	6,0
Formarea brută de capital fix (reală)	14,2	6,9	3,1	- 10,2	- 5,0	8,0
Prețul de consum (media anuală)	11,8	7,3	10,1	5,5	3,8	4,0
Șomaj (media anuală)	10,0	12,0	13,9	16,2	18,0	18,0
Deficitul bugetului (% din PIB)	- 3,2	- 3,2	- 2,7	- 5,6	- 5,9	- 5,0

	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Milioane euro						
Exporturile de mărfuri ¹⁾	29.025	28.178	39.016	43.700	45.400	48.400
Importurile de mărfuri ¹⁾	40.500	42.306	52.392	54.500	55.000	58.800
Deficitul contului curent ¹⁾	- 6.169	- 11.705	- 10.864	- 8.000	- 8.200	- 9.000
Deficitul contului curent (% din PIB) ¹⁾	- 4,4	- 8,1	- 6,3	- 4,0	- 3,9	- 3,8
ISD (intrări nete) ²⁾	5.354	5.434	9.036	5.600	3.400	4.300
Datoria externă brută (la sfârșitul perioadei)	52.890	61.302	75.525	76.700	81.400	81.000
Datoria externă brută (% din PIB)	37,6	42,4	44,1	38,9	38,7	34,4
Rezerve valutare în nr. luni importuri	6,1	5,6	5,6	5,3	5,2	4,7
Cursul mediu de schimb: zlot/euro	3,92	4,23	4,01	3,67	3,75	3,59
Cursul mediu de schimb (zlot/USD)	3,49	3,97	4,35	4,09	4,21	3,78

1 – pe baza tranzacțiilor; 2 – pe baza tranzacțiilor, fără credit direct.

Surse: WIIW; Banca Națională a Poloniei; Departamentul de Economie al Băncii Austria Creditanstalt.

2.7. Slovacia

Monika ILNIȚCHI

Cu toate că economia slovacă a depășit repede tulburările economice cauzate de abandonarea planificării centrale și de declararea independenței – cu o creștere economică medie de 5% în perioada 1993-1998 – dezechilibrele macroeconomice au indus economiei în anul 1998 semnale de vulnerabilitate. În același timp, în ciuda creșterii economice, rata șomajului nu a scăzut sub 12%.

Guvernul ajuns la putere în octombrie 1998 s-a angajat în politici de reinstaurare a echilibrului macroeconomic și de fundamentare a bazei unei creșteri economice durabile. Un ambițios plan fiscal introdus în anul 1999 s-a bazat pe reduceri ale cheltuielilor, creșteri ale impozitelor indirecte și ale prețurilor impuse de producători. Concomitent, autoritățile au început să depună serioase eforturi pentru restructurarea sectorului financiar, un alt punct slab al economiei.

Reforme economice ale guvernului au început să dea rezultate în anul 2000.

Încordarea fiscală, reducerea puterii de cumpărare a gospodăriilor și constrângerile bugetare în creștere au dus la un declin rapid al cererii interne în anul 2000, dar o îmbunătățire semnificativă a balanței comerciale a compensat parțial impactul acestora asupra cererii agregate, iar creșterea anuală a PIB a atins 2,2%. În aceste condiții, problemele balanței de plăți s-au atenuat considerabil: deficitul extern al contului curent a ajuns la 3,2% din PIB în 2000, de la 10,1% din PIB în 1998, iar rezervele de devize au crescut. Un efect negativ al

ritmului lent de creștere din perioada 1999-2000 a fost continuarea creșterii ratei șomajului, care a ajuns la 18,8% la sfârșitul anului 2000.

În ciuda îngrijorărilor privind stabilitatea politică a Slovaciei, anul 2000 a adus un *influx de investiții străine directe* (ISD) de 1,3 miliarde dolari SUA, cel mai înalt nivel anual din ultimii 11 ani. Cele mai importante investiții au inclus (i) vânzarea gigantului producător de oțel din estul Slovaciei, VZS, către U.S. Steel, (ii) achiziționarea de către Deutsche Telekom a 51% din acțiunile omologului său slovac, (iii) vânzarea către MOL – compania națională de petrol și gaz din Ungaria – a 36% din valoarea rafinării Slovnaft și (iv) vânzarea către Austria's Erste Bank a majorității acțiunilor băncii comerciale Slovenska Sporitelna.

Într-o încercare de restabilire a încrederii în administrația de stat, guvernul a introdus în iunie 2000 un program de luptă împotriva corupției. Totuși, în luna decembrie, organizația neguvernamentală Transparency International a criticat ritmul lent al cabinetului de a pune în aplicare măsurile anticorupție.

În prima jumătate a anului 2001 s-a semnalat o *revenire a creșterii economice*, bugetul s-a încadrat în limitele stabilite, iar inflația era încă scăzută, deși deficitul contului curent începuse să crească. Încercarea de înviore a cererii interne de la sfârșitul anului 2000 a continuat și pe parcursul anului 2001 și, deși rata șomajului a rămas ridicată (aproximativ 18%), gradul de ocupare al forței de muncă a crescut pentru prima dată după anul 1997. Inflația în primele luni ale anului 2001 s-a încadrat în limitele stabilite de către Banca Națională a Slovaciei (6,7–8,2%).

Privatizare și reforme structurale

Rentabilitatea sectorului industrial a crescut, dar este necesară o continuare a creșterii ISD în alte sectoare. Productivitatea în sectorul industrial a crescut cu 50% în perioada 1994–2000, cu o creștere de 8% în anul 2000. Această creștere o depășește pe cea de 38% a salariului real și pe cea de 28% a costurilor unitare în euro cu forța de muncă din aceeași perioadă. Cu toate acestea, există o mare diferență între productivitățile întreprinderilor locale, care, în general, nu au avut o performanță bună comparabilă cu cea a companiilor cu capital străin. Sunt așteptate noi creșteri ale performanțelor sectorului industrial ca urmare a ISD strategice în rafinăria Slovnaft și în Vychodoslovenske zelezianie – o importantă companie producătoare de oțel.

În anul 2000, ISD au avut o creștere substanțială (mai mult de 2 milioane de dolari SUA) ce a depășit 10% din PIB. Privatizarea principalei companii de telecomunicații, Slovak Telecom, în iunie 2000, a reprezentat aproape jumătate din totalul ISD. O nouă creștere a ISD provenind din privatizare este preconizată pentru anul 2001, în special din vânzarea a 49% din acțiunile companiei de transport petrolier Slovensky Plynarensky Priemysel (SPP), care va lega Rusia de vestul Europei. Marii investitori străini care se află deja în Slovacia, precum Volkswagen și U.S. Steel, ar putea să atragă furnizori străini, dar este nevoie de un efort crescut pentru îmbunătățirea climatului de afaceri privind achizițiile și pentru înființarea de mici întreprinderi. De asemenea, este esențial ca autoritățile să diversifice structura economiei, întrucât Volkswagen și U.S. Steel dețin fiecare

o cotă de 15% din exporturi, iar împreună cu furnizorii lor înseamnă mai mult de 20% din PIB.

Sunt necesare măsuri suplimentare de îmbunătățire a climatului investițional. Guvernul a înființat o comisie în vederea adoptării noii legislații a falimentului, care va avea în vedere recentele amendamente la legea falimentului, ultimul fiind promulgat în august 2000. De asemenea, sunt avute în vedere alte schimbări legislative, inclusiv amendamente la Codul comercial și o nouă lege privind titlurile de valoare.

Infrastructura

Guvernul a crescut prețurile la energie în luna februarie a anului 2001 în medie cu 17%, pentru a le apropia de nivelurile de recuperare a costurilor și pentru a scădea subvențiile acordate consumatorilor industriali și gospodăriilor. Ca urmare a pregătirii privatizării celei mai mari companii producătoare de energie, Slovenske elektrarne, în noiembrie 2001, uzinele producătoare de energie electrică și de energie termică au fost separate în unități de sine stătătoare. De asemenea, în luna iulie a anului 2001, *guvernul a liberalizat piața internă a energiei electrice* pentru consumatorii foarte mari, al căror consum anual a depășit 500 GWh. În iunie 2001, SPP – compania de transport și distribuție petrolieră – a fost transformată dintr-un monopol de stat într-o companie pe acțiuni.

Reforma transportului feroviar a făcut progrese. Compania de transport feroviar, cu capital integral de stat, a fost împărțită în două companii separate, una preluând serviciile de transport, iar cealaltă având în grijă infrastructura. Serviciile privind transportul de mărfuri și cel de pasageri au fost separate, cu scopul de a împărți compania furnizoare de servicii de transport feroviar în două companii de sine stătătoare. Datoria companiei naționale de transport feroviar, inclusiv datoria către companiile furnizoare de energie electrică ce vor fi privatizate, s-a cifrat la 40 milioane de coroane slovace la sfârșitul anului 2000, adică echivalentul a circa 4% din PIB. Prețurile la transportul de pasageri au rămas sub nivelul costurilor, în ciuda creșterii lor cu 12% în februarie 2001. Tarifele la transportul de mărfuri au crescut în aceeași perioadă cu 15%. Guvernul are în vedere un proiect de reducere a pierderilor prin anularea unor rute de transport, transferuri ale cheltuielilor către autoritățile regionale, privatizarea unor active și eliminarea unor subvenții pentru tarifele la transportul cu trenuri de mare viteză.

Instituțiile financiare

Progrese în domeniul privatizării și restructurării sectorului bancar. Cele mai mari două bănci cu capital de stat au fost vândute în anul 2001. Cea mai mare bancă din punct de vedere al activelor, Slovenska Sporitelna, a fost vândută în ianuarie către Erste Bank of Austria pentru suma de 425 milioane euro, în timp ce Vseobecna uverova banka – a doua bancă ca mărime – a fost vândută în luna iulie către grupul bancar italian IntesaBCI pentru suma de 550 milioane euro. Statul a păstrat un pachet majoritar în trei instituții financiare: a treia bancă ca mărime, Investicna a rozvojova Banka, banca de mărime medie, Postova banka,

și principala companie de asigurări, Slovenska poistovna, care ar urma să fie vândute la sfârșitul anului. Privatizarea celor mai mari două bănci a fost precedată de transferul activelor nerecuperabile, în valoare de 108 miliarde coroane (mai mult de 10% din PIB), către agențiile de consolidare ale statului.

A fost introdusă noua legislație în domeniul bancar. O nouă lege privind sectorul bancar a fost promulgată în iulie 2001. Astfel s-a realizat alinierea legislației în domeniul bancar la directivele Uniunii Europene și s-a întărit controlul bancar. Noua lege include prevederi importante referitoare la managementul bancar, standardele de contabilitate, transparența operațiunilor bancare și monitorizarea riscurilor de piață.

Piața de capital este lipsită de lichiditate. În ciuda introducerii în noiembrie 2000 a unui nou cadru de reglementare a pieței financiare, bursa titlurilor de valoare din Bratislava a rămas o piață relativ mică, cu o capitalizare de 3,3 miliarde dolari SUA (15% din PIB), și este lipsită de lichiditate, cu o valoare totală a acțiunilor tranzacționate de 60 milioane de dolari SUA (aproximativ 2% din PIB). Din momentul în care au început tranzacționările la bursa locală, în aprilie 1993, nu au mai existat oferte publice inițiale de vânzare a acțiunilor, iar aproximativ două treimi din volumul acțiunilor a fost rar tranzacționat. Lipsa unor titluri lichide pe piață și faptul că marile întreprinderi cu capital de stat vor fi privatizate prin vânzare directă către investitori strategici, în locul ofertelor publice de pe piața locală de capital, ar putea împiedica introducerea planificată a sistemelor obligatorii de pensii private pentru anul 2003.

Reforma socială

Costurile legate de sănătate continuă să crească. Asigurarea serviciilor de asistență medicală a fost caracterizată de costuri crescute și datorii mărite, de 10,2 miliarde coroane, echivalentul a 1,3% din PIB, la sfârșitul anului 2000. Guvernul are în plan revizuirea sistemului de asistență medicală, printre altele prin stabilirea unei noi scheme de asigurări de sănătate.

Costurile legate de pensii sunt nesustenabile. De la începutul perioadei de tranziție nu a avut loc nici o schimbare majoră a sistemului de pensii. Guvernul a cheltuit în anul 2000 aproximativ 13% din PIB pentru transferurile de cheltuieli sociale, în special pentru cheltuielile legate de pensii. Proporția populației în vârstă de 65 de ani și peste a crescut de la 8,9% în anul 1985 la 11,1% în anul 2000, această tendință urmând să se manifeste în continuare. Vârsta de pensionare, care în prezent este de 60 de ani pentru bărbați și de 54–57 de ani pentru femei, trebuie mărită, iar metoda de ajustare a nivelului pensiilor trebuie modificată, pe lângă adoptarea altor măsuri în domeniul reformei sistemului de pensii, care să asigure sustenabilitatea acestuia. Sistemul de pensii de stat este completat de patru companii private de pensii, care au 233.000 de clienți și active în valoare de 4,1 miliarde coroane, echivalentul a circa 0,5% din PIB.

De asemenea, guvernul a avut în vedere atât reforma sistemului fiscal, cât și restructurarea întreprinderilor de stat. Strategia avută în vedere pentru soluționarea problemelor din zonele cu o rată mare a șomajului a fost de creștere a mobilității forței de muncă, prin reorganizarea sistemului de îndemnizații sociale, și de îmbunătățire a gradului de ocupare a grupurilor vulnerabile.

Creșterea economică prin investiții caracterizează evoluția în anii 2001 și 2002

În ultimii zece ani, creșterea PIB în valori reale a fost în medie de 4,2%, iar inflația nu a depășit 14%. Eliminarea barierelor comerciale, progresul susținut în restructurarea economiei, ca și reorientarea comerțului exterior către piețele Organizației pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (din care Slovacia face parte din toamna anului 2000) au sprijinit creșterea economică. Cu toate acestea, rata șomajului a rămas ridicată și nu a scăzut niciodată sub 12% de la începutul perioadei de tranziție.

Contrar tendinței la nivel global, *economia slovacă a crescut constant pe parcursul anului 2001*, ajungând la o valoare de vârf în trimestrul patru comparativ cu anul anterior. Ca urmare, creșterea anuală a PIB a atins 3,3% în anul 2001 (în 2000: +2,2%). Slovacia a reușit decuplarea de trendul internațional datorită creșterii activității economice interne, cu o creștere a cererii interne de 7,3% în anul 2001. La un nivel de 11,6%, formarea brută a capitalului fix a cunoscut cea mai mare creștere, fiind urmată de cea a consumului public (5,4%) și de cea a consumului privat (4,0%). Cu toate acestea, o parte importantă a cererii interne a fost acoperită de importuri. În timp ce în anul 2000 cererea externă pentru bunurile și serviciile slovace aproape a egalat cererea Slovaciei pentru bunurile și serviciile externe, creșterea importurilor cu 11,7% în valori reale comparativ cu cea a exporturilor, de 6,5% în valori reale, a condus la o îndatorare în anul 2001 de 28 miliarde coroane slovace.

O cerere internă privată dinamică și o politică fiscală expansionistă au marcat creșterea economică. Rentabilitatea ridicată, restructurarea întreprinderilor și reducerea impozitelor pe venitul companiilor au făcut să crească investițiile fixe, în timp ce creșterea salariilor reale și a gradului de ocupare a forței de muncă, reducerea impozitelor pentru persoanele fizice, ca și rambursarea obligațiilor Fondului Național al Proprietății au explicat creșterea accelerată a consumului privat.

În anul 2002 nu se așteaptă o accelerare a ritmului de creștere, ci un declin al creșterii PIB de 2,5%. Comerțul exterior va continua să îngreuneze creșterea, mai ales în prima jumătate a anului, în vreme ce activitatea economică internă va pierde din avânt. Formarea brută a capitalului fix, care este într-un declin considerabil, încă din ultimul trimestru al anului anterior, va descrește la o valoare medie anuală de 8,4%, de la 11,6% în anul 2001. Deși consumul privat beneficiază încă de creșterile însemnate ale salariilor la începutul anului, impactul rambursării obligațiilor provenite din privatizare nu va fi resimțit în anul 2002. În luna ianuarie, creșterea lentă din sectorul industrial a însemnat o scădere a numărului persoanelor angajate în industrie, pentru prima dată după mai bine de un an, ceea ce se va traduce în continuare prin creșteri salariale modeste pentru circa 630.000 de persoane angajate în industrie.

În anul 2002, șomajul și inflația au continuat să se diminueze ușor. Mărirea gradului de ocupare a forței de muncă a atenuat o rată a șomajului încă ridicată.

La începutul anului 2002, *scăderea inflației* s-a accelerat din nou – rata inflației a scăzut de la 6,4% în decembrie 2001 la 4,3% în februarie 2002 – trend

ce continuă de la mijlocul anului 2001. Declinul pronunțat de la începutul anului a fost atribuit în primul rând eșecului guvernului de a *liberaliza prețurile în sectorul petrolier* – ceea ce constituie un *efect singular* – ce va avea ca rezultat o creștere accentuată a ratei inflației în primăvara anului 2003, când procesul de liberalizare va continua. Creșterea lentă a prețurilor la producător, în primele luni ale anului 2001, atribuită, pe de o parte, dificultății producătorilor de a stabili prețurile ca urmare a declinului activității industriale la nivel mondial și, pe de altă parte, scăderii puternice din anul 2001 a prețurilor la materiile prime, va avea un impact favorabil asupra prețurilor la consumator până la jumătatea anului 2002. Dar prețurile la materii prime, mai ales la țiței, continuă să se mărească, ca urmare a creșterii lor la nivel mondial și a pericolului izbucnirii unui război în Orientul Mijlociu. În total, creșterea medie a prețurilor la consumator va ajunge la 4,3% în anul 2002, în scădere de la 7,3% în anul 2001. În anul 2003, prețurile la consumator vor crește cu 6% în medie, ca urmare a efectului singular menționat anterior.

Într-un mediu extern nefavorabil, importurile dinamice și declinul exporturilor au condus la o *creștere a deficitului contului curent începând cu anul 2001*. În total, în anul 2001, exporturile de mărfuri au crescut în medie cu 12%, iar importurile cu 22,4%, ceea ce a însemnat un deficit al balanței de plăți ce s-a ridicat la 103 miliarde coroane (10,7% din PIB), față de 42 miliarde coroane (4,8% din PIB) în anul anterior. Cererea internă și eliminarea taxelor suplimentare la import au contribuit la creșterea bruscă a importurilor, în timp ce declinul economiei UE și restructurarea diviziei slovace a Volkswagen au determinat scăderea exporturilor (care în anul 2002 au început să crească din nou). În total, *deficitul contului curent în anul 2002* s-a ridicat la 88 miliarde coroane (9,1% din PIB). Deficitul de devize a fost finanțat în principal de intrările de investiții directe străine, dar în cea mai mare parte de influxurile din a doua parte a anului 2001. Cu toate acestea, în ultima perioadă veniturile externe substanțiale obținute din privatizare au întărit poziția externă a Slovaciei.

În anul 2002, există puține perspective pentru o îmbunătățire a balanței de plăți. În ciuda semnelor de redresare din zona euro, aceasta va fi relativ modestă. Se anticipează un declin atât al exporturilor, cât și al importurilor față de anul precedent. Pe ansamblu, se așteaptă o creștere reală de până într-un procent a comerțului exterior, care va menține deficitul balanței de plăți la aproximativ 10% din PIB și va însemna un deficit al contului curent de 8% din PIB. Ca urmare a încheierii procesului de privatizare a SPP, intrările de ISD de 14% din PIB vor acoperi deficitul contului curent.

Din ***deficitul bugetului consolidat*** pe anul 2001, de 44 miliarde coroane (4,6% din PIB), 8 miliarde au fost reprezentate de costurile restructurării sectorului bancar, restul fiind reprezentate în special de reducerile impozitelor pe venituri și de eliminarea taxei suplimentare pe bunurile din import. Cheltuielile realizate de către Fondul de Asigurări Sociale și Fondul Național de Privatizare ca urmare a emiterii de obligațiuni ce nu sunt incluse în bugetul consolidat reprezintă 0,7% din PIB.

Pentru anul 2002, guvernul se așteaptă la venituri în valoare de 219,9 miliarde coroane, în timp ce cheltuielile anticipate sunt de 257,9 miliarde coroane.

Dacă se includ costurile restructurării sistemului bancar estimate la 15,5 miliarde coroane, atunci deficitul bugetului consolidat va ajunge la 5,1% din PIB. De asemenea, mai rămân și problemele legate de fondurile extrabugetare și de sistemul de asistență medicală, care suplimentează deficitul cu până la 6,8% din PIB.

Cu privire la **reforme structurale**, ca urmare a progreselor recente obținute în câteva domenii, prioritatea autorităților a rămas o economie mai productivă și mai flexibilă, în contextul pregătirii pentru aderarea la UE. Principalele bănci au fost restructurate și privatizate, transparența fiscală și controlul la nivel fiscal au fost îmbunătățite, activitățile de natură cvasifiscală au fost reduse, iar cadrul legislativ a fost îmbunătățit. Dar pe agenda viitorului guvern au mai rămas multe de făcut, printre care: continuarea restructurării companiilor de stat și reforma pieței forței de muncă; întărirea controlului bancar; prevenirea unor noi probleme ale sectorului sănătății; introducerea unui sistem obligatoriu de fonduri de pensii; întărirea administrației de stat și a sistemului juridic.

Tabel 12
Slovenia – evoluția principalilor indicatori macroeconomici

	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Modificare față de anul precedent (%)					Prognoză	
PIB (real)	4,4	1,9	2,2	3,3	2,5	3,6
Producția industrială (reală)	4,7	-2,9	9,0	4,9	4,5	7,2
Formarea brută de capital fix (reală)	11,0	-23,5	-0,7	11,6	8,4	4,7
Prețuri de consum (media anuală)	6,7	10,6	12,2	7,3	4,2	6,0
Șomaj (media anuală)	13,8	17,5	18,2	18,3	18,9	18,5
Deficitul bugetului (% din PIB)	-5,5	-3,9	-6,8	-6,0	-6,9	-4,9
Milioane euro						
Exporturile de mărfuri	9.536	9.592	12.840	14.108	14.766	16.503
Importurile de mărfuri	11.585	10.617	13.802	16.493	37.071	18.287
Deficitul contului curent	-1.841	-1.076	-696	-2.032	-2.000	-1.432
Deficitul contului curent (% din PIB)	-10,1	-5,8	-3,3	-9,1	-8,0	-5,8
ISD (intrări nete)	225	666	2.087	1.675	3.371	1.474
Datoria externă brută (la sfârșitul perioadei)	10.639	9.859	11.430	12.252	12.584	12.632
Datoria externă brută (% din PIB)	58,5	53,4	54,8	55,0	50,6	51,1
Rezerve valutare în nr. luni importuri	2,3	3,1	3,5	3,4	4,5	4,3
Curs mediu de schimb: coroană/euro	39,6	44,3	42,6	43,24	42,7	43,1
Curs mediu de schimb: coroană/USD	35,2	41,4	46,2	48,3	48,7	47,2

Surse: Banca Națională a Slovaciei; Departamentul de Economie al Băncii Austriace Creditanstalt.

2.8. Slovenia

Lucia MEZEI-PUȘCOI

În Slovenia există un consens între partidele din coaliția guvernamentală și opoziție în ceea ce privește prioritățile pe termen mediu ale politicii economice, deși procesul de implementare a reformelor este lent. Așa cum se menționează în Raportul anual al Comisiei Europene din noiembrie 2001 referitor la Slovenia, se remarcă o îmbunătățire a cadrului legislativ, dar și o încetinire a procesului de reformă. În iulie 2001, guvernul a adoptat o nouă strategie de dezvoltare pe termen mediu și liniile directoare ale politicii economice până în anul 2006, strategie care a stat la baza Programului economic de preaderare ce a fost prezentat Comisiei Europene la 1 octombrie 2001.

Performanța economică a Sloveniei a fost mai slabă decât s-a anticipat: în 2001, **PIB** a înregistrat o creștere de numai 3% comparativ cu 4,4% cât se estima la începutul anului, după o creștere de 4,6% în anul 2000. Principala cauză a creșterii moderate a PIB începând cu anul 2000 a fost reducerea cererii interne, în principal a investițiilor. S-au diminuat mai ales investițiile din sectorul public (în special în proiecte din domeniul infrastructurii: energie, transport), care au fost afectate de întârzierea cu care a fost adoptat bugetul pentru anul 2001. Pe de altă parte, creșterea modestă a PIB reflectă pesimismul oamenilor de afaceri din Slovenia indus de recesiunea care se manifestă la nivel mondial.

Producția industrială a înregistrat o creștere de 3% în anul 2001, comparativ cu o creștere de 6,2% în 2000. În industria prelucrătoare, cele mai mari rate de creștere au fost înregistrate în ramurile cu valoare adăugată mare pe salariat: industria de mașini și echipamente, industria chimică, de echipament electric și optic; cele mai reduse performanțe au fost obținute de ramurile care utilizează intensiv forța de muncă: industria textilă și industria prelucrării lemnului.

Rata inflației a înregistrat o creștere începând din anul 2000, cifrându-se la 8,1% în anul menționat, fiind determinată în primul rând de prețurile ridicate la petrol și de deprecierea nominală accelerată a tolarului, susținută ulterior de procesul de indexare a pensiilor și salariilor și de o **politică monetară puternic acomodativă**.

Creșterea presiunilor inflaționiste nu a determinat banca centrală să adopte o politică monetară mai restrictivă, datorită faptului că ar fi putut cauza o reducere a competitivității externe. În anul 2000, expansiunea M3, de 16,3%, nu a depășit limitele stabilite de 12-18%, urmărindu-se ajustarea masei monetare la presiunile inflaționiste determinate de creșterea TVA în anul 1999, de creșterea prețului la energie în anul 2000 și de indexarea salariilor și pensiilor. Cursul de schimb nominal s-a diminuat cu 8,7% în anul 2000.

Rata medie a inflației în anul 2001 a fost de 8,4%, determinată mai ales de creșterea prețurilor controlate de guvern (prețurile controlate sunt cele la: energie, serviciile poștale, comunale și de telecomunicații de bază, transport public, deși prețurile la servicii poștale, electricitate, lapte au fost liberalizate pentru unii consumatori, iar la energie au fost introduse mecanisme de control al prețurilor;

prețurile la serviciile telefonice au fost majorate, reducându-se astfel diferența față de media acestora în UE), care reprezintă circa 13% din produsele utilizate pentru calculul indicelui prețurilor de consum și care în general cresc mai rapid; în anul 2001, creșterea acestora a reprezentat 20% din creșterea totală a prețurilor. Banca Națională a Sloveniei a răspuns la rata ridicată a inflației prin majorarea, la 1 aprilie 2002, a ratei scontului de la 9% la 10%. Pentru combaterea inflației, Banca Sloveniei și guvernul au hotărât să își coordoneze măsurile de politică economică, este vorba de măsuri precum o supraveghere mai strictă a prețurilor controlate cuplată cu politici adecvate ale cursului de schimb și ratei dobânzii. Totodată, banca centrală trebuie să mențină sub control expectațiile inflaționiste. Pentru anul 2002 se anticipează o diminuare a ratei inflației la 6,3%. Până în anul 2004 se anticipează diminuarea ratei inflației la 3-4%, urmărindu-se îndeplinirea criteriului de la Maastricht. Slovenia dorește să fie inclusă în mecanismul european al cursului de schimb imediat după aderarea la UE, cu scopul adoptării cât mai rapide a monedei euro.

În ciuda unei îmbunătățiri a competitivității, prin prețuri și costuri, a industriei prelucrătoare ca urmare a creșterii semnificative a productivității muncii și a creșterilor modeste ale salariilor, cotele de piață ale Sloveniei în cazul principalilor parteneri comerciali au continuat să scadă ușor. Acest fapt ar putea indica o competitivitate scăzută la export, legată de procesul lent de restructurare.

Până în iulie 2002, Slovenia a încheiat 28 de **capitole de negociere cu UE** (exceptând capitolele agricultură și capitolul prevederi financiare și bugetare), situându-se pe primul loc în procesul de aderare, dar se așteaptă admiterea sa în NATO chiar mai devreme de admiterea sa în UE, planificată pentru anul 2004.

Numărul populației ocupate s-a majorat pentru al treilea an consecutiv, cifrându-se la circa 780.000 de persoane, în schimb **rata șomajului** s-a menținut la nivelul înregistrat în anul 2000, de 12% (în decembrie 2001). Pentru anul 2002 se anticipează diminuarea ratei șomajului la 11%. Pentru prima oară după trei ani s-a înregistrat o creștere modestă a numărului de salariați în industrie. În cazul funcționarilor publici, de la 1 ianuarie 2003 va intra în vigoare un sistem uniform de salarizare. De la aceeași dată va intra în vigoare și legea care reglementează relațiile dintre patroni și salariați (referitoare la concediile anuale, la indemnizațiile de concediu, la compensațiile pentru pensionarea mai devreme și pentru orele lucrate săptămânal).

În anul 2001, creșterea economică a fost determinată în principal de cererea externă. Deși ca urmare a încetirii creșterii economice la nivel mondial s-a manifestat o creștere mai lentă a exporturilor Sloveniei către UE, acest efect a fost parțial contracarat de o creștere puternică a exporturilor către Europa de Sud-Est, după atenuarea tensiunilor politice din Iugoslavia. Reducerea deficitului comercial se datorează în principal diminuării creșterii importurilor (mai ales ale bunurilor de capital, ca urmare a reducerii investițiilor). Pe de altă parte, importurile de bunuri de consum au fost mai reduse decât se anticipa pe baza creșterii salariilor reale cu 3%. O parte considerabilă a venitului disponibil a fost economisită ca urmare a ratelor ridicate ale dobânzii la depozite. Așadar, consumul privat a înregistrat o creștere sub medie, de 2%.

Pentru anul 2002 se anticipează o creștere minoră a consumului privat, susținută de o majorare ușoară a salariilor reale. Investițiile vor da un impuls puternic creșterii economice în 2002, iar investițiile străine directe (ISD) vor juca un rol tot mai important. Permișiunea de a deschide conturi în străinătate va reprezenta un stimulent suplimentar pentru ISD. Guvernul și-a modificat atitudinea față de investițiile străine, oferind în prezent numeroase stimulente acestora (scutiri sau reduceri de taxe etc.). Dacă în ultimii doi ani volumul **ISD** a fost redus (196 milioane euro anual sau 1% din PIB), în anul 2001 ISD s-au cifrat la circa 400 milioane dolari SUA, investitorii orientându-se către sectorul bancar și de telecomunicații. Volumul ISD se va majora și ca urmare a privatizării unor bănci (Nova Ljubljanska banka și Nova kreditna banka Maribor) și a companiilor de asigurări.

Influxul de împrumuturi externe a împiedicat reducerea rezervelor valutare totale, dar a condus la creșterea datoriei externe. La finele anului 2000, datoria externă depășea 5,6 miliarde euro, reprezentând 29% din PIB.

La finele lunii noiembrie 2001, **datoria externă** a Sloveniei era cu circa 500 milioane de dolari SUA mai mare decât în decembrie 2000, totalizând circa 6,7 miliarde dolari SUA (reprezentând 37% din PIB). În aceste condiții, Slovenia se încadrează în rândul țărilor cu nivel mediu al datoriei externe. Aceste cifre nu sunt alarmante, dar pe termen mediu aceste evoluții ar putea cauza motive de îngrijorare.

Încetinirea creșterii economice la nivel mondial va afecta negativ comerțul exterior al Sloveniei în anul 2002. Doar pentru sfârșitul anului 2002 și începutul anului 2003 se anticipează o creștere puternică a exporturilor, care va stimula semnificativ creșterea economică. Așadar, pentru anul 2002 se estimează o creștere a PIB de 3,5%, iar pentru anul 2003 de 4%.

În anul 2001, **exporturile** s-au majorat cu 9%, iar **importurile** doar cu 3%. Cele mai mari creșteri le-au înregistrat exporturile către statele succesoare ale RSF Iugoslavia (19%) și către Rusia (53%). Aceste evoluții se reflectă și în structura exporturilor pe regiuni: exporturile către UE s-au diminuat de la 64% în 1999 la mai puțin de 62% în 2001, în timp ce exporturile către statele succesoare ale RSF Iugoslavia (mai ales Croația) s-au majorat cu un punct procentual, cifrându-se la 17% în 2001. În schimburile comerciale cu statele succesoare ale RSF Iugoslavia, Slovenia a înregistrat excedente importante.

UE este cel mai important partener comercial al Sloveniei, circa 64% din exporturi îndreptându-se către UE și 68% din importuri provenind din UE în anul 2000. Principalele categorii de produse exportate sunt: utilajele și echipamentul de transport, principalii exportatori fiind firme străine sau cu un investitor strategic.

Deficitul contului curent s-a diminuat la 3,3% din PIB, față de 3,9% din PIB în anul 1999. Exporturile, în termeni reali, s-au majorat cu 12,7%, în ciuda unei încetiniri a creșterii în UE. Intensificarea schimburilor comerciale cu celelalte state din fosta Iugoslavia a contribuit la creșterea exporturilor, precum și la deprecierea reală continuă a dolarului. Deoarece cererea internă a stagnat, creșterea reală a importurilor a încetinit la 6,1%. Aceste evoluții pozitive din punct de vedere al volumului comerțului exterior nu au condus la o reducere semnificativă a deficitului contului curent, datorită unei evoluții nefavorabile a raportului de schimb în anul

2000, unor prețuri mai ridicate la energie și cursului de schimb mai mare față de dolarul SUA. Deficitul contului curent a fost finanțat în principal prin influxuri de capital generatoare de datorii, ca urmare a inexistenței unor evoluții pozitive în ceea ce privește fluxurile de ISD sau de investiții de portofoliu.

Dacă în ultimii doi ani s-au înregistrat **deficite** considerabile **ale contului curent** (de peste 3% din PIB), în 2001, ca urmare a reducerii importante a deficitului comercial (deficitul comercial s-a majorat ca urmare a creșterii semnificative a importurilor înaintea introducerii TVA, la mijlocul anului 1999) și a creșterii veniturilor din turism și transporturi, ponderea deficitului contului curent în PIB s-a diminuat la 0,4% din PIB.

Pentru anul 2002 se anticipează că o creștere a cererii interne va determina o creștere mai rapidă a importurilor decât a exporturilor, însă deficitul comercial ceva mai mare va fi compensat aproape în totalitate de un excedent al balanței serviciilor. În aceste condiții, deficitul contului curent în anul 2002 nu va depăși 1% din PIB.

Politica fiscală în anul 2000 a fost una prudentă, dar, datorită necesității acoperirii unui volum mare de cheltuieli oarecum fixe și presiunilor de majorare a salariilor și pensiilor, a fost dificilă menținerea sub control a deficitului bugetar. Ratele relativ ridicate ale investițiilor și economisirii, de 26,7% și, respectiv, 23,5% din PIB, au condus la un decalaj între economisire și investiții sau la un deficit al contului curent de 3,3% din PIB. Politica fiscală a contribuit la menținerea unei situații macroeconomice stabile, deși unele obiective în domeniul managementului bugetar nu au fost realizate așa cum s-a prevăzut inițial, acestea reprezentând motive de îngrijorare. Datorită faptului că o cotă însemnată a cheltuielilor bugetare are o destinație precisă și este oarecum fixă, există puțină libertate pentru politica fiscală de a atenua efectele șocurilor externe. În aceste condiții este necesar un cadru fiscal mai flexibil pe termen mediu. **Politica monetară** a încercat să răspundă presiunilor inflaționiste. În schimb, sistemul cursului de schimb cu flotare controlată, în condițiile unei devalorizări nominale continue a dolarului în scopul menținerii unui curs real stabil, într-un mediu inflaționist, a generat inflație. În plus, acest sistem va funcționa mai greu în condițiile liberalizării semnificative a fluxurilor de capital.

Ponderea **deficitului bugetar** al guvernului a fost de 1,4% din PIB în anul 2000, iar a bugetului consolidat a fost de 2,3%, acesta fiind determinat de cheltuielile mai ridicate cu restituirea datoriei, cu pensiile și cu salariile, precum și de veniturile bugetare mai mici datorită cererii interne reduse. Reforma politicii salariale în sectorul public care va urmări menținerea sub control a presiunilor de majorare a salariilor va contribui la menținerea sub supraveghere a cheltuielilor bugetare.

În anul 2000, guvernul a demarat reforma procedurilor bugetare și de management financiar. În acest scop, va avea loc o trecere treptată de la planificarea anuală a bugetului la un cadru fiscal pe termen mediu. Această metodă a fost utilizată parțial pentru bugetul pe anul 2001 și pentru bugetul pentru perioada 2002-2003. Deși a fost lansată de curând, un prim rezultat al acestei reforme este o creștere a transparenței veniturilor și cheltuielilor guvernamentale.

Există însă unele întârzieri și dificultăți în faza inițială, iar implementarea noilor proceduri va dura mai mult timp.

Ca urmare, în decembrie 2001, Parlamentul Sloven a adoptat pentru prima oară **bugetul** pe o perioadă de doi ani. Deficitul bugetar în anul 2001 urma să nu depășească 1,1% din PIB. Bugetul pentru anul 2002 se bazează pe o rată de creștere a PIB de 3,6% și o rată anuală a inflației de 6,4%. Ponderea deficitului bugetar în PIB nu va depăși probabil 2,5% din PIB, în condițiile în care guvernul a decis să nu mai includă TVA și accizele din luna ianuarie în veniturile anului anterior. Așadar, bugetul pe anul 2002 include doar veniturile obținute în 11 luni. Pentru anul 2003 se estimează diminuarea deficitului bugetar la 0,9% din PIB. Principalele priorități ale bugetului pe anul 2002 sunt: investițiile în educație, dezvoltarea științei și tehnologiei, a infrastructurii din transporturi și sănătate. Vor fi diminuate salariile din sectorul public și ratele dobânzii. Din ianuarie 2002, **TVA** a fost majorată de la 19% la 20% și de la 8% la 8,5%, iar accizele la băuturi cu o treime. Veniturile suplimentare obținute din aceste majorări de taxe vor fi destinate investițiilor din sănătate. Pentru finanțarea deficitului și pentru plata datoriilor restante, parlamentul a permis guvernului să obțină capital în valoare de 1,15 miliarde euro în 2002 și 860 milioane euro în 2003. Deși aceste măsuri vor conduce la creșterea ușoară a datoriei publice, care reprezenta peste 25% din PIB la finele anului 2001, aceasta nu va depăși nivelul de 60% din PIB, deci nu va fi încălcat criteriul de la Maastricht.

Liberalizare

Deși restricțiile la intrările și ieșirile de investiții directe au fost eliminate în 1999, restricții în cazul investițiilor de portofoliu se mențin sub forma conturilor fiduciare. Conform acestei restricții, un investitor de portofoliu poate achiziționa titluri de valoare numai printr-un brokeraj sau printr-o bancă, prin debitarea contului fiduciar deschis la bancă. La cumpărare, o bancă trebuie să plătească o primă pentru cumpărarea dreptului de a cumpăra valută, cu excepția situației în care cumpărătorul titlurilor de valoare renunță la dreptul său de a le vinde într-o anumită perioadă. Din iulie 2001, investițiile străine de portofoliu pe termen lung (în acțiuni sau obligațiuni) nu mai sunt supuse acestor restricții, care se mențin numai pentru investițiile în titlurile de valoare pe termen scurt (sub șase luni).

Privatizare

În anul 1999, ponderea sectorului privat în economie era estimată la circa 64% din valoarea adăugată brută, statul continuând să joace încă un rol însemnat în economie.

În decembrie 2000, coaliția guvernamentală a stabilit un calendar de derularea a reformelor structurale, care prevedea derularea rapidă a liberalizării și restructurării în anul 2001. Mai concret, acest calendar indica punerea în practică la începutul anului 2001 a planurilor de privatizare a băncilor, privatizarea companiilor de asigurări, finalizarea privatizării sectorului metalurgiei (oțelului) până la finele anului 2001, liberalizarea telecomunicațiilor și a altor sectoare în care statul deținea monopolul.

La mijlocul anului 2001, statul încă deținea acțiuni în 200 de întreprinderi, majoritatea de dimensiuni mari, prin intermediul Corporației slovene de dezvoltare (SDR), care a fost creată în anul 1998 în scopul lichidării sau restructurării întreprinderilor cu probleme înainte de privatizare și gestionării activelor statului. Totodată, SDR furnizează fonduri firmelor privatizate în scopul restructurării, considerându-se uneori că SDR a devenit un mijloc extrabugetar de furnizare de subvenții întreprinderilor. Pentru a respecta prevederile legii concurenței din UE, în aprilie 2001 guvernul a decis închiderea SDR la finele aceluiași an. În anul 2000, SDR a vândut acțiunile deținute în 15 companii, generând venituri în valoare de circa 16 milioane euro. La finele lunii iulie 2001, SDR a renunțat la acțiunile deținute în alte 6 companii și a anunțat oferte publice pentru acțiunile sale aparținând unui număr de 6 firme. Activele SDR nevândute au fost transferate Ministerului de Finanțe în momentul închiderii acesteia. SDR s-a implicat activ în restructurarea companiilor cu probleme. În martie 2001, SDR a investit 26,5 milioane mărci germane în fabrica de autovehicule Maribor, iar în aprilie 2001 guvernul a obligat-o să furnizeze fonduri fabricii de încălțăminte Peko, care avea probleme.

Reforma întreprinderilor

Procesul de restructurare a companiilor este în plină derulare, înregistrându-se o îmbunătățire a performanței acestora. Este în desfășurare procesul de restructurare a sectorului textil, de pielărie și încălțăminte, precum și a întreprinderilor producătoare de oțel.

În noiembrie 2000, guvernul a început restructurarea a patru companii de oțel aparținând holdingului Slovene Steelworks. Conform legii concurenței din UE, începând cu luna ianuarie 2002, guvernul va înceta să mai acorde subvenții companiilor. Se intenționează lichidarea activităților auxiliare ale întreprinderilor și privatizarea activităților de bază ale acestora în 2002. În vederea pregătirii pentru privatizare, la finele anului 2001 guvernul intenționa să preia datoria holdingului Slovene Steelworks, în valoare de 220,5 milioane euro.

Întreprinderile mici și mijlocii dețin un loc tot mai important în economia Sloveniei, în anul 2000 acestea deținând o pondere de 31% din producția totală și de 42% din numărul populației ocupate. Situația în acest sector s-a consolidat în ultimii ani, dar nu au avut loc modificări semnificative în structura sau tipul de afaceri înregistrate în anul 2000. Nivelul competitivității și al eficienței IMM nu se situează la nivelul celor din UE datorită structurii dezavantajoase a acestui sector și valorii adăugate scăzute per salariat. Lipsa cunoștințelor în domeniul afacerilor și a tradiției în domeniul antreprenorial, precum și o atitudine negativă față de cooperare reprezintă puncte slabe ale IMM. Politica industrială este în mare măsură similară celei din UE.

Mediul de afaceri s-a îmbunătățit, dar mai sunt încă unele probleme. După câțiva ani în care numărul noilor companii s-a majorat substanțial, în anul 2000 numărul acestora a crescut cu numai 0,4%. Numărul total al companiilor în anul 2000 era de 38.000. Costurile pentru înființarea unei companii sunt ridicate relativ la dimensiunea redusă a pieței interne, iar piața muncii este destul de rigidă. Nivelul relativ scăzut de dezvoltare a piețelor de capital și a concurenței din

sectorul bancar determină costuri ridicate pentru obținerea de capital pe piața internă. Problemele birocratice și dificultățile în achiziționarea de pământ pentru construcții, obținerea de aprobări pentru deschiderea de șantiere și de permise de muncă, problemele legate de angajări și concedieri de salariați descurajează investitorii locali și străini și reprezintă în continuare un obstacol în calea dezvoltării economiei. Pentru rezolvarea parțială a acestor probleme, în anul 2000 guvernul a adoptat un **program de promovare a investițiilor străine** care viza simplificarea procedurilor de obținere de autorizații de construcție, de înregistrare a companiilor și de angajare a cetățenilor străini. Acest program a fost revizuit în iulie 2001.

Productivitatea muncii s-a îmbunătățit, atingându-se nivelul de 71% din media înregistrată în UE. Există încă probleme legate de realocarea forței de muncă, de orientare a acesteia către activități cu un conținut ridicat de tehnologie. Guvernul a introdus planuri de acțiune pe termen scurt și mediu în domeniul ocupării forței de muncă, conform recomandărilor UE.

Infrastructură

În februarie 2001, operatorul austriac în domeniul telefoniei mobile, Mobilkom, a achiziționat 49% din acțiunile companiei Simobil, cel de al doilea operator în domeniul telefoniei mobile din Slovenia din punct de vedere al numărului de abonați. Totodată, alte 26% plus 1 din acțiuni au fost achiziționate de Teleimpuls - o companie în care Mobilkom deține 49% din acțiuni. Întreaga valoare a tranzacției se ridică la 237 milioane mărci germane. Intrarea pe piață a companiei Mobilkom este notabilă, fiind primul investitor străin care deține pachetul de control într-o companie de telecomunicații. Prezența sa va conduce probabil la creșterea concurenței pe piața telefoniei mobile, în prezent dominată de Mobitel, care este o filială a companiei Telekom Slovenia ce deține monopolul pe piața telefoniei fixe.

Noul act în domeniul telecomunicațiilor, adoptat în aprilie 2001 în conformitate cu legislația UE, creează cadrul necesar liberalizării pieței telecomunicațiilor și creării unei instituții de reglementare a acesteia (Agenția de Telecomunicații). În iulie 2001, guvernul a emis decretul pentru crearea Agenției de Telecomunicații. Guvernul intenționează să își diminueze volumul acțiunilor deținute în Telekom Slovenia de la 65% la mai puțin de 50%, prin ofertă publică și vânzare către un investitor strategic, însă privatizarea va avea loc numai după îmbunătățirea condițiilor pe piață.

În anul 2000, Biroul de Protecție a Consumatorilor (BPC) a investigat o plângere depusă de furnizorul de servicii internet ABM, care acuza compania Telekom Slovenia de abuz de poziție dominantă pe piața telefoniei fixe vocale. BPC a decis în favoarea ABM, dar compania Telekom Slovenia a făcut recurs. Cazul nu a fost finalizat încă. Telekom Slovenia a avut o dispută și cu Incotel, o filială a companiei canadiene VoIP, care a fost soluționată în favoarea companiei Incotel, în acest fel creându-se concurență pe piața serviciilor de telefonie vocală.

Liberalizarea pieței electricității

Conform Actului în domeniul energiei din septembrie 1999, a fost creată Agenția în domeniul energiei, care a început să funcționeze la începutul anului 2001. Însă acordarea de noi licențe pentru companiile de distribuție și vânzări și stabilirea unor tarife adecvate s-au realizat doar în aprilie 2001. Din acest motiv, timp de 6 luni, guvernul a hotărât ca prețurile la energie să rămână nemodificate. Compania Borzen - un nou operator pe piața energiei, filială a companiei naționale de livrare a electricității ELES - a devenit principalul actor pe piața angro de electricitate, urmând să înființeze o piață zilnică pentru comercializarea electricității.

Instituții financiare

Procesul de restructurare a sectorului bancar a înregistrat progrese, însă mai sunt multe de făcut.

Deși băncile din Slovenia sunt mult mai eficiente și mai profitabile decât cele din celelalte țări candidate, situația din sectorul bancar a fost înrăutățită de comportamentul oligopolistic a trei mari bănci, care la finele anului 2000 controlau peste 50% din activele sistemului bancar. Cu toate acestea, liberalizarea în anul 1999 a intrării băncilor străine și a împrumuturilor externe de către rezidenți, precum și eliminarea plafoanelor la dobânzi pentru depozite au contribuit la crearea unui mediu mult mai competitiv în sectorul bancar. În aceste condiții, se preconizează o creștere a numărului filialelor băncilor străine, stimulând procesul de consolidare a acestui sector. Ponderea activelor bancare totale în PIB a crescut la 80,5% la finele anului 2000 (încă mult sub nivelul mediu din UE). În mai 2001, Société Générale din Franța a achiziționat 96,5% din acțiunile SKB - a treia bancă din punct de vedere al valorii activelor sale. În prezent are loc privatizarea băncilor Nova Ljubljanska Banka (NLB) și Nova Kreditna Banka Maribor (NKBM). Guvernul urma să vândă în 2001 65% minus una din acțiunile NKBM unui investitor strategic, reducându-și volumul acțiunilor sale la 25% plus una în această bancă. În iulie 2001 urma să aibă loc o ofertă publică pentru NKBM. Totodată, guvernul a decis să își reducă cota sa de 83% la 25% plus una în banca NLB, 34% din acțiuni urmând a fi vândute unor investitori strategici, iar 14% din acțiuni minus una investitorilor de portofoliu. Așadar, guvernul și-a păstrat un pachet minoritar de acțiuni în NLD și NKBM. Pentru septembrie 2001 era anunțată o ofertă publică internațională.

Restricțiile în cazul fluxurilor de capital pe termen scurt au fost parțial eliminate. Până în ianuarie 2003 va avea loc liberalizarea completă a fluxurilor de capital.

Progresul procesului de privatizare în sectorul de asigurări a fost mult mai lent decât în sectorul bancar, fiind absolut necesară restructurarea sa. S-a înregistrat o creștere a concurenței între cele 13 companii de asigurare și cele 3 companii de reasigurare și a fost demarat procesul de consolidare a sectorului. Datorită faptului că cea mai mare companie de asigurări deține o cotă de 41% din această piață, concurența a fost intensificată mai mult prin introducerea de noi produse de asigurare decât prin intensificarea concurenței între companii.

Reforma socială

Politica veniturilor a jucat un rol important o lungă perioadă de timp în stabilirea nivelului salariilor din sectorul public și privat. Partenerii sociali - guvernul, patronatele și sindicatele - decid anual formula prin care salariile sunt ajustate la inflație. Dacă până în prezent această politică a determinat creșteri ale salariilor reale mai mici decât creșterea productivității, ajustările ulterioare la inflație au condus la un efect persistent al creșterilor prețurilor cauzate de șocuri externe. La finele anului 2000, partenerii sociali din sectorul public au ajuns la un acord prin care salariile sunt ajustate la inflația expectată cu un element de ajustare suplimentară, dacă creșterile de preț depășesc un nivel prestabilit. În mai 2001, partenerii sociali din sectorul privat au hotărât ca din ianuarie 2002 salariile să fie ajustate anticipat, conform unei anumite formule de creștere a salariilor.

Reforma sistemului de pensii este în derulare după intrarea în vigoare a legii pensiilor și asigurărilor pentru persoanele cu handicap, în ianuarie 2000. Încă din anul 2000, ca urmare a derulării reformei în acest sector, s-a observat un efect semnificativ asupra drepturilor și obligațiilor persoanelor asigurate, cheltuielile bugetare în acest scop fiind reduse cu circa 0,7% din PIB.

Prognoze

În anul 2003, Slovenia va cunoaște o creștere ușor mai ridicată a PIB (3,9%), determinată de majorarea consumului privat și a investițiilor, ca urmare a redresării economiei mondiale. Deficitul bugetar în anul 2003, conform standardelor UE, nu ar trebui să depășească nivelul de 1,2% din PIB, iar balanța comercială ar trebui să fie una echilibrată. Pe termen mediu, indicatorii datoriei se vor îmbunătăți ca urmare a acestor evoluții. Serviciul datoriei în următorii doi ani nu va depăși 10% din exporturi, deci nu va ridica probleme. Singura problemă este scăderea lentă a ratei inflației, aceasta având legătură și cu eforturile reduse în domeniul reformei structurale. Distorsionarea concurenței, determinată de întârzierile înregistrate în procesul de privatizare, ar putea constitui pe termen mediu un impediment pentru economia slovenă.

Tabel 13

Slovenia - evoluția principalilor indicatori macroeconomici

	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Modificare față de anul anterior (în %)					Prognoze	
PIB real	3,8	5,0	4,6	3,0	3,2	3,7
Producție industrială (reală)	3,7	-0,5	6,2	2,9	4,5	5,0
Formare brută de capital fix (reală)	11,3	19,1	0,2	-1,9	4,0	6,0
Prețuri de consum (medie anuală)	8,0	6,1	8,9	8,4	6,3	5,0
Șomaj (medie anuală)	7,9	7,6	7,0	6,3	6,2	6,2
Deficit bugetar (% în PIB)	-0,8	-0,6	-1,4	-1,1	-2,4	-0,8
În milioane euro						
Exporturi	8.127	8.083	9.570	10.431	11.011	11.895

	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Importuri	8.833	9.250	10.745	11.125	11.854	12.789
Cont curent	-132	-734	-646	-75	-112	-158
Cont curent (% din PIB)	-0,8	-3,9	-3,3	-0,4	-0,5	-0,7
Influxuri nete investiții străine directe	117	64	145	377	449	474
Datoria externă brută (la finele perioadei)	4.433	5.147	6.756	7.500	7.865	7.579
Datoria externă brută (% din PIB)	25,3	27,4	34,3	35,8	35,3	31,8
Rezerve valutare în nr. luni importuri	3,8	3,3	3,4	4,6	4,7	4,6
Curs de schimb mediu tolar/euro	186,3	193,6	205,0	217,2	223,5	227,0
Curs de schimb mediu tolar/dolari SUA	166,1	181,8	222,7	243,3	251,0	238,9

Sursa: CEE Report nr. 2/2002, *Creditanstalt*.

BIBLIOGRAFIE

CEE Report 1/2002 și 2/2002, Creditanstalt, Austria.

Comisia Europeană, *Raport anual de evaluare a stadiului de pregătire a țărilor candidate*, 13 noiembrie 2001.

Czech Republic: Staff Report for the 2001 Article IV Consultation – International Monetary Fund.

Czech Republic: Staff Report for the 2002 Article IV Consultation – International Monetary Fund.

Economic Survey of Europe No.1, 2002 – United Nations.

Emerging Europe Monitor, January-April 2002.

Republic of Estonia: Article IV Consultation- Staff Report; Public Information Notice on the Executive Board Discussion and Statement by the Executive Director for the Republic of Estonia, FMI, 2002.

Republic of Estonia: Statistical Appendix, Country Report, 2002.

Lithuania: History and Future of the Currency Board Arrangement, Alonso Gamo Patricia, Vitali Kramarenko, Qing Wang, 2002.

Republic of Lithuania: Statistical Appendix, Country Report, 2002.

Republic of Lithuania: 2001 Article IV Consultation and First Review Under the Stand-by Arrangement - Staff Report; Public Information Notice and News Brief on the Executive Board Discussion; and Statement by the Executive Director for the Republic of Lithuania.

Republic of Lithuania: 2002 Article IV Consultation and First Review Under the Stand-by Arrangement - Staff Report; Public Information Notice and News Brief on the Executive Board Discussion; and Statement by the Executive Director for the Republic of Lithuania.

Republic of Lithuania: Second Review under the Stand-by Arrangement - Staff Report; Public Information Notice and News Brief on the Executive Board Discussion; and Statement by the Executive Director for the Republic of Lithuania, 2002.

Slovak Republic: Staff Report for the 2001 Article IV Consultation – International Monetary Fund.

Slovak Republic: Public Information Notice No. 02/90, august 2002 – International Monetary Fund.

Ten years of transition, 2001 – World Bank.

Transition Report 2001, European Bank for Reconstruction and Development.